



# **Börtönügyi Szemle**

## **2004. 1. szám**

---

**Kriminálexpo 2003**

---



# BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévenként ★ Huszonharmadik évfolyam 1. szám

## SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

### Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

### Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

### Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

### Mb. felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Az előkészítés és a tördelés  
a BVOP Sajtókapcsolatok  
Osztályán készül.

A nyomdai munkákat  
a Duna-Mix Nyomda végzi.

### Felelős vezető:

FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

## SZÁMUNK SZERZŐI

**Dr. Bökönyi István** bv. vezérőrnagy, a magyar büntetés-végrehajtás országos parancsnoka; **Tony Cameron**, a skót büntetés-végrehajtás főigazgatója; **Csóti András** bv. dandártábornok, a magyar büntetés-végrehajtás országos parancsnokának általános helyettese; **Wolfgang Deuschl**, a bajorországi Aichachi Büntetés-végrehajtási Intézet igazgatója; **Dr. Hankó Faragó Miklós**, a Magyar Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának politikai államtitkára; **Dr. Huszár László** bv. dandártábornok, a magyar büntetés-végrehajtás országos parancsnokának szervezési helyettese; **Piret Kasemets**, az észt Igazságügyi Minisztérium Büntetés-végrehajtási Főosztályának osztályvezetője; **Arto Kujala**, a finn Büntetőszankciók Hivatalának büntetés-végrehajtási igazgatója; **JUDr. Oto Lobodáš** bv. ezredes, a szlovák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka; **Razvan Adrian Mocanu**, a romániai Rahovai Börtönkórház igazgatója; **Peter van der Sande**, a holland büntetés-végrehajtás igazgatója; **Giovanni Tamburino** bíró, az olasz büntetés-végrehajtás Kutatási, Törvényhozási és Nemzetközi Irodájának igazgatója; **Dr. Tari Ferenc**, a Magyar Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának főcsoportfőnöke; **Dr. Vókó György**, a Magyar Köztársaság Legfőbb Ügyészségének osztályvezető ügyésze; **Szergej Zlatoustov**, a lett büntetés-végrehajtás országos parancsnokának helyettese



A fotókat **Milkovics Pál** készítette.

## Előszó

Magyarországon, Budapesten ez ideig 12 alkalommal rendezték meg a Kriminálexpo nemzetközi bűnmegelőzési, bűnüldözési, vagyónvédelmi konferenciát és kiállítást. A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2000 óta vesz részt önálló konferenciával és kiállítással a Kriminálexpo rendezvényein.

Első konferenciánkat – 2000 májusában – „A magyar büntetés-végrehajtás jogi szabályozásának, gyakorlatának megújítása a jogállamiság és az EU-integráció jegyében” címmel tartottuk meg. Második alkalommal – 2001 júniusában – „A szakértő szerepe a bűnüldözésben és az igazságszolgáltatásban, egyedi szakértő megoldások” című konferencián előadásokkal, illetve a távtárgyalás gyakorlati bemutatásával szerepeltünk a Kriminálexpón. Harmadik alkalommal – 2002 novemberében – „A korszerű büntetés-végrehajtás jogi és technikai feltételei a nemzetközi elvárások tükrében” címmel rendeztünk konferenciát. A 2003. évi, negyedik tanácskozásunk „Az uniós csatlakozás börtönügyi kérdései Magyarországon és a többi EU-tagjelölt országban” címet viselte.



A korábbi évekhez hasonlóan tavaly novemberi rendezvényünk is nemzetközi fórumot kívánt teremteni a legaktuálisabb börtönügyi kérdések áttekintésére. Nagy örömünkre szolgált, hogy a büntetés-végrehajtás területén dolgozó külföldi szakemberek közül nagy számban fogadták el meghívásunkat: 15 ország büntetés-végrehajtásának képviselőit üdvözölhattük körünkben.

Meggyőződésem, hogy mind a konferencia első napjának előadásai, mind pedig a második nap panelvitái során a börtönügy olyan szakmai kérdései kerültek középpontba, amelyek nemcsak a tagságra készülő országok, de az Európai Közöség tagjainak szakembereit is élénken foglalkoztatják.

Megtiszteltetésnek tartom, hogy a tanácskozáson „A magyar büntetés-végrehajtás helyzete az európai uniós csatlakozás küszöbén” címmel jómagam is előadást tarthattam.

Ott is kifejtettem, hogy a magyar büntetés-végrehajtási rendszer jogi szabályozása – a jelentős fejlődése ellenére – csak alapjaiban felel meg az európai uniós igényeknek. Fogvatartotti létszámunk – bár csökkent az elmúlt két évben – még mindig magas: megközelíti a 17000 főt, ami 100000 lakosra vetítve 167 fő fogvatatottat jelent. A magyar büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége 148%-os.

Mint a konferencián számos alkalommal elhangzott: a túlzásfolttság csökkentésének egyik lehetséges módja az új börtönök építése. Ezen a téren a költségvetési

forrásokon, illetve a PHARE-pályázaton elnyert támogatáson túl a jövőben nagy szerepet szánunk a magántőke bevonásának a PPP (public-private-partnership) módszer segítségével.

A fentiekén kívül a büntetésekről és intézkedésekről szóló új törvény előkészítése, a Büntetés-végrehajtási Szervezetről szóló törvény módosítási tervezetének kidolgozása, a szervezet létszámának növelése, a bv. intézetek régiós működési rendszerének kidolgozása, az elítéltek reintegrációját hatékonyabban segítő klasz-szifikációs rendszer kialakítása, a félig nyitott és nyitott intézetek (intézeti részle-gek) létrehozása tartozik legfontosabb feladataink közé.

Bár korábbi konferenciáink is jól szolgálták a büntetés-végrehajtási szakembe-rek nemzetközi információcseréjét a Kriminálexpon, úgy vélem, hogy a legutóbbi, 2003. novemberi tanácskozásunk volt a legsikeresebb mind közül. Ezért is gondol-tunk arra, hogy a konferencia anyagát megjelentessük.

A magyar büntetés-végrehajtás hosszú, kitérőktől sem mentes fejlődési utat tett meg az évszázadok során. Napjainkban – már csak hetekkel 2004. május 1-jei uni-ós csatlakozásunk előtt – kijelenthetjük, hogy egy új fejlődési szakaszához érke-zett. Ezen gondolat jegyében ajánlom a Tisztelt Olvasók figyelmébe a Börtönügyi Szemle ezen ünnepinek szánt, tematikus számát.

Budapest, 2004. március 11.

**Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy PhD,**  
országos parancsnok,  
a Börtönügyi Szemle  
szerkesztőbizottságának elnöke

Dr. HAMKÓ PARAGÓ MIKLÓS

# A magyar igazságszolgáltatás korszerűsítésének fő irányai, aktuális feladatai

## KRIMINÁLEXPO 2003

### „AZ UNIÓS CSATLAKOZÁS BÖRTÖNÜGYI KÉRDÉSEI MAGYARORSZÁGON ÉS A TÖBBI EU-TAGJELÖLT ORSZÁGBAN”

CÍMŰ NEMZETKÖZI KONFERENCIA

BUDAPEST

2003. NOVEMBER 18–19.

# PROGRAM

főirásokon. Mivel a PHARE-pályázatok egyetemesen túl a jövőben nagy szerepet szánunk a magánvállalkozásoknak és a vállalkozás-privatizációs módszerek segítségével.

A területeken kívül a büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos törvény előkészítése, a büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos jogszabályi tervezetek kidolgozása, a szervezet kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer működési rendszereinek kidolgozása, az elítéltek rehabilitációjának hatékonyabb segítő klasszikus módszerek kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer (intézeti részleg) kidolgozása tartozik legfontosabb feladatunkhoz.

Az előző konferenciánál is részt vevő szakemberek és jogászok közötti együttműködés a büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos jogszabályi tervezetek kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer működési rendszereinek kidolgozása, az elítéltek rehabilitációjának hatékonyabb segítő klasszikus módszerek kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer (intézeti részleg) kidolgozása tartozik legfontosabb feladatunkhoz.

A magyar büntetés-végrehajtás hosszú, kimerítő sem mentes fejlődési utat tett meg az elmúlt években. Napjainkban már csak hetekkel 2004. június 1-jei uniós jogszabályok hatálya alá kerülnek a magyar büntetés-végrehajtási rendszer jogszabályai. Ezen gondolatok alapján a Büntetés-végrehajtási Rendszer Magyarországon és a Törvényszék Társaságok közötti együttműködés a büntetés-végrehajtási rendszerrel kapcsolatos jogszabályi tervezetek kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer működési rendszereinek kidolgozása, az elítéltek rehabilitációjának hatékonyabb segítő klasszikus módszerek kidolgozása, a büntetés-végrehajtási rendszer (intézeti részleg) kidolgozása tartozik legfontosabb feladatunkhoz.

ORSZÁGBAN

CONFERENCE

szervezők, előadók, résztvevők, szponzorok

BUDAPEST

2003. NOVEMBER 18-19.

DR. HANKÓ FARAGÓ MIKLÓS

# A magyar igazságszolgáltatás korszerűsítésének fő irányai, aktuális feladatai

**Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves Vendégeink!**

Az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkáraként nagy megtiszteltetés számomra a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának felkérése, amelynek örömmel teszek eleget.

A büntetés-végrehajtás szervezete immáron negyedik alkalommal vesz részt konferenciával és kiállítással a Kriminalexpo rendezvényein. A korábbi évekhez hasonlóan e rendezvény az idén is nemzetközi fórumot kívánt teremteni a börtönügyi kérdések áttekintésére.

Nagy örömünkre szolgál, hogy a büntetés-végrehajtás területén dolgozó külföldi szakemberek közül ilyen nagy számban fogadták el a meghívást, így 15 ország büntetés-végrehajtásának képviselőit üdvözlhetjük körünkben.

Engedjék meg, hogy néhány gondolatot megosszak Önökkel a magyar igazságszolgáltatás fejlesztésének fő irányairól, és az uniós csatlakozással összefüggésben jelentkező aktuális feladatokról.

Meggyőződésem, hogy mind a felszólalások, mind pedig az utolsó nap panelvitái során lehetőség nyílik arra, hogy a börtönügy olyan szakmai kérdései kerüljenek előtérbe, melyek az uniós csatlakozás előestéjén foglalkoztatják nemcsak a tagságra készülő országok szakembereit, de az Európai Közösség tagjait is.

Előadásomban az igazságszolgáltatást tág értelemben használom, mert mint tudjuk, a bírói döntéshozatali folyamatot megelőzően és azt követően az érdemi döntés előkészítésében, majd a jogerős döntés végrehajtásában más szervek is részt vesznek. Ennek megfelelően a börtönügy reformja nem választható el az igazságszolgáltatás általában vett reformjától; az uniós csatlakozás ugyanis a jogrendszer egészét érintő kihívást jelent.

A magyar igazságszolgáltatás nagy kihívás előtt áll: fel kell készülnie az európai uniós tagságra. Az igazságszolgáltatás, a magyar jogrendszer modernizációja úgy zajlik, hogy mind a szervezetben, mind a jogrendszerben igyekszünk megőrizni a nemzeti tradíciókat. Az igazságszolgáltatás szervezetének korszerű-



sítése, a jogharmonizáció már évek óta zajlik, ennek a folyamatnak néhány állomásáról szeretnék előadásomban beszélni.

Az európai uniós csatlakozás hazai jogrendszerre gyakorolt hatásának maga a csatlakozás csak egy fontos állomása, ám a jogrendszer már a felkészülési folyamat egésze során sokat változott. A magyar jogrendszer EU-konformmá tétele azonban túlmutat a hazai szabályok uniós szabályokkal történő pusztán lecserélésén. Amellett, hogy a csatlakozás egyik feltétele, az ún. jogharmonizációs folyamat a hazai jogrend, és ezen belül a hazai igazságszolgáltatás szisztematikus modernizálásának intézményesített keretévé vált.

Az uniós csatlakozás sokkal nagyobb feladatot ruház a hazai igazságszolgáltatási szervekre, mint bármely más nemzetközi szervezetben történő részvételünk. Ez betudható egyrészt a közösségi jog sajátos jellemzőinek, másrészt az Európai Unióban jelenleg végbemenő változásoknak.

Mint említettem: hazánk az Európai Unióhoz történő csatlakozása nem csak az Unió által nevesített feladatok elvégzésével jár, hanem általában a magyar jogrendszer és igazságszolgáltatás átfogó korszerűsítésének feladatát írja elő számunkra. Ennek keretében engedjék meg, hogy beszámoljak néhány megvalósított vagy folyamatban lévő intézkedésünkről.

A kormány a programjában vállalta, hogy folytatja az 1997-es **igazságszolgáltatási reformot**. A szervezeti reform egyrészt a négy szintű bírósági rendszer felállítását tűzte ki célul, hogy a jogorvoslati funkciót ellátó ítélőtáblák felállításával célszerűbb munkamegosztás váljon lehetővé a helyi és a megyei bíróságok között, másrészt az ítélőtáblák révén csökkenjen a Legfelsőbb Bíróság munkaterhe, hogy ez a fórum maradéktalanul elláthassa jogegységesítő feladatát.

Többszöri halasztás után került sor az **új büntetőeljárás törvény** hatályba lépésére ez év júliusában. Annak ellenére, hogy a törvényben megfogalmazott új jogintézmények egy részét már beiktatták az 1973. évi I. törvény szövegébe, az 1998. évi XIX. törvény hatályba lépése nagy horderejű volt.

Néhány új rendelkezés:

A törvény a korábbiaknál jobban érvényesíti a feladatok elkülönítését, ezen belül a funkciómegosztás elvét. Ennek jegyében egyrészt a vád, a védelem és az ítélezés eljárásjogi funkcióit különítette el, a nyomozást olyan feladatnak tekintve, amely a vádfunkció teljesítését szolgálja. Ennek megfelelően a nyomozás ura az ügyész. A nyomozás során szerzett ismeretek alapján az ügyész dönti el, vádat kell-e emelnie.

A törvény bevezette a nyomozási bíró jogintézményét. A nyomozási bíró feladata a személyi szabadságot korlátozó eljárásjogi kényszerintézkedésekről való döntés, a különösen védett tanú kihallgatása, az előzetes bizonyításfelvétel.

A törvény szélesíti a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárásjogi jogosítványait. Ezek közül kiemelkedik az a lehetőség, hogy a sértett a törvényben meghatározott esetekben pótmagánvádlóként léphet fel.

A törvény bevezet olyan egyszerűsített eljárásokat, melyek lehetővé teszik az ügyek differenciált elbírálását: így a tárgyalás mellőzését, a bíróság elé állítást, a távol lévő terhelt elleni eljárást, a tárgyalásról való lemondást.

A törvény újra bevezette a magyar jogban korábban már ismert és alkalmazott jogintézményt, az óvadékot.

Folyamatban van a **Büntető Törvénykönyv kodifikációja**, az ezzel kapcsolatos munkálatokat miniszteri biztos irányítja.

Az Igazságügyi Minisztériumban elkészült az előterjesztés a **büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szabályozási elveiről**.

A koncepció egyeztetése jelenleg folyamatban van. Az új törvény előkészítését a társadalmi viszonyok fejlődése, az állami intézményrendszer és a jogszabályi környezet változása tette szükségessé. A haladó szellemű kriminálpolitikai elveknek jobban megfelelő, modern büntetés-végrehajtási törvényre van szükség. Emellett a jogállami követelményeknek megfelelően, a törvényi szabályozást igénylő, de jelenleg alacsonyabb szinten szabályozott rendelkezéseket is törvényi szintre kell emelni. Az új büntetés-végrehajtási kódex legkorábbi hatálybalépésének tervezett időpontja 2005. január 1.

A Kormány elfogadta az új **Polgári Törvénykönyv koncepcióját**. Ezzel a törvény előkészítése új szakaszba lépett: megkezdődött a kódex normaszövegének kidolgozása. A kormány határozatában arról döntött, hogy 2005. szeptember 30-ig el kell készíteni az új Ptk. egyeztetésre kerülő szövegét.

Nagy horderejű változás volt a **pártfogói szervezet reformja**, a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállítása. Korábbiakban szervezetileg elkülönülten működött a pártfogói rendszer a felnőtt korúak és a fiatalkorúak tekintetében: a felnőtt korúak hivatásos pártfogója a megyei (fővárosi) bíróságon működött igazságügyi alkalmazottként, míg a fiatalkorúak hivatásos pártfogója a megyei (fővárosi) gyámhivatalnál köztisztviselőként. A törvény létrehozta az egységes, az egységes szakmai követelmények alapján működő, központi irányítású Pártfogó Felügyelői Szolgálatot. A Szolgálatot az igazságügy-miniszter irányítja és ellenőrzi. Az új szervezeti megoldás lehetővé teszi az egységes büntetőpolitikai irányítást biztosító szakmai felügyeletet.

A büntetőeljárás törvény jelentős szerepet ad a pártfogónak azzal, hogy szabályozza pártfogói felügyelői vélemény jogintézményét. Ez azt jelenti, hogy a bíróság és az ügyész a büntetés vagy intézkedés alkalmazása, illetőleg a vádemelés elhalasztása előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el, illetve **törvény kötelezővé is teheti azt**.

A pártfogó felügyelői vélemény a bíró (ügyész) részére leírja a terhelt személyiségét és életviszonyait jellemző tényeket és körülményeket, így különösen családi körülményeit, egészségi állapotát, esetleges káros szenvedélyeit, lakhatási körülményeit, iskolai végzettségét, szaktudását, munkahelyét, ennek hiányában a foglalkoztatására vonatkozó adatokat, jövedelmi, vagyoni viszonyait írja le, továbbá bemutatja a feltárt tények, körülmények és a bűncselekmény elkövetése között fennálló kapcsolatot. A pártfogó felügyelő a véleményben tájékoztatást ad a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségről, egészségügyi, illetőleg szociális intézményi ellátási lehetőségről, és javaslatot tehet a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály elrendelésére.

Mindez elősegíti a büntetés, intézkedés kiszabását, a megfelelő magatartási szabályok meghatározását.

A hátrányos helyzetben lévők jogainak érvényesítéséhez járul hozzá az, hogy bővültek a rászorulóknak részére nyújtott jogi segítségnyújtás formái.

A parlament a múlt hónapban fogadta el a **jogi segítségnyújtásról** szóló 2003. évi LXXX. törvényt. Az új törvény meghatározza az állami jogi segítségnyújtás formáit, igénybevételeinek feltételeit a polgári és a büntetőeljárásban, illetve a jogviták bíróságon kívüli rendezése során. A törvény rendelkezései közül a **jogi segítő** emelem ki. Jogi segítő az ügyvéd és a közjegyző mellett jogvédelemmel foglalkozó társadalmi szervezet, alapítvány, kisebbségi önkormányzat, jogi oktatást végző egyetem is lehet.

Új törvény készül az **igazságügyi szakértők tevékenységéről**. Az újraszabályozás központi eleme egy olyan jogi konstrukció kidolgozása, amely egymás mellett biztosítja az állam által működtetett szakértés és a privát gazdasági szférában végzett igazságügyi szakértői tevékenység folytatásának lehetőségét. A tervezet szerint az igazságügyi szakértői tevékenység folytatásának szakmai és eljárási követelményei szigorodnak, a szakértővé válás normatív feltételeit törvényi szinten kerülnének rögzítésre. A tervezet fontos eleme a szakértői díjazás reformja.

A büntetés-végrehajtás területén igen speciális problémákkal kell megküzdenünk. Ezek közül az Európai Bizottság 2001. évi jelentése a következőket neveíti: „A magyarországi börtönök továbbra is zsúfoltak, de ennek ellenére színvonaluk megüti a nemzetközi mércét. A vizsgált időszakban régi épületek modernizációja és kibővítése, valamint egy új büntetés-végrehajtási intézmény létesítése révén javulás történt ezen a téren. A hosszú távú kormányprogram végrehajtása alapján további beruházások vannak folyamatban, melyek a magyarországi börtönök elhelyezési viszonyainak tovább javítását célozzák.”

Ennek orvoslása céljából tárcánk több előterjesztést készített, amelyekkel kapcsolatban az alábbiakat szeretném kiemelni.

A fogvatartotti jogokra vonatkozó magyar szabályozásról elmondható, hogy alapvetően megfelel a nemzetközileg elfogadott normáknak és a demokratikus követelményeknek. A meghatározó rendelkezések „eurokompatibilisek”, azonban súlyos ellentmondások forrásai is.

A demokratikus társadalmakban számos garanciális rendelkezés hivatott biztosítani a humánus büntetés-végrehajtást. A jogszabályi háttér első szintjét az alapvető nemzetközi jogi dokumentumok alkotják. Magyarország szempontjából elsősorban az Egyesült Nemzetek és az Európa Tanács keretei között kialakított jogintézmények jönnek szóba ebben a vonatkozásban. Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kimondja, hogy „a szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség veleszületett méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni”, továbbá, hogy „a büntetés-végrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és társadalomba való beillesztésük elősegítése”.

A büntetés-végrehajtási intézetek infrastruktúrája és tárgyi környezete elmarad a jogszabályi és szakmai elvárásoktól, továbbá az európai büntetés-végrehajtási gyakorlattól. A felzárkózás – különös tekintettel az Európai Unióhoz való csatlakozásunkra – nem halasztható tovább. A megoldás kulcsát a büntetés-végrehajtás hatályos fejlesztési programjainak felgyorsításában látjuk.

Az Európai Unió tagországaiban a börtönpopuláció 100000 lakosra jutó értéke 59–134 főig terjed (hazánkban ez az adat 178 fő), amennyiben a Magyarországon a fogvatartottak száma hosszú távon csökkenni fog, akkor a jelenlegi legelavultabb, magas költséggel üzemeltethető bv. intézetek bezárására kerülhet sor, így a korszerű intézetekre hosszú távon is szükség lesz.

A végrehajtás feltételei nem minden esetben állnak rendelkezésre (pl. mozgáster, lakóhelyhez közeli vagy egyszemélyes elhelyezés, oktatás tárgyi feltételei stb.). A büntetés végrehajtásához szükséges intézményrendszer rendelkezésre áll, de mind kapacitásában, mind területi elhelyezkedésében, illetve infrastrukturális állapotában jelentős fejlesztést igényel. A szűkös elhelyezési kapacitás jelentős



mértékben akadályozza a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb alapelveinek – a reszocializációnak – a megvalósulását. Az intézetek zsúfoltsága miatt nem valósulhat meg a társadalomba visszailleszkedésre történő felkészítés. Az európai uniós országokhoz képest magas a visszaesők száma, melynek csökkentése össztársadalmi érdek.

Az igazságügyi tárca az EU felzárkóztatás érdekében az egyik intézet megvalósítását a már régóta partneri ajánlattal jelentkező magántőke mozgósításával, míg a másik intézet létrehozását 2005-től költségvetési forrásból javasolja.

Az állami és magánszektor együttműködésével (PPP) történő feladatellátás esetén a létesítmény üzemeltetési költségeit is alapul véve jelentős megtakarítás prognosztizálható. A pénzügyi mutatók összehasonlítására alkalmasabb jelenérték-számítás eredményei – amelyek már az épület létrehozásának költségeit is figyelembe veszik – is alátámasztják a PPP konstrukció kedvezőbb voltát, így a börtönépítés és részleges üzemeltetés hosszú távon a költségvetési kiadások megtakarítását eredményezik.

Az előterjesztés elfogadásától azt várjuk, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltsága érezhetően csökkenjen. Az új börtönökben kialakított foglalkoztatási, nevelési lehetőségek eredményesebben támogassák az elítéltek társadalomba történő visszailleszkedését. A magántőke partneri együttműködésével a börtönök hatékonyabb, költségtakarékosabb működtetését lehet elérni, amely a „tisztán állami üzemeltetésű” intézményekre is ösztönző hatást gyakorolhat.

A 2005-től költségvetési forrásból megvalósított intézet beruházási és működési költségei – mivel ezek közel azonos időben épülnek – összehasonlíthatóak lesznek a PPP finanszírozással épülő bv. intézet költségeivel, amely tapasztalatokat a későbbiek során épülő bv. intézeteknél figyelembe lehet venni.

A büntetés-végrehajtási intézetek helyzetének javítása tárcánk egyik kiemelt feladata, hiszen nemzetközi és hazai kötelezettségvállalásaink ezt előírják, a büntetőpolitikai szempontok ezt kifejezetten indokoltá teszik, valamint nem utolsósorban a magyar büntetés-végrehajtási intézetek fejlesztését az Európai Unió anyagilag nem támogatja, így ezt valóban saját feladatunknak tekinthetjük.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A magyar igazságszolgáltatás nagy feladat előtt áll: meg kell felelnie az Európai Unióhoz csatlakozás kihívásának, hatékonyan működve biztosítania kell a polgárok jogait. Meggyőződésem, hogy a magyar igazságszolgáltatás felkészülve várja a csatlakozást.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket és a konferencia további programjaihoz eredményes munkát kívánok.

DR. TARI FERENC

# A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás

Különös jelentősége van annak, hogy a konferenciát ebben az időpontban rendezzük meg, hiszen mindannyiunk számára köztudott tény, hogy hazánk 2004. május 1-jétől az Európai Unió tagjává válik.

Az egy évtizede megkezdődött csatlakozási folyamat során az vezérelt bennünket, hogy – a nemzeti érdekek következetes szem előtt tartásával – mind simábbá tegyük a tagállamiságunkhoz vezető utat.

Ebben az időszakban a magyar Igazságügyi Minisztérium kiemelkedő feladata volt a jogharmonizációs program végrehajtása, azaz a magyar jogrendszer közlése a közösségi joghoz. Az eredményes jogharmonizáció ugyanis a csatlakozás elengedhetetlen feltétele.

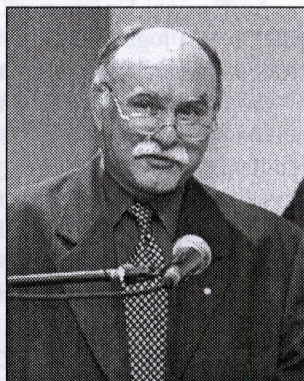
Ez azt jelenti, hogy Magyarországnak a csatlakozástól készen kell állnia a teljes közösségi joganyag alkalmazására. A jogharmonizációs tevékenységgel párhuzamosan végezzük el a közösségi joggal ellentétes belső jogszabályok hatályon kívül helyezését. Ez a deregulációs munka a hazai jogrendszerünk és a közösségi jog közötti kompatibilitás megteremtésének – a jogharmonizáció melletti – másik fontos eszköze.

A csatlakozásra való felkészülés utolsó fázisában – és ez már napjaink feladata – meg kell teremteni a közösségi jogszabályok alkalmazásának technikai és intézményi hátterét. Ez egyrészt a közösségi joganyag – mintegy 80 ezer közlőnyolddal – magyar nyelvre való lefordítását jelenti, másrészt azt, hogy biztosítani kell a jogalkalmazók és egyéb érintettek számára is a közösségi jog megismertetését.

Arról sem feledkezhetünk meg, hogy az Igazságügyi Minisztériumunk is részt vesz az ún. Interim Megállapodás végrehajtásából eredő feladatok ellátásában. Az Interim Megállapodás biztosítja, hogy a tagjelölt államok a tagság időpontjáig a tanácsi döntéshozatalban véleményt nyilvánítsanak. A csatlakozási szerződés aláírásától hazánk képviselői ún. aktív megfigyelőként vesznek részt az egyes közösségi intézmények (Tanács, Európai Parlament, tanácsi munkacsoportok) tevékenységében.

Amint már említettem, a csatlakozási folyamatban a jogharmonizáció az igazságügyi tárca kiemelt feladata. E téren – többek között – még további jelentős jogalkotási munkát kell végeznünk.

- az adatvédelmi törvény módosítása,
- a gazdasági társaságokról, a cégnyilvántartásokról és a külföldi székhelyű vállalkozások magyarországi fióktelepeiről szóló törvények módosítása,



- az új jogalkotási törvény kidolgozása,
- a közbeszerzésekről szóló új törvény előkészítése,
- az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőségről szóló törvénytervezet kidolgozása,
- a versenytörvény módosítása,
- az egyes iparjogvédelmi és szerzői jogi törvények módosításáról szóló törvénytervezet előkészítése érdekében.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás előkészítése – a jogharmonizáció, a dereguláció és a jogalkotás terén – megfelelő ütemben folyik. A csatlakozás időpontjára rendelkezésre fognak állni a tagállamkénti működésünkhöz szükséges jogi alapok.

Az Európai Unióban a bel- és igazságügyi együttműködés keretében mind jelentősebb azoknak a normáknak a száma, amelyek a büntetőügyekben történő rendőri és igazságügyi együttműködésre vonatkozó szabályokon túlmenően az egyes tagállamok számára már a büntető anyagi és eljárási jogot is érintő rendelkezéseket tartalmaznak. A kerethatározatok és a nemzetközi egyezmények szabályozási tárgykörét megvizsgálva egyértelműen kirajzolódnak az EU prioritásai a közös bel- és igazságügyi együttműködés területén. Ezek az alábbiak:

- az európai közösségek pénzügyi érdekeinek védelme, a pénzmosás elleni fellépés,
- a korrupció elleni küzdelem,
- a szervezett bűnözés elleni fellépés,
- a terrorizmus elleni küzdelem,
- az euro-hamisítással és a nem készpénzjellegű fizetőeszközök hamisításával szembeni védelem,
- új jogintézmény a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések köre,
- igazságügyi együttműködés.

Az uniós jogi normákból mindenekelőtt a büntetőjogot és büntetőeljárási jogot érintő jogharmonizációs kötelezettségeket tartalmazó lényegesebb normákat kívánom kihangsúlyozni, illetve az azokhoz kapcsolódó, már megvalósított magyar jogalkotási feladatokat is.

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések magyar jogrendszerbe történő bevezetéséről a 2001. évi CIV. törvény rendelkezett, erre tekintettel pedig a Btk. intézkedési nevei is [Btk. 70. §. (1) bekezdés 8. pont] kiegészítésre kerültek a „*jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések*” címmel. A külön törvény hatályba lépésének időpontja: az Európai Unióhoz való csatlakozás napja, a törvény tehát jelenleg érvényes, de nem hatályos. A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény megalkotását egy sor nemzetközi egyezmény (OECD, ENSZ), illetve az Európai Unió következő jogi aktusai tették szükségessé:

A 2001. évi CXXI. törvény átalakította a Btk. 137. §-ának 7. és 8. pontja szerinti bünszövetség, illetve bünszervezet fogalmát, illetve módosította a Btk.

263/C. § szerinti bünszervezetben részvétel tényállását. Ennek indoka az volt, hogy az Európai Unió Tanácsa 1998. december 21-én az Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetre vonatkozó rendelkezések közelítése érdekében együttes fellépést fogadott el a bűnöző szervezetben való részvételtől. E módosítás eredményeként a Btk. az Európai Unió együttes fellépésének megfelelően világosan elhatárolja a bünszövetség és a bünszervezet Btk-beli fogalmait, valamint büntetni rendeli a bünszervezetben történő elkövetés előkészületi jellegű cselekményeit (Btk. 263/C.).

A Schengeni Végrehajtási Egyezmény 27. Cikkének 1. pontja szerinti rendelkezésnek megfelelően történt a Btk. 218. §-a szerinti embercsempészség tényállásának átalakítása. A módosítás eredményeképpen embercsempészség miatt büntetendő, aki külföldi személynek segítséget nyújt, vagy kísérletet tesz a segítségnyújtásra, abból a célból, hogy a külföldi ország területét jogsértő módon átlépje, vagy az országban jogsértő módon tartózkodjon.

Az Európai Közösségek Bírósága Statútumának 30. Cikke alapján, a Btk. kiegészítésre került a 249/B. §-a, amely szerint az, aki a törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel, továbbá az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, vagy az Európai Közösségek Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követ el hamis tanúzást, vagy hamis vádolást, az ugyanúgy büntetendő, mintha azt a magyar bíróság előtt követte volna el.

Az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit és az Európai Közösségek tisztviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről szóló egyezmény, valamint további nemzetközi egyezmények (ENSZ, OECD) rendelkezései alapján átalakításra kerültek a Btk. 250-257. §-a szerinti, a közélet tisztasága elleni bűncselekmények tényállásai.

2000. május 29-én az Európai Tanács kerethatározatot bocsátott ki a pénzhamisítással szembeni büntetőjogi és más szankciókkal biztosított védelem erősítéséről, tekintettel az euro bevezetésére. A módosítás a kerethatározat elvárásainak megfelelően alakította át a Btk. pénzhamisításra vonatkozó rendelkezéseit, illetve beiktatta a Btk. 304/A. §-a szerinti pénzhamisítás elősegítése tényállást.

Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló Egyezmény rendelkezései szükségsszerűvé tették a Btk. kiegészítését „az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése” tényállással, amely a Btk. 314. §-ába került beiktatásra. E tényállás az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit érintő különböző „csalások” elkövetését rendeli büntetni.

Az Európai Unió Tanácsa 2002. június 13-án kerethatározatot adott ki a „terrorizmus elleni küzdelemről” címmel. Erre – valamint további, a terrorizmussal kapcsolatos nemzetközi jogi aktusokra – tekintettel került sor a Btk. 261. §-a szerinti terrorcselekmény tényállásának módosítására. A módosított tényállás – a korábbiakhoz képest – szélesebb körben, a (9) bekezdésben felsorolt bűncselekmények kapcsán terrorcselekményként rendeli büntetni a – meghatározott cél érdekében el-

követett – személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményeket.

Az előzőekben említett kerethatározat rendelkezésére tekintettel a Btk. 262. §-ának tényállása is módosításra került, és a büntetendő cselekmények köre kibővült a vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési, vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű kapcsán elkövetett magatartások vonatkozásában.

Az Európai Unió Tanácsa 2001. május 28-án kerethatározatot adott ki „a nem készpénzes fizetőeszközök hamisítása és az ilyen fizetőeszközökkel elkövetett csalás elleni küzdelemről” címmel. Erre tekintettel vált szükségessé a Btk. 313/B-313/E. §-ának teljes átalakítása (amelyek korábban a bankkártya-hamisításról rendelkeztek), és a „készpénz-helyettesítő fizetési eszköz” kapcsán megvalósuló bűncselekmények tényállásba foglalása. Az érintett szakaszok a kerethatározat szerint, a nem készpénzfizetési eszközök jóval szélesebb körét részesítik büntetőjogi védelemben, mint a korábbi rendelkezések.

2003. július 1-jén hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló új törvényünk. E törvény rendelkezéseit már évekkel ezelőtt szerettük volna alkalmazni, de ez a törekvés, mondhatni, áldozatul esett a korábbi kormányzat eltérő büntető anyagi jogi és eljárásjogi filozófiájának. Ezek kritikájától most eltekintek, de szeretnék pár új jogintézményt példaként – ha nem is fontossági sorrendben – megemlíteni:

A sértett meghatározott esetekben magánvádlóként léphet fel, ha az ügyész vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította, vagy a nyomozást megszüntette, illetőleg az ügyész a vádemelést részben mellőzte, továbbá ha az ügyész a vádat elejtette.

Bevezetésre került az óvadék jogintézménye is. Ennek megfelelően a bíróság meghatározott esetben a terhelt előzetes letartóztatásának elrendelését mellőzheti, és az elrendelt előzetes letartóztatást megszüntetheti, ha a bűncselekményre és a személyi körülményekre tekintettel az eljárási cselekményeknél a terhelt megjelenését az óvadék letétele valószínűvé teszi. Óvadékot a terhelt vagy helyette más ajánlhat fel, és tehet le. A bíróság az óvadék elfogadását kimondó határozatában az óvadék összegét is figyelemmel határozza meg. Az óvadék elfogadásával egyidejűleg a bíróság lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet, valamint a terhelt úti okmányának elvételét is elrendelheti. A bíróság által jogerősen elfogadott óvadékot a bíróságon készpénzben kell letenni, ennek megtörténte után a fogva lévő terheltet haladéktalanul szabadon kell bocsátani. Az óvadék mellett szabadlábon hagyott, illetőleg szabadlábra helyezett terhelt előzetes letartóztatását a meghatározott esetekben bíróság elrendelheti. A törvény meghatározza azokat az eseteket is, amikor az óvadékot letevő visszakaphatja az óvadék összegét.

Új rendelkezés az is, hogy a vádirat benyújtása előtt a bíróság feladatait első fokon a megyei bíróság elnöke által kijelölt bíró, a nyomozási bíró látja el. A nyomozási bíró dönt például a vádirat benyújtása előtt a bíróság hatáskörébe tartozó kényszerintézkedésekkel, az elmeállapot megfigyelésével kapcsolatos indítványokról, valamint a titkos adatszerzés engedélyezéséről és megszüntetéséről.

Ugyancsak a nyomozási bíró hatáskörébe tartozik a nyomozás megszüntetését követően a nyomozás folytatásának elrendelése, az ügyész indítványára a tanú különösen védetté nyilvánítása, a különböző panaszok elbírálása. A nyomozási bíró a vádirat benyújtása előtt az ügyész indítványára kihallgatja a különösen védett tanút és azt a tanút, aki az életét közvetlenül veszélyeztető állapotban van.

Elenyésző kivétellel megszűnik a Legfelsőbb Bíróságon a másodfokú döntések meghozatala, ezt a hatáskört az újonnan létrejövő – egyelőre a fővárosban, Pécsen és Szegeden kialakított – ítéltáblák veszik át. Ezen túl a Legfelsőbb Bíróság kiemelt feladata a jogegységi eljárások lefolytatása lesz. Ezekre főként akkor kerülhet sor, ha a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala szükséges.

Ugyancsak az új büntetőeljárási törvény szól arról, hogy főszabályként az előzetes letartóztatást – felnőtt korúak esetében – büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Hozzáteszem, hogy ez a rendelkezés 2005. január 1-jén fog csak hatályba lépni, ami érthető is a jelenlegi zsúfolt börtönviszonyok ismeretében.

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló – 2003. október 20-án – elfogadott országgyűlési határozat értelmében a Kormánynak 2003. december 31-éig el kell készíteni az erre vonatkozó részletes cselekvési programot. Az Igazságügyi Minisztériumban elkészült a cselekvési program koncepciójának tervezete, amely célként jelöli meg egy olyan szervezeti és finanszírozási rendszer kialakítását, amelynek segítségével mérsékelni lehet az áldozattá válás esélyét, növelni lehet az egész közösség biztonságát. Az önkormányzatoknak – a helyi rendőrséggel együttműködve – aktív szerepet kell vállalniuk a helyi közösség biztonságát szolgáló tervek elkészítésében. A bűnmegelőzés anyagi alapjainak létrehozásakor – az állami költségvetési összegeken felül – számítani lehet a gazdasági szereplők és más nem állami szervek által hozzájárulásra is, ha a bűnmegelőzésben különösen érdekeltté tehetők. Az országgyűlési határozat után kerülhet sor a bűnmegelőzésről szóló törvény megalkotására.

A szabadságelvönással nem járó büntetések hatékonyabb alkalmazását segítik elő a pártfogó felügyelő rendszer reformját jelentő – ugyancsak július 1-jén hatályba lépett – jogszabályok. A megújítás célja a bűnelkövetőben és annak életkörülményeiben, környezetében rejlő bűnismétlésre vezető kockázatok csökkentése. A jövőben nagyobb szerep hárul a pártfogó felügyelőre a büntető igazságszolgáltatás vádemelési és ítélkezési szakaszában. Hangsúlyosabbá válik a büntetés-végrehajtási intézetekben végzett pártfogói munka és a szabadulást követő utógondozás. A közérdekű munka végrehajtása során a pártfogónak hatékonyabban kell közreműködnie az elítélt munkahelyének kijelölésében és a végrehajtás ellenőrzésében.

A pártfogó felügyelők jövőbeni tevékenységei közül megkülönböztetett figyelmet érdemel a sértettekkel, a sértettekért végzett munka. Várhatóan jelentős számban kerül majd arra sor, hogy az ügyész – a vádemelés elhalasztás keretében – magatartási szabályként írja elő, hogy az elkövető a sértett számára okozott kárt részben vagy egészben térítse meg, illetőleg más módon tegye jóvá. Ennek előké-

szítése során a pártfogó véleményt készít az ügyész részére, amelyben tájékoztatást ad arról, hogy az elkövető hajlandó-e a jóvátételre, valamint arról is, hogy a sértett kész-e ezt elfogadni. A pártfogó feladata lesz a jóvátételi folyamat ellenőrzése is.

Mindezekből kitűnik, hogy az új szakmai koncepció a hagyományos pártfogói tevékenység hatékonyabbá tétele mellett a feladatkör bővítését is magában foglalja.

A pártfogói rendszer átalakításával a fiatakorúak és a felnőtt korúak pártfogó felügyeletének ellátására – a jelenlegi megosztottság helyett – az igazságügyi tárca irányítása alá tartozó, egységes szervezet jött létre. Az országos hivatal és a megyei hivatalok felállításával épül ki a pártfogó felügyelői szolgálat intézményi hálózata. A jövő évtől a pártfogói létszám jelentős bővítése várható.

Az Európai Unióban a tagállamok büntetés-végrehajtási rendszerének jogi szabályozása az egyes államok belső jogrendszerének része. Így tehát bár nincs a tagállamokra kötelező uniós szabályozás, de már 1987-ben létrejött az Európai Börtönszabályokat tartalmazó ajánlás. Az ebben foglaltakat is figyelembe vettük a büntetés-végrehajtásra vonatkozó jogszabályaink módosításakor, különösen az 1993. évi XXXII. törvény megalkotásakor. Ez a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet (Bv. tvr.) sok tekintetben módosította. Ennek is köszönhető, hogy a nemzetközi szervezetek szerint sincs alapvető elmaradás a büntetés-végrehajtás jogi szabályozottsága terén. Mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne további tennivalónk. 2003. második félévében átfogó felülvizsgálatra került a Bv. tvr. Ennek indoka az, hogy a szabályozottság szintje bizonyos esetekben a szükségesnél alacsonyabb, ami alkotmányossági aggályokat vetett fel.

A gyökeres megoldást a közel 25 éves jogszabály helyébe lépő új **büntetés-végrehajtási törvény megalkotása** jelenti majd. Folyamatban vannak az új Büntető Törvénykönyv előkészítő munkái annak érdekében, hogy a kormányzati ciklus végére modern, egységes anyagi büntetőjogi kódex szülessen. Ennek rendelkezéseire kell majd igazítani a büntetés-végrehajtási törvényt is. A két jogszabály előkészítését – a törvényhozási tárgyak összefüggése miatt – indokolt összehangolni. A kormányprogram célul tűzi ki olyan büntetés-végrehajtási jog kialakítását, amely civilizált büntetés-végrehajtást, az emberi jogok egyértelmű szabályozását és a személyiségi jogok hatékony védelmét jelenti. A szabályozás továbbfejlesztésekor figyelemmel kell lenni az Európa Tanács és bizottságainak ajánlására is.

A Bv. tvr. felülvizsgálata során (a beérkezett vélemények ismeretében) egyértelművé vált azonban, hogy módosítás helyett új törvény megalkotása indokolt, hiszen olyan **koncepcionális változások szükségesek**, amelyek jelentőségüknél fogva csak új törvény keretében valósíthatók meg. (Az új Bv. törvény megalkotása több törvény módosítását, és az alacsonyabb szintű jogszabályok újraalkotását teszi szükségessé.)

## 1. A SZABÁLYOZÁS FŐBB ELVI KÉRDÉSEI

- a Bv. tvr. elavult szabályait mindenképpen összhangba kell hozni a Btk-val és a Be-vel;
- eldöntendő kérdés, hogy az új törvény csak a Be. és a Btk-hoz kapcsolódó szankciók, illetve kényszerintézkedések végrehajtására terjedjen-e ki, vagy az szabályozza a szabálysértési elzárás végrehajtását és az idegenrendészeti őrizetet is;
- érvényesíteni kell a hatalmi ágak megosztásának elvét, a büntetések és intézkedések végrehajtása alapvetően a végrehajtó hatalom kompetenciája (az adminisztratív jellegű feladatok végrehajtására egy IM felügyelete alatt álló önálló hivatal létrehozása);
- a javítóintézetek feletti felügyeleti jogkör tekintetében szükséges az IM szerepének erősítése;
- az új Bv. törvény alapelveiben tükröződniük kell az alkotmányos jogoknak és alapelveknek. A szabályozás a progresszivitás alapelve köré kell, hogy rendeződjön;
- a tvr-nek a korábbinál dominánsabban kell védenie az áldozatok jogait (EU Tanácsnak „Az áldozatok helyzetéről a büntetőeljárásokban” c. kerethatározata);
- speciális végrehajtási szankciók a külföldiekkel szemben kiszabott szankciók érvényesítése érdekében;
- az új Bv. tvr. hatályaba lépésének időpontja 2005. január 1.

## 2. A FŐBÜNTETÉSEK VÉGREHAJTÁSA

### a./ A határozott ideig tartó szabadságvesztés végrehajtása

A büntetés célja az új törvényben is annak elősegítése, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomban, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. E cél eléréséhez a jelenleginél korszerűbb büntetés-végrehajtási alapelvek, hatékonyabb végrehajtási módszerek és eszközök szükségesek.

- **nem kap a bv. szervezet függetlenséget az elítéltek rezsimbe történő besorolására**, a végrehajtás rendjét továbbra is a Btk-ban meghatározottak szerint a bíróság állapítja meg;
- be kell építeni a nemzetközileg elfogadott, **progresszivitást elősegítő bv. alapelveket** (normalizáció elve, nyitottság elve, felelősség elve, az együttműködés elve, az individualizáció elve);
- az elítélt és a bv. között a bírói ítélet alapján büntetés-végrehajtási jogviszony keletkezik – **minden érintkezés csak a jogviszony alapján, a jog által szabályozottan történhet**;
- az elítéltek egyes állampolgári jogai szünetelnek, illetve korlátozottan érvényesülnek, valamint sajátos büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek alanyaivá válnak;
- a progresszív végrehajtás elvének megfelelően **meg kell teremteni a differenciált végrehajtás feltételeit**, a fokozaton belül általános, szigorúbb és enyhébb szabályokat kell kialakítani (9 végrehajtási mód);

- a kényszerítő eszközök alkalmazását törvény tartalmazza (1995. évi CVII. tv.), **a biztonsági intézkedéseket azonban csak miniszteri rendelet (6/1996.) szabályozza, indokolt ezek törvényi szintűre emelése;**
- **a különféle foglalkoztatási programok széles skáláját kell biztosítani;**
- a fogvatartottak részére adható jutalmakat nem szüksége bővíteni, azonban **bővíteni szükséges a fenytési nemeket** (magánelzárás felfüggesztése, illetve meghatározott jutalomfajtáktól történő eltltás);
- az elítéltet megilleti a munkához való jog, de továbbra is köteles a kijelölt munkát elvégezni. **A munkáltatással összefüggő egyes garanciális jellegű intézkedéseket törvényi szintre kell emelni.** Lényeges elem, hogy a munkáltatás bv. jogviszony keretében történik, nem jön létre munkaviszony, azonban tb. jogviszony keretében megvizsgálandó a nyugdíj keletkeztető idő megállapításának lehetősége;
- **a fogvatartottak ellátásával kapcsolatos szabályokat is törvényi szintre kell emelni,** az egészségügyi ellátással kapcsolatos szabályokat – különösen a betegjogok gyakorlását – az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénnyel összhangba kell hozni.
- **Külön szabályozás szükséges:**
  - a kisgyermekes női;
  - a kábítószerfüggő, alkoholbeteg;
  - a kóros elmeállapotúvá vált, valamint a korlátozott beszámítási képességű;
  - a HIV pozitív, az AIDS és más fertőző betegségben szenvedő;
  - a tanúvédelem alatt álló;
  - a fokozott őrzés és felügyelet alatt álló;
  - a szervezett bűnselekmények elkövetésében részt vett;
  - a nem magyar állampolgárságú;
  - a közérdekű munkát és a pénzbüntetést szabadságvesztésre átváltoztatott büntetést töltő elítéltek szabadságvesztésének végrehajtására.
- **A fiatalkorúak esetében nagyobb figyelmet kell fordítani az életkori sajátosságokból eredő eltérésekre** (biztosítani kell az oktatásban való részvételt, korábban kerülhetnek EVSZ-be, gyakoribb kapcsolattartás, több sport és szabadlevegőn tartózkodás);
- Fiatalkorúaknál **biztosítani kell a lakóhelyhez közelebbi elhelyezést. Fiatalkorúak intézetének minősülhet a más bv. intézetben az e célra elkülönített részleg is;**
- A katonák szabadságvesztésének szabályai megfelelőek, azonban a haderőreform végrehajtása során **azzal kell számolni, hogy a katonai fogház jelenlegi formájában megszűnik.**

## b.) Életfogytig tartó szabadságvesztés

A Btk. értelmében csak fegyházban lehet végrehajtani. Megkérdőjeleződnek a korábban ismertetett elvek, és elsősorban a büntetés megtorló jellege érvényesül. A munkáltatás, az elítéltekről történő **gondoskodás az életfogytosok esetében különös jelentőséget kap.**

## c.) A közérdekű munka végrehajtása

A végrehajtás során rengeteg nehézség adódik abból, hogy nincs elég munkahely – tekintettel a nemzetközi egyezményekre –, a kényszermunka tilalma miatt a magántulajdonon alapuló gazdálkodó szervezetek nem vonhatók be a tevékenységbe. **Megoldást jelentene, ha a törvény az önkormányzatok, intézmények, munkaügyi központok részére kötelezettséggé írná elő a végrehajtásban történő közreműködést, illetve a munkahelyek számára ösztönző megoldásokat kellene bevezetni.**

Az új törvényben rögzítésre kerül, hogy a KÉM. végrehajtásáért felelős szerv az Országos Pártfogói Felügyelői Szolgálat, illetve annak megyei hivatalai.

## d.) A pénzbüntetés végrehajtása

A bíróság szerepe a pénzbüntetés kiszabásával megszűnne, annak **végrehajtása a már említett hivatalhoz kerülne.**

## 3.) A MELLÉKBÜNTETÉSEK VÉGREHAJTÁSA

A legkritikusabb területe a végrehajtásnak, ezért az új bv. törvényben újra kell szabályozni.

## 4.) AZ INTÉZKEDÉSEK VÉGREHAJTÁSA (kiemelendők az alábbiak)

### a.) Kényszergyógykezelés

- Továbbra is az **IMEI** hajtja végre;
- A szabályozást a már említett módon **törvényi szintre kell emelni**, azt összhangba kell hozni az egészségügyi tv. rendelkezéseivel.

### b.) Az alkoholisták kényszergyógyítása

- **Kérdéses, hogy a Büntetőjogi Kodifikációs Bizottság az intézkedés hatályát kiterjeszti-e a kábítószer élvező elítéltekre, illetve az elrendeléshez szükséges lesz-e a terhelt beleegyezése.**

### c.) A pártfogó felügyelet

- A cél változatlan,
- A tevékenység az intézményi változásokkal új lendületet kapott, de továbbra sem kielégítők a személyi és tárgyi feltételek,
- Az új tv. lehetővé teszi a „közösségi foglalkoztatók” és „közösségi szállások” létesítését, fenntartását.

### d.) Javítóintézeti nevelés

- **Az igazságügy-miniszter szakfelügyeleti jogkörét erősíteni szükséges.**

## 5.) AZ UTÓGONDOZÁS

Cél, hogy a szabadultak számára segítséget nyújtson a társadalomba történő visszailleszkedéshez. Az utógondozást a Pártfogói Felügyelői Szolgálat látja el. Szükséges a civil szervezetekkel történő aktívabb együttműködés

## 6.) A SZEMÉLYES SZABADSÁG ELVONÁSÁVAL JÁRO

### BÜNTETŐELJÁRÁSI KÉNYSZERINTÉZKEDÉSEK

Kiindulás: **az előzetes letartóztatásra önálló szabályozást szükséges alkotni, és a SZV. szabályait csak kiegészítő jelleggel lehet alkalmazni.** A fog-

vatartás rendjét általános és szigorúbb szabályok alkalmazásával kell kialakítani (a rendelkezési jogkör gyakorlójának intézkedésének megfelelően).

Szabályozni kell a Be. 2005. január 1-jével hatályba lépő módosítása következtében, hogy a letartóztatott milyen eljárási rend keretében adható át a rendőrségnek.

## 7.) A BÍRÓSÁG BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI FELADATAI

A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának szabályait nem szükséges jelentősen megváltoztatni. A bv. bíró határozata elleni fellebbezés elbírálása az ítéletábra jogkörébe kerül.

## 8.) ÜGYÉSZI TÖRVÉNYESSEGI FELÜGYELET

Változtatás nem indokolt.

## 9.) A BÜNTETÉSEK ÉS INTÉZKEDÉSEK VÉGREHAJTÁSÁNAK SZERVEZETI RENDSZERE

A jelenlegi szabályozás szerint nincs egységes szervezeti rendszer, irányítás és felügyelet. **A büntetések és az intézkedések végrehajtásának szervezése, irányítása alapvetően igazságügyi ágazati feladat.**

A vagyoni jellegű joghátrányok végrehajtására az igazságügyi tárca mellett létre kell hozni egy önálló hivatalt. A mellékbüntetések körében pontosítani kell a végrehajtásért felelős és az ellenőrzést végző szervezetet.

## Tisztelt Konferencia!

Igyekeztem rövid áttekintést adni arról, hogy a büntetés-végrehajtáshoz lazábban vagy szorosabban kötődő szakterületekre milyen feladatok várnak a közeljövőben.

Bízom abban, hogy a tanácskozás további részében sok hasznosítható információt kap a hallgatóság, amire garancia a neves előadók sora. Meggyőződésem, hogy a véleménycserék, a szakmai kérdések megvitatása révén könnyebbé válik az előttünk álló nagy feladat végrehajtása, az Európai Unióhoz való csatlakozásunk.

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

# A csatlakozással kapcsolatos kérdések és feladatok a magyar büntetés-végrehajtásban

Elnök Úr, Főcsoportfőnök Úr, Vezérőrnagy Úr, Tisztelt Kollegák!

Feladatom az, hogy az európai uniós csatlakozással kapcsolatos feladatok tükrében valamiképpen a jövőről beszéljek. A múlttal és a jelennel kapcsolatban lehet beszélni elért eredményekről, azt gondolom, hogy a jövővel kapcsolatban tervekről, és elsősorban kihívásokról érdemes beszélni. Ezért én a rendelkezésemre álló nem túl hosszú idő alatt néhány ilyen kihívásra szeretném ráirányítani a figyelmet.

A nemzetközi kapcsolatok során azt hiszem, hogy két olyan nézőpont van, vagy két olyan szemléletmód, amelyet mindenképpen hasznos elkerülni.

Az egyik szemléletmód az anyagi feltételekkel kapcsolatos, azokra irányul, s úgy fogalmazódik meg pontosan, hogy: „Ha nekünk ennyi pénzünk lenne, akkor ezt mi is meg tudnánk csinálni”. Teljesen egyértelmű, hogy Európa nyugati részén sokkal kedvezőbb kondíciókkal dolgoznak a büntetés-végrehajtási szervezetek, mint Közép-Kelet-Európában, Kelet-Európában, vagy nálunk. Ugyanakkor azt gondolom, hogy ez a szemlélet nem visz előre abban, hogy ezeknek a rendszereknek a működését megértsük.

A másik, szerintem, szintén hibás megközelítés az, hogy ha arra koncentrálnunk, hogy nálunk ezek az elemek már léteznek, tehát mi ezt már 1972-ben, 1984-ben, vagy akármikor a múltban már megvalósítottuk. Egész biztosan nem az adott megoldás, az adott gyakorlat vagy jogintézmény az, ami újdonságot jelent, hanem hogy az hogyan illeszkedik bele a rendszerbe, és ebben vannak lényeges különbségek, amikre érdemes odafigyelni.

Úgy vélem, hogy a különbségeket a rendszerek között három szinten érdemes vizsgálni.

Az első – és talán legnyilvánvalóbb számunkra – a jogi szabályozottság. Ezzel kapcsolatban a jogharmonizáció feladatáról már számos szó esett, ezért én erre csak annyiban szeretnék kitérni, hogy ha igazán lényeges különbséget kellene említenem, akkor úgy látom, hogy a mi rendszerünkben a szabályozottság sokkal



kiterjedtebb és sokkal részletesebb, mint nyugat-Európában. Azt gondolom, hogy ez az irány meg is fog maradni, minden olyan törekvés vagy már elvégzett feladat, amiről ma itt eddig szó volt, az tulajdonképpen a további szabályozottság, illetve a magasabb szintű szabályozottság irányába mutat. Úgy vélem, hogy ezzel a különbséggel – amikor más, nyugat-európai szervezeteket vizsgálunk – számolnunk kell, ezt tudomásul kell vennünk ugyanúgy, mint mondjuk a három fokozatnak a bíróság általi kiszabását, eldöntését.

A második szint a gyakorlatnak, a praktikáknak, a büntetés-végrehajtási szakma technológiáinak a különbözősége.

A harmadik szint a legkevésbé nyilvánvaló, legkevésbé megfogható, de bizonyos értelemben: a legfontosabb. Ez a munkával kapcsolatos attitűd, szemlélet, ha úgy tetszik a munkastílus, amelyben megfigyelhetők hasonlóságok, illetve eltérések.

Mind a három vonatkozásban, mint a három rétegnél azt gondolom, hogy egy ilyen folyamatban, mint amilyen az európai uniós csatlakozás, két ellentétes hatás érvényesül. Az egyik a ragaszkodás a hagyományokhoz, a másik pedig az innováció: az európai uniós jogszabályoknak, gyakorlatnak, illetve munkastílusnak az átvétele, pontosabban adaptálása.

Azért gondolkoztam az előbb említett „ragaszkodás” kifejezésen, mert ez önmagában pejoratívként is hangozhat. Nem egy eltúlzott és káros konzervativizmusról van szó azonban. A véleményem az, hogy minden szervezetben, de az ilyen jellegűekben, mint amilyenek a mi szervezeteink, különösen a szerves fejlődés az, ami valós eredményeket hozhat. Hogyha ez a fejlődés nem szerves, hogyha a jogintézményeket, a gyakorlatokat külső kényszer alapján köteles befogadni egy-egy ilyen szervezet, akkor azokat – lényeges elemeit legalább is – előbb-utóbb kilöki magából. Ezért azt gondolom – egyetértve politikai államtitkár úrral –, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni ezeket a tradíciókat, és az igazi feladat az, hogy ezeket az innovatív elemeket hogyan lehet a szerves fejlődés részévé tenni. Úgy vélem, hogy ez egy nagyon nehéz, nagyon összetett, és egyáltalán nem ellentmondásoktól mentes folyamat.

Lényeges különbségnek tartom, erről néhány szót már ejtettem, hogy ennek a három rétegnek milyen szerepe van nálunk és – tapasztalataim szerint – Nyugat-Európában.

Két fontos állítás minden nemzetközi együttműködés során elhangzik. Az egyik az, hogy kollegáink arra figyelmeztetnek minket: ne másoljuk szolgai módon az ő megoldásaikat, hanem ültessük át a mi gyakorlatunkba olyan módon, hogy azok értelmesek legyenek a mi rendszerünkön belül is.

A másik állítás az, hogy a legfontosabb különbségek nem feltétlenül a szabályozásban, és nem is feltétlenül a szakmai technológiák között, hanem elsősorban a fejekben rejlenek. Vagyis az attitűdökben, a szemléletben és a munkastílusban. Ha úgy tetszik, akkor különbségként tételezhetjük azt, hogy nálunk a változások felülről lefelé, tehát a jogszabálytól a gyakorlat és a mentalitás irányába történ-

nek. Ezzel szemben tételezhető egy ellentétes fejlődési gyakorlat, amely először a fejekben kíván változásokat okozni, s amely később megnyilvánul a gyakorlatban, és megjelenik a szabályozottságban.

Javaslom: gondoljuk végig azt, hogy a három réteghez tulajdonképpen mi kell, tehát ha a három általam említett rétegben változásokat akarunk elérni, indukálni, ennek milyen feltételei vannak.

A jogszabályok esetében nyilvánvaló, hogy a társadalom, mint megrendelő jelentkezik, és ez a társadalmi megrendelés a jogszabályok vonatkozásában szűrődik át a politika rendszerén.

Azt gondolom, hogy a gyakorlat vagy a szakmai technológiák vonatkozásában a legerősebb a pénznek, a forrásoknak a megléte, illetve hiánya. Természetesen ez lehet humán erőforrás is, infrastruktúra is. Ez az a terület, amellyel kapcsolatban azt érezzük folyamatosan, hogy a napi gyakorlatunk, a napi munkánk vonatkozásában milyen szorító keretek között kell dolgoznunk.

A harmadik réteg: a szemléletmód és a munkastílus vonatkozása. Itt én alapfeltételnek tartom a vezetés minden szintjének a motiváltságát és az elkötelezettségét annak az irányába, hogy a személyi állomány gondolkodását, attitűdjét megváltoztassa. A változtatásnak még két alapfeltétét tudom ezen kívül megemlíteni. Az egyik a személyi állomány oktatásának a rendszere, és annak tartalma. A szünetben váltottunk néhány szót a Bv. Oktatási Központ szakembereivel ennek vonatkozásában. Nagyon bízom benne, hogy az az átfogó oktatási reform, ami folyamatban van, ilyen irányban fog hatni, és sikeres lesz.

A másik, ami ezt mindenképpen meghatározza, determinálja, a munkaerő-piaci helyzet, vagyis a kérdés az, hogy büntetés-végrehajtás tud-e olyan emberanyagot felvenni, rekrutálni, akiknél jó esély van arra, hogy hajlamosak, motiváltak, képesek ilyen módon dolgozni.

A következő témakör, amiről szót szeretnék ejteni – és nagyon fontos kérdésnek tartom a csatlakozás vagy a változás vonatkozásában –, a terminológiai különbségek témaköre. A fogalmak, és az ezeket lefedő szakkifejezések közötti különbségek kérdése eléggé külsődlegesnek, esetinek, vagy fordítási problémának tűnik. Nagyon sok esetben ez nem így van. A kérdés a következő: Mennyire lehet és kell a mi terminológiánkat, szakkifejezéseinket, és a mögöttük rejtőző fogalmainkat megváltoztatni? Nyilvánvaló, hogy nem áll rendelkezésre elég idő, hogy a választ – véleményemet – bővebben kifejtssem, így azt egy példával szemléltetném.

A nevelés fogalmáról, pontosabban a nevelő és a nevelés fogalmáról van szó. Most már lassan évtizedek óta, vagy legalább is egy évtizede küzdünk azzal, hogy ezeknek a fogalmaknak a hagyományos konnotációját, a hagyományosan hozzájuk tapadó, általunk használni nem szándékolt tartalmat valahogy megpróbáljuk lefejtetni, olyan módon, hogy azok pozitív tartalma megmaradjon. Rendkívül nehéz helyzetben vagyunk a nemzetközi együttműködések során, amikor megpróbáljuk körülírni azt, hogy a nevelő tulajdonképpen mit csinál, és ehhez

képest miért nevelőnek hívjuk. Ugyanígy igaz ez a nevelésre, mint átfogó tevékenységre is. Fontos feladat lesz tehát, hogy a fogalmainkat értelmezhetővé és átválthatóvá tegyük.

Más terület. Azzal függ össze, hogy mennyire mások, vagy hasonlóak a szakmai prioritások. Ezzel kapcsolatban azt gondolom, hogy vannak olyan területek, ahol a nyugat-európai szakmai technológiákat gond nélkül, vagy majdnem gond nélkül adaptálni tudjuk. Elhangzott a kábítószerrel kapcsolatban a drogmentes körletek létrehozása. Úgy vélem, hogy például egy ilyen megoldásnak, technológiának az igényét érezzük, látjuk, és az előnyeit ki tudjuk majd használni.

Érdekes különbség az, hogy mit tart egy rendszer problémának, és egy másik annak tartja-e, vagy nem. Itt nem arról van szó, hogy mondjuk Nyugat-Európában ne lenne egy fontos szempont az előzetes letartóztatás végrehajtásánál az előzetesek elkülönítése. Ha azt vesszük, hogy önmagában a bűntársak elkülönítése mennyire határozza meg egy nyugat-európai előzetes ház napi életét, rendjét, programjait és egész koncepcióját, akkor azt találjuk, hogy ugyan ez egy fontos szempont, de például a rezsimek, a napirend összeállításánál, a fogvatartotti programok esetében nem alapvető meghatározó. Hogy nálunk ennek az ellenkezőjét látjuk, tehát azt, hogy az előzetes házak a letöltő házakkal összehasonlítva is egy nagyon zárt, és nagyon korlátolt rezsím-aktivitásra képesek, ez az oka.

Egy másik különbség a szexuális bűncselekményt elkövetők kezelésének kérdésében mutatkozik. Azt gondolom, hogy számos – általam többé-kevésbé látott vagy ismert – rendszerben ennek a fogvatartotti csoportnak a kezelése kiemelt feladatként jelentkezik. Ugyan a probléma számunkra is ismert, hiszen különösen a kiskorúak sérelmére elkövetett, különösen szexuális bűncselekmények esetében tudjuk, hogy ezek a fogvatartottak mennyire veszélyeztetettek a börtön falain belül. Ezeket az eseteket, ha időről-időre „le is intézkedjük”, nem merült fel még belülről annak az igénye, hogy kialakítsunk külön ilyen rezsimeket.

Azt gondolom, hogy itt, ezekben a példákban fontosabb a tradíció, mint a minden áron való alkalmazkodásnak az igénye. Mondjuk a szexuális bűnelkövetők esetében, ha nekünk, a magyar büntetés-végrehajtásnak vannak ennél fontosabb megoldandó problémáink, akkor nem feltétlenül kell ilyen körletrészeket kialakítani csak azért, mert erre Nyugat-Európában példa van. Vélhető egyébként, hogy amint mondjuk a pedofiliával, vagy általában a szexuális bűncselekményekkel kapcsolatos társadalmi megítélés hasonló lesz nálunk, be fog szivárogni egészen a büntetés-végrehajtásig is, és akkor belülről is ilyen igény fog keletkezni.

Még egy problémakört érintenék, ahol úgy látom, szintén nagyon gondosan ki kell egyensúlyoznunk a tradíció, illetve az innováció arányát, ez pedig a biztonság kérdése. Itt is komoly terminológiai különbségek vannak azzal kapcsolatban, mit értünk biztonság alatt.

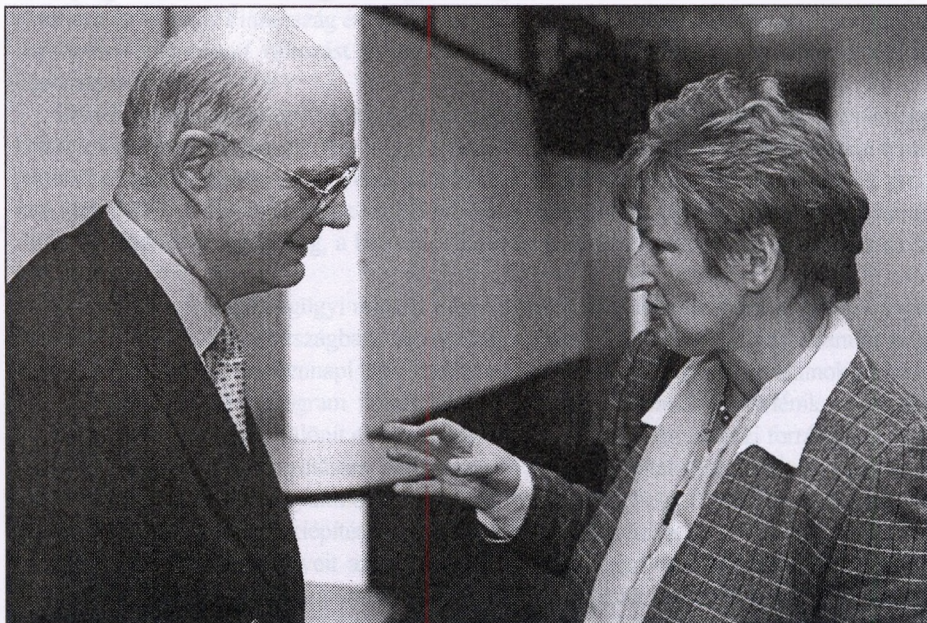
Évek óta ismerjük, használjuk azt a kifejezést – én néha már egy kicsit elcsépeletnek is érzem –, hogy „dinamikus biztonság”. Ez arra vonatkozik, hogy a biztonsági tevékenység fő iránya a fogvatartottakkal való kommunikáció, interakció,

illetve a fogvatartottak motiválásának, kicsit pejoratívabb szóval: manipulálásának a művészete.

Mondanék egy ellenpéldát azzal kapcsolatban, hogy milyen értelemben tapasztalhatók jelentős különbségek. Amikor Hollandiában az intézet parancsnokának kíséretében beléptünk egy zárkába, akkor – a mi hatályos szabályozásunk szerint – a fogvatartottnak legalább 8 fegyelemsértését tudtam regisztrálni az ott tartózkodásunknak a két perce alatt, miközben a parancsnok szintén súlyos fegyelmi vétségek sorozatát követte el, és ha jól gondolom, egy-két katonai bűncselekményt is. Legalábbis a mi szabályozásunk szerint.

Egy ezzel ellentétes helyzetben: ha egy nyugat-európai kolléga végignéz egy magyar bv. intézetben lévő parancsnoki meghallgatást vagy fegyelmi tárgyalást, akkor vélhetőleg azt fogja gondolni, hogy az ő szakmai sztenderdjei szerint itt egy nagyon furcsa, és nem is nagyon tetsző dolog zajlik. Az az interaktív helyzet, ahogy egy meghallgatás esetében a fogvatartott hátratett kézzel és összezárt bokával áll, az nem az a szakmai helyzet, amit ők szakmailag helyesnek gondolnának.

Megint csak azt tudom mondani, hogy nagyon gondosan kell értékelni, hogy merre vannak a kitörési pontok. Nem gondolom azt, hogy ezekben az esetekben elvárás fogalmazódhatna meg az egész börtönrendszerrel kapcsolatban, hogy ilyen értelemben paradigmát váltson. Véleményem szerint: alapvetően két különböző paradigmáról beszélünk. Minden egyes rendszerben megvannak a másiktól az elemek. A nyugat-európai börtönökben is, például egy angol börtönben egy



kontrolálló és lefogó kényszerintézkedés nagyon is határozott. Másik példa: látunk elkülönítő helyiségeket a német börtönökben, amelyek a mi fegyelmi zárkánk és dühöngőnk közötti funkciót látják el, ezek alkalmazása is egy nagyon szigorú és kemény intézkedés. Azt sem kell ecsetelnünk, hogy nálunk milyen erőfeszítések, technikák, jogintézmények vannak annak vonatkozásában, hogy azok az interaktívabb, kommunikatívabb végrehajtást szolgálják.

Az igazán nagy kihívás – és ezzel zárnám a mondandómat – az, hogy mindenképpen egy olyan rendszert kell létrehoznunk, amely választ e közül a két paradigma közül. Nem valószínű, hogy hosszú távon működtetni lehet egy olyan rendszert, amely mind a két paradigmából csak néhány elemet emel ki, és együtt próbálja ezeket működtetni. Azt gondolom, hogy az lesz a feladat hosszú távon, az fog megvalósulni, hogy nagyon óvatosan és a tradíciókat messzemenően figyelembe véve egy alapvető paradigma-váltást kell véghezvinni, egy alapvető paradigma-váltáson kell végig mennie a szervezetnek, amelyben az olyan – számomra alapvetőnek tűnő – különbségek, mint amelyeket említettem, kisebb számban fordulnak elő, és a megmaradó különbségek kevésbé lesznek lényegiek.

Köszönöm a figyelmüket.



ARTO KUJALA

# A finn büntetés-végrehajtás tapasztalatai a szomszédos országokkal folytatott regionális együttműködés terén

Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt köszönöm a meghívást, hogy részt vehetek a Kriminalexpo 2003 nemzetközi börtönügyi konferenciáján. Megtiszteltetés jelen lenni a börtönigazgatás fejlesztésével foglalkozó nyílt és konstruktív megbeszélésen, és beszámolni saját tapasztalatainkról, amelyeket a szomszédos országokkal folytatott regionális együttműködés terén szereztünk.

Az északi országok évtizedek óta intenzív és kölcsönös bizalmon alapuló kapcsolatokat tartanak fenn egymással. Mind politikai, mind közszolgálati síkon hagyományosan rendszeres találkozókat szerveznek. A skandináv országok állampolgárai szabadon mozogtak a régió országaiban már jóval azelőtt is, hogy Finnország és Svédország belépett az Európai Unióba, így az EU-tagság lényegében alig hozott változást az észak-európai országok börtönadminisztrációi közötti kapcsolatokban.

1991-ben Finnország és Észtország igazságügyi minisztere együttműködési egyezményt kötött a két intézmény között. Ezen egyezmény alapján évente meghatározzák azokat a projekteket és intézkedéseket, amelyeket a következő évben meg kívánnak valósítani. A program keretében – a minisztériumok szintjén folyó együttműködésen túlmenően – meghatározzák a bíróságok, az ügyészség, a bűnvádi eljárás és a büntetés-végrehajtás projektjeit és intézkedéseit is.

A finn és az észt igazságügyi miniszter együttműködésének célja, hogy segítsék a jogállamiság kialakulását Észtországban, támogassák a balti állam EU-tagságát, valamint hogy erősítsék a közvetlen, mindennapi kapcsolatokat a két állam hatóságai és hivatalnokai között.

Az együttműködési program finanszírozása azokból a forrásokból történik, amelyeket Finnország és Észtország különít el erre a célra az EU és más, nemzetközi forrásokból megvalósuló programok hasznosítására. Valamennyi Finnország által finanszírozott, az említett témakörökhöz közel álló együttműködési terület közös célja, hogy segítse az együttműködő partnert saját rendszerének kiépítésében, saját alapjaiból kiindulva.

Az együttműködés előnyeit azonban nem tekintjük egyoldalúnak, hanem úgy látjuk, hogy az mindkét fél számára gyümölcsöző. Hosszú távon csak úgy lehet hasznos együttműködésről beszélni, ha mindkét fél őszintén akarja azt, és a feleket közös célok vezérik, ame-



lyeknek megvalósulását nyíltan támogatják. Az együttműködési projekteknek kiválasztják azokat a célokat, amelyek hosszú távon elősegítik a közös tevékenységet. A gyakorlatban az együttműködés egyre inkább az állomány képzésére és a tapasztalatok cseréjére összpontosul.

A finn és az észti börtönadminisztráció közötti együttműködés ebben az évben a következő területekre terjed ki:

A büntetés-végrehajtási intézetek közötti partneri kapcsolat folytatódik. Nyolc finn és észti börtön került kiválasztásra, együttműködésük tartalma és célja saját szükségleteik alapján lett meghatározva. A partnerek megállapodást kötnek az év folyamán megvalósítandó együttműködésről.

A partnerségre kijelölt börtönök egyenlők a biztonsági szintjeik és az alkalmazott tevékenységek tekintetében. Az előzetes intézet előzetes intézettel lép partnerségre, a fiatalok börtön fiatalok börtönrel, a női börtön női börtönrel, és így tovább.

A börtönpartnerség igen változatos tevékenységi kört fog át. A kapcsolatok létesítése fokozatosan bővülő tanulmányi utakkal és kirándulásokkal kezdődött. Ez fokozatosan kibővült tisztségviselők látogatásával, az állomány továbbképzésével, hallgatói csereprogramokkal és más, az adott börtönt érintő közös projektekkel. Összefoglalva: azt mondhatjuk, hogy a börtönintézetek közötti partneri együttműködés a börtönadminisztráció minden szektorára kiterjed, és természeténél fogva „a legjobb gyakorlat” kölcsönös átadására és az intézményi szintű fejlődésre épít.

Bővült az együttműködés a képzés területén. Ez magában foglalta a börtöntisztai szakképzést éppúgy, mint a már foglalkoztatott, állásban lévő állomány továbbképzését. Az idei évet tekintve a Finn Börtönsemélyzet Oktatási Központjában szervezett börtöntisztai képzés létszámkeretéből két helyet észtországi hallgatóknak tartottak fenn.

Az Észtországi Börtönszolgálattal együttműködve képzési program került összeállításra az oktatási és a társadalmi szektor azon képviselői részére, akik a börtönoktatásban, illetve a speciális problémákkal küszködő elítéltek segítségével érintettek. Ezen túlmenően az észtországi börtönökben foglalkoztatott könyvtárosok, szabadidős oktatók, valamint a börtöniskolák tanárai továbbképzésben részesülnek, amelynek célja az elítéltoztatás hálózati tevékenységének fejlesztése.

A börtönök biztonságát érintő együttműködési projekt elsősorban tanulmányutakat, a bevált gyakorlat oktatását és cseréjét jelenti. A biztonsági kérdések tekintetében az együttműködés a biztonsággal és a biztonsági technikákkal összefüggő működő módszerek tapasztalat-cseréjére terjed ki. Példának itt említhetjük meg azt, hogy az észti börtönökben alkalmazott kábítószer-felderítő kutyákat finn szakemberek képzik ki.

Az elítéltek egészségügyi ellátásának fejlődése, és különösen a toxikus anyagokat hatás-talanító rehabilitáció központi kérdés a Finnország és a vele szomszédos országok együttműködésében és fejlődésében. A kábítószer-probléma szinte berobbant a finn börtönökbe az utóbbi években. Jelenlegi becslések szerint a fogvatartottak több mint felét kábítószer-függő-ként lehet diagnosztizálni. Gyakran a súlyos pszichiátriai problémák, a HIV-fertőzöttek gyorsan emelkedő száma, valamint a hepatitis B és hepatitis C fertőzések is a helytelen kábító-szer-adagolás következményei.

Az észtországi drog-rendőrség szerint Tallinn a balti térség kábítószer-kereskedelmi központjává nőtte ki magát. A legjelentősebb változás 2000-ben következett be, így a jelenség meglehetősen új, s a büntetés-végrehajtási intézetekben is érezhető a hatása. A rendőrségi statisztikák szerint a Finnországban elkobzott kábítószeres 80 százaléka Észtországon keresztül jut be az országba. Ez a tény új kihívásokkal szembesítette a finn és az észti rendőrség együttműködését, hiszen a kábítószer-kereskedelem jól szervezett nemzetközi tevékenység.

Az észtországi Pärnu városában a balti-országok és Finnország szemináriumot szerveztek a toxikus problémákról. A szeminárium hangsúlyozta az országok közötti együttműködés jelentőségét a szervezett bűnözés megzabolásában. A toxikus anyagok problémakörének börtönön belüli kezelése egyfelől ellenőrzést, másfelől megfelelően célirányos rehabilitációs intézkedéseket követel.

A szeminárium bemutatta, hogy a kábítószer-probléma kezelése és ellenőrzése a börtönökben fontos kérdés az egész társadalom biztonságára nézve. A drog-probléma legrosszabb esetben fertőző betegségek melegágyává teheti a börtönt, és lehetőséget kínál a szervezett bűnözésnek a kábítószeres kiskereskedelmi hálózatának fejlesztésére. A bűnözés államhatárokon keresztül való terjedésének megfékezése természetesen együttműködést tesz szükségessé a rendőrség, az ügyészség, a bíróságok és a büntetés-végrehajtás között, de néha hasznos lehet, ha egy kis pihenőt tartunk, és végiggondoljuk saját szervezetünk szerepét ebben az összefüggésben.

Finnország egy börtönépítési programot hajt végre, amelynek keretében újjáépülnek a rossz állapotban lévő régi zárt börtönök, és két új intézet is épül. Voltaképpen az egyik új börtön – Vantaaban – már felépült, és funkciója szerint működik. A Vantaa-i börtön a helsinki előzetes ház szerepét vette át, amelynek a használatát beszüntettük. A másik új börtön építése ebben az évben kezdődik meg. A Turkuban épülő intézet a jelenleg még ott működő börtön szerepét veszi át, amely már alkalmatlan a felújításra.

A finnországi büntetés-végrehajtási intézetek nagy része régi és rossz állagú épületekből áll, ennél fogva nem felelnek meg az építészeti előírásoknak, a nemzetközi emberi jogi egyezményeknek és börtönügyi standard minimum szabályoknak.

A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) figyelemfelhívó megjegyzéseket tett Finnországnak a börtönépületek hiányosságai miatt az 1990 elején tett ellenőrző látogatása nyomán. A Bizottság megismételte észrevételeit 1998-ban, ezt követően a finn kormány egy tízéves beruházási tervet fogadott el a hiányok kiküszöbölésére.

Az emberi jogi megfontolásokon túlmenően a börtönépületek fejlesztését egyéb, funkcionális és biztonsági szempontok is indokolják. A több mint száz évvel ezelőtt épített intézetek megfeleltek a kor büntetőpolitikai és funkcionális elvárásainak. A jelenlegi célok, amelyek a visszaeső bűnözés csökkentését célozzák, valamint a bűnözés átstrukturálódása és a fejlett technikai megoldások új követelményeket támasztanak a börtönlétesítményekkel szemben is. Például a börtönbüntetés tartalmával kapcsolatos célkitűzések a rehabilitáció kapcsán és a bűnelkövetői magatartás megváltoztatása érdekében a börtönintézet különféle részeinek átszervezését teszik szükségessé. Ez azt jelenti, hogy az egyes funkcionális egysé-

geket, amelyek a fogvatartottak ellenőrzését, elhelyezését és foglalkoztatását szolgálják, át lehet formálni ugyanazon cél érdekében.

A saját, finnországi börtönépítési program mellett tanácsadói szerepet is vállaltunk Észtországban, a Tartu körzeti börtönprojektben, amelyről a következő hozzászóló majd bővebben beszámol. A Tartu-i projekt kapcsán számos jó ötlet merült fel, amelyeket a saját építési projekteinknél is hasznosítani tudunk.

A finn Igazságügyi Minisztérium és az Orosz Föderáció között együttműködési egyezmény van érvényben, amely például meghatározza a két ország börtönrendszerei közötti együttműködés céljait. Az orosz börtönökkel megvalósuló program elsősorban oktatási együttműködést és cserelátogatásokat, illetve – kisebb mértékben – anyagi segítségnyújtást jelent.

A finn és az orosz börtönök együttműködése elsősorban a petrozavodszki és a wiborgi régiót érinti. Nemrégiben előzetes megbeszélések kezdődtek a börtönpartneri kapcsolatok beindításáról. Kezdetben ebbe esetleg két finn és két délkeleti orosz börtön kapcsolódhatna be.

Az orosz börtönadminisztrációval az eddigi legfontosabb együttműködési projekt az orosz börtönökben elterjedt tuberkulózis kezelését célozta meg. Finnország orvosi ismereteket és gyógyszereket ajánlott fel a TBC kezelésére. Az együttműködési projekt eredményeként sikerült enyhíteni a tuberkulózis problémáját az oroszországi börtönökben.

A finnországi börtönnépesség, amely 1975-ben átlagosan mintegy 5500 főt tett ki, csaknem 25 évig egyenletesen csökkent. A legalacsonyabb létszám 1999-ben volt, átlagosan 2800 elítélttel. Ezt követően a börtönpopuláció meredek emelkedést mutatott, ami általános jelenségnek tűnik az EU-országokban. A finn börtönökben jelenleg 3600 fogvatartott van, ami meglehetősen drasztikus emelkedést jelent.

A börtönnépesség növekedését számos tényező magyarázza, mint például a szigorúbb ítélethozatali gyakorlat, valamint a női elítéltszám emelkedése, amely a nemek közötti egyenlőség fokozottabb érvényesítését jelzi. A két legfontosabb tényező azonban a kábítószerrel összefüggő bűnözés és a külföldi fogvatartottak számának emelkedése a finnországi börtönökben.

A finn börtönökben a külföldi fogvatartottak száma hagyományosan alacsony. Jóllehet az utóbbi öt évben a külföldiek létszáma megnégyszereződött, nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsony a részesedésük – a teljes börtönnépesség kevesebb, mint 10 százalékát teszik ki. Becslések szerint az állampolgárok szabad mozgása az Európai Unión belül bizonyos mértékű emelkedést hoz a külföldi fogvatartottak számát tekintve Finnországban. Ez megköveteli a börtönszemélyzettől, hogy jobban megismerjék más országok jogalkalmazását, intézményi szervezeteit, kultúráját, nyelvét és szokásait.

Úgy vélem, hogy a közeli jövőben az egymással szomszédos országok együttműködése – ha lehet – még aktívabbá válik, és a jelenlegi helyzethez képest még hatékonyabban összpontosít a nemzetközileg szervezett gazdasági és kábítószeres bűnözésre, a börtönadminisztráció tartalmi oldalainak és a börtönök feltételeinek fejlesztése mellett.

PIRET KASEMETS

# Az európai uniós bővítés hatása az észti büntetés-végrehajtásra

Elnök Úr, Kedves Kollégák! Hölgyeim és Uraim!

Nagy öröm számomra, hogy megoszthatom önökkel az észti büntetés-végrehajtás eredményeit és az európai uniós tagságra való felkészülés tapasztalatait.

Függetlenségünk visszanyerése óta sok változáson, s jelentős fejlődésen ment át társadalmunk. Az utóbbi évtizedben átalakult az észti büntetés-végrehajtás is. Észtország végrehajtotta az igazságszolgáltatási rendszer reformját. Ennek része a börtönrendszer átalakítása.

A börtönrendszer reformja 1993-ban kezdődött, amikor a büntetés-végrehajtást átutalták az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe. Tisztában vagyunk vele, hogy a fejlődés nem érhető el egyik napról a másikra, pusztán a struktúrák megváltoztatásával. A reform évekig tart.

A függetlenség visszanyerése idején komoly erőfeszítések történtek az új törvényhozás kidolgozására abból a célból, hogy harmonizálják a szabadságvesztés végrehajtásának gyakorlatát más európai országok gyakorlatával, továbbá hogy gyakorlatba ültessék át a börtönbüntetés Európában elfogadott ideológiai elveit. A börtönrendszer fejlesztése hatékony nemzetközi együttműködés által nyújtott támogatással történt.

Az Európa Tanács, a balti és az északi országok még 1996-ban kezdeményezték az Északi-Balti Börtön Projekt létrehozását annak érdekében, hogy ösztönözzék a börtönök közötti együttműködést a balti-tengeri régióban. A projekt általános célja az, hogy az északi (skandináv) országok segítsék a balti államok börtönrendszereinek fejlesztését. A projekt alapját az Európa Tanács által kijelölt szakértők révén kidolgozott értékelő jelentések adják.

A projekt tevékenység nagy része a partnerbörtönök bevonásával valósul meg. Többszörös szoros együttműködés és értékelés után jelentős fejlődést regisztráltunk. Az Európa Tanács szakértőjének számos ajánlása jó eredményeket hozott a következő területeken:

- a szervezési struktúrák áttekintése és módosítása;
- az állomány képzése;
- börtönkörülmények;
- emberségesebb kapcsolat az állomány és a fogvatartottak között.



A balti és az északi börtönök, illetve kiképző központok közötti testvérkapcsolati (twinning) projektek többé-kevésbé valamennyi baltikumi és skandináv ország számára lehetőséget nyújtottak az együttműködés valamilyen formájában való részvételre. Ha nem alakult volna egyetértés az állomány soraiban, akkor nem érthetünk volna el ilyen kedvező haladást. Az Északi-Balti Börtön Projekt keretében az észti büntetés-végrehajtás egésze nagy és érdemi lépést tett előre.

A börtönök külföldi együttműködésének döntő része a partnerbörtön program keretében valósul meg. A börtönök közötti legaktívabb kooperáció Finnországgal alakult ki, amely elősegítette és támogatta az együttműködési programot, amelyet a finn és az észti Igazságügyi Minisztérium 1991-ben hagyott jóvá.

Az együttműködési program fő célja, hogy előmozdítsa Észtország integrációját az Európai Unióba, és ösztönözze a kooperációt a finn és az észti Igazságügyi Minisztérium és a felügyeletük alá tartozó intézmények között. Az egyik prioritás az, hogy rendszeres és közvetlen kapcsolat legyen az Igazságügyi Minisztérium ezen területen dolgozó tisztviselőivel. Az együttműködés területei: az adminisztráció fejlesztése, a képzés, technikai támogatás, szemináriumok és szakértők cseréje.

Az 1999–2002 közötti években az együttműködés az alábbi területekre koncentráldott:

- partnerbörtön program – minden észtországi börtönnek vagy testvérintézménye Finnországban; a partnerbörtönök évenként megújított együttműködési egyezmény alapján dolgoznak;
- állományképzés – két észti börtöntiszt minden évben lehetőséget kap egy egyéves alapvető képzési kurzuson való részvételre, amelyre a finn börtöntisztképző központban kerül sor; egyhetes gyakorlati képzési programok is indulnak börtönpszichológusok, börtönvezetők, szociális munkások és a biztonsági állomány számára; tapasztalatcsere és információcsere zajlik a börtöntisztek között a szociális programok, a nyitott börtönök, a kábítószer-megelőzés stb. kérdéskörében;
- a Tartui Börtön létrehozása – a projekt az építési munkákon kívül az állomány képzését is magában foglalta.
- az egészségügyi szolgálat terén képzés és technikai segítség az olyan fertőző betegségek féken tartása érdekében, mint a TBC, a hepatitis és a HIV-fertőzés.

Svédország és a három balti állam – Észtország, Lettország és Litvánia – már 1995 óta egyre bővülő együttműködést folytat börtönügyekben és a próbáció területén. Testvérkapcsolati egyezmények kötöttek egyfelől a svédországi börtönök és oktatási központok, másfelől a balti államok hasonló intézményei között. 1998 óta az együttműködést a Svéd Nemzetközi Fejlesztési Kooperációs Ügynökség (Swedish International Development Cooperation Agency – SIDA) szponzorálja.

Az együttműködés célja: segítségnyújtás az észtországi börtönadminisztráció, a testvérbörtönök vezetői és személyi állománya számára annak érdekében,

hogy az Észtországi Börtönszolgálat munkája összhangban legyen a nemzetközi szabványokkal, különösen az Európai Börtönszabályokkal. A testvérbörtönök gyakorlatát úgy lehet leírni, mint a rendszer reformját a börtönigazgatók és a börtöntisztai állomány bevonásával. Hosszú távon ezt a szemtől-szembe stílusú kapcsolatot hatékony erőfeszítésnek tekintik az állomány és a fogvatartottak közötti új viszony megteremtésében. A testvérkapcsolati (twinning) együttműködés a tudás és a tapasztalat cseréjére összpontosít. A svéd börtönöktől az ellátás terén is kaptunk támogatást.

1998 és 2002 között az együttműködés összességében sikeres volt. A kooperáció számos fontos eredményt hozott. Például jelentősen megváltozott az állomány és a fogvatartottak, illetve a vezetés és az állomány közötti kapcsolat és hozzáállás; a fogvatartottak humánusabb kezelésben részesülnek; az állomány képzést kapott a kábítószerekkel való visszaélésről, a HIV terjedéséről; informális kapcsolatok alakultak ki számos ország büntetés-végrehajtási vezetőivel.

Az észti börtönök ápolják a kapcsolatok a lett és a litván partnereikkel is. Például a Murruban lévő börtön együttműködési megállapodást kötött a Lettországban található Valmiera város börtönével.

A büntetés-végrehajtási reform célja egy olyan rugalmas és individualizált büntetőrendszer kialakítása, ahol az ítélet végrehajtása során minden egyes esetben a bűnözői magatartás okai állnak a figyelem középpontjában. A szabadságvesztés és a tárgyalás előtti őrizet rendjét és szabályait a 2002. december elsején hatályba lépett büntetés-végrehajtási törvény határozza meg.

Ez egy lényegi változást jelentő mérföldkő a büntetés-végrehajtási ideológiánkban. A büntetés-végrehajtási törvény szerint a börtön fő feladata, hogy törvénytisztelő magatartásra nevelje az elítéltet, továbbá biztosítsa a közrend védelmét a bűnözés visszaszorításával. A fogvatartott törvénytisztelő magatartásra nevelését a külvilággal való kommunikáció fenntartásával, általános és szakképzéssel, munkáltatással és szociális munka vállalásával lehet biztosítani. A törvény érvényesülésének védelmét az elítéltek megfigyelésével érhetjük el.

A börtönbüntetés természetesen a társadalom elsődleges reakciója az előírt normák és szabályok megsértésére. Azt kell szem előtt tartanunk, hogy a megtorlás a szabadságvesztésben rejlik. Amikor annak a részleteit vizsgáljuk, hogy hogyan hajtassuk végre a börtönbüntetést, akkor más szempontokra is összpontosítanunk kell.

Először is, a bűnözés megelőzése a büntetés-végrehajtás során – ez speciális biztonsági intézkedéseket feltételez, ahol a társadalom védelme a fő prioritás. Másodszor, a börtönben töltött időt fel kell használni az elítéltek befolyásolására, és segíteni kell őket életmódjuk megváltoztatásában azért, hogy csökkentsük a szabadulás utáni visszaeső bűnelkövetés kockázatát.

100000 lakosra nálunk 340 fogvatartott jut, ami hatszor nagyobb, mint a skandináv országok ugyanilyen arányszáma. Ezt a számot növelik: a bűnözés folyamatosan magas szintje, a társadalom keményebb ítéletekre vonatkozó várako-

zásai, a rendőri szervek, az ügyészség és a bíróság hatékonyabb munkája. Az elítélt-létszámot az alternatív büntetések alkalmazása, valamint a bűnmegelőzés javulása csökkentheti.

Észtországban az elítéltek 75 százaléka kétszer vagy többször volt börtönben. Ez azt jelenti, hogy ha sikerülne a visszaeső bűnelkövetést csak kismértékben is csökkenteni, az komoly változást eredményezne nemcsak az érintett egyén életében és a potenciális áldozatok számában, hanem a társadalom egészében is.

A büntetés-végrehajtási törvény az elítélt reszocializálására koncentrál. A cél az elítélt visszasegítése a társadalomba a szabadulás után. A büntetés-végrehajtási törvény az európai országok által elismert elveket követi, amely elvek megvalósítása magas szinten képzett alkalmazottakat és modern büntetési feltételeket kíván.

Az egész börtönrendszer sarkalatos kérdése a börtönépítés. A büntetőtáborok rendszerének megszüntetése, valamint az áttérés az elítéltek egyéni elhelyezésére hatalmas beruházásokat feltételez, méghozzá a börtönépítés területén. Ha a börtönépítés anyagi előfeltétele hiányzik, akkor a reform más összetevői sem funkcionálnak.

Észtország kormánya és parlamentje eddig az állami költségvetés által megengedett összegek maximumát különítette el erre a célra. Itt most csak egy példát hoznék – a Tartui Büntetés-végrehajtási Intézet példáját.

A Tartuban megvalósuló börtön építésére 1998 júniusában írtak ki közbeszerzési pályázatot. A legsikeresebb tendert a Skanska EMV PLC nyújtotta be. Itt ragadnám meg az alkalmat, hogy kiemeljem a finn Igazságügyi Minisztérium szakértőinek komoly segítségét a logisztikai megoldások felvázolásában, valamint a teremfoglalkozások és a biztonsági rendszerek előzetes dokumentációjának elkészítésében.

2000 szeptemberében az Európa Tanács börtönszakértői csoportja jóváhagyta a Tartuban építendő börtön tervezetét, funkcionális vázlatát és a személyi foglalkoztatási tervét.

A Tartui Börtönre vonatkozó építési szerződést 2000. november 11-én írták alá. 2001. január 1-jén megalapították a börtön kormányintézményét. A büntetés-végrehajtási intézet építési munkálatai a 2000. év utolsó heteiben kezdődtek el.

A börtön építésének menedzselését és koordinációját a Tartui Börtön Irányító Bizottsága végezte, amelyet havonta egyszer hívtak össze (az észt és a finn Igazságügyi Minisztérium képviselőinek részvételével).

A Tartui Börtön technikai projektjét 2001 márciusában egyeztették a városi önkormányzattal. Jóváhagyás előtt a technikai projekt részeit vizsgálat és véleményezés céljából átadták a finn Igazságügyi Minisztérium képviselőinek.

Az anyagok és a felszerelés egy részét közbeszerzési pályázaton keresztül szereztük be Finnországból és a többi észak-európai országból. A skandináv államokból ilyen módon beszerezett anyag és felszerelés kalkulált összköltsége hozzávetőleg 25 millió észt korona (1,6 millió euró) volt.

2002 augusztusában a börtön helyiségeit átadták használatra, majd a személyzet és a vezetés elkezdett beköltözni a börtönbe. A Tartui Büntetés-végrehajtási Intézetre vonatkozó használatba vételi engedélyt a Városi Önkormányzat 2002. október 10-ei rendeletével adta ki. A börtön berendezése, amely 2002 júliusában kezdődött, 2002. október 15-ére fejeződött be. Az elítéltek elhelyezése ekkor vette kezdetét.

Konklúzióként elmondhatjuk, hogy a Tartui Börtön építése simábban, ráadásul minden említésre érdemes akadály nélkül zajlott, mint várható lett volna. Az intézet egy hónappal a tervezett határidő előtt került átadásra, és kezdte meg működését. A felépült börtön végső projektköltsége 386,86 millió észt korona volt.

Az Igazságügyi Minisztérium vissza nem térítendő külföldi segílyt és támogatást főként a finn Igazságügyi Minisztériumtól kapott, de támogatást adott Németország Szászország tartománya és a svéd Igazságügyi Minisztérium is. A vissza nem térítendő segíly főként az állomány képzéséből, valamint a tervezéssel, logisztikával és a munkaszervezéssel kapcsolatos tanácsadásból állt. A Német Szövetségi Köztársaság Mecklenburg-Vorpommern tartományának Igazságügyi Minisztériuma tanácsokkal látta el az észt Igazságügyi Minisztérium Börtönügyi Osztályát a közbeszerzés előkészítése és végrehajtása terén.

A finn Igazságügyi Minisztérium éppúgy, mint Szászország, illetve a svéd Igazságügyi Minisztérium szintén bekapcsolódott a vissza nem térítendő külföldi támogatás biztosításába olyan módon, hogy fedezte a Tartui Büntetés-végrehajtási Intézet kulcsfontosságú beosztásban dolgozóinak az érintett országokban lefolytatott képzését.

A finn Igazságügyi Minisztérium által nyújtott vissza nem térítendő támogatás becsült költsége 115815 euró volt. A Szászországi Német Szövetségi Tartomány támogatásának költsége 12000 eurót tett ki. A svéd Igazságügyi Minisztérium által nyújtott segíly 36000 euróra rúgott. Ha minden külföldi ország vissza nem térítendő segílyeit összeadjuk, akkor az 163815 eurót tesz ki.

Anyagi bázisunk szélesedésével párhuzamosan erőfeszítéseket tettünk az elítéltek rehabilitációjának terén is. A Phare 2000 nemzeti program keretében végrehajtottuk a „Bűnmegelőzés” nevű projektet. Ezen projekt céljai a következők voltak:

- A börtönök oktatási rendszerének rugalmasabbá és hatékonyabbá tétele annyira, hogy egy szintre kerüljenek az általános iskolai oktatással. E cél elérése érdekében egy finn szakértő megvizsgálta az idevágó törvényi szabályozást, javaslatokat tett a rendszer megváltoztatására, kidolgozott egy ötnapos kiegészítő képzési programot a tanárok számára, továbbá képzést szervezett a finn előadók irányításával. A projekt keretében egy az Európa Tanács által elfogadott ajánlást adtuk ki észt nyelven (Prison Education – No R (89) 12) [Oktatás a börtönben R(89)12. számú ajánlás]. Ezen kívül egy stratégiai tervet dolgoztunk ki a börtönbeli oktatás fejlesztéséről.
- A börtönben folyó szociális munka minőségének javítása, és egy rehabilitációs program bevezetése börtöneinkben az elítélteknek számára. A svéd

szakértők elemezték a börtönökben folyó szociális munkát, a törvényi szabályozást, szabályozták ezt a terület, és értékelték a törvényi kiegészítések szükségességét. A börtönben dolgozó szociális munkások tíznapos elméleti és gyakorlati képzésben részesülnek a büntetés-végrehajtási szociális munka alapterületeiről. Körvonalaztuk egy szociális munkásoknak szóló kézikönyv általános elveit is.

Észtország egyedülálló tapasztalatokat szerzett a börtönreform folyamán. Ezeket a tapasztalatokat fejleszteni és általánosítani kell. Remélem, hogy segíteni tudjuk azokat az országokat, amely még csak most kezdik érzékelni ezeket a problémákat, bizonyos modellek és minták átadásával.

Az Északi-Balti Börtön Projekt az egyik legkiválóbb példa a kölcsönös nemzetközi együttműködésre, testvérkapcsolati (twinning) egyezmény alapján. A testvérkapcsolati projekt résztvevői kölcsönösen nyertek a kooperációtól. Például az észtek sokat tanultak a külföldi partnerbörtönök meglátogatásából, ezen kívül az együttműködés nagy szerepet játszott az európai normák és demokratikus értékek megismerésében. Skandináv kollégáink pedig tapasztalatokat szereztek az olyan fogvatartottak kezeléséről, akik a volt Szovjetunióból származnak. Sajnálatos módon az ilyen személyek száma továbbra is emelkedik az észak-európai börtönökben.

Az európai uniós bővítés főleg a nemzetközi együttműködésbe való bekapcsolódás lehetőségét adta meg számunkra. A globalizálódó világban a bűnözés is globalizálódik – ezért nagyon fontos, hogy megosszuk egymással tapasztalatainkat, és közös megoldást keresünk a problémákra.

A múlt hónapban az észt igazságügyi miniszter kooperációs szerződést írt alá a magyar igazságügy-miniszterrel – remélem, hogy együttműködésünk börtönügyekben is sikeres lesz.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

SZERGEJ ZLATOUSZTOV

# A lett büntetés-végrehajtás helyzete az európai uniós csatlakozás jegyében

**Jó napot kívánok Hölgyeim és Uraim!**

Felszólalásom előtt a lett delegáció nevében szeretném kifejezni hálámat a lehetőségért, hogy részt vehetünk ezen a nagyszerű konferencián, amelynek célja és tematikája rendkívül fontos országunk büntetés-végrehajtása jövőbeni progresszív fejlődése érdekében.

A Lett Köztársaság – állampolgárai által megválasztott – parlamentje és kormánya sikeresen halad az Európai Unióba történő csatlakozás felé. Ezt bizonyítja a nemzeti népszavazás eredménye is, amely során ez év szeptember 20-án Lettország állampolgárai kinyilatkoztatták akaratukat az Európai Unióba történő belépést illetően.

Az európai struktúrához történő integráció irányát közvetlenül a lett függetlenség újjáépítésekor fogadták el a köztársaságban, és az utóbbi években minden ennek fényében, tervszerűen valósult meg. A folyamat kezdetén azonban nagyon fontos volt felkészíteni Lettországot a struktúrába való belépésre, beleértve a büntetés-végrehajtási területet is. Nagy segítséget nyújtottak számunkra az Európa Tanács szakértői, akik 1994. augusztusában látogatást tettek Lettországban.

A szakértők akkor arra a jogos következtetésre jutottak, hogy börtöneink helyzete nem felel meg az európai normáknak, és nagyon sok változtatásra van szükség mind a törvényhozás, mind a gyakorlati megvalósítás területén. Az Európa Tanács szakértői jelentésükben összeállítottak egy programot az egész büntetés-végrehajtás rendszerének reformjára vonatkozóan. A jelentést, mint kiindulópontot alapul véve, sikerült meggyőznünk Lettország kormányát és parlamentjét a területet érintő kardinális változások szükségességéről.

Eredményként könyvelhetjük el, hogy már 1994 végén jelentős változtatásokat foglaltak bele a lett büntetés-végrehajtási kódexbe, amelyek a büntetés-végrehajtás új, pontos rendszerét vezették be az angol progresszív rendszer mintáját követve. Az új rendszer az elítéltek differenciálásán alapul valamennyi büntetés-végrehajtási intézet keretein belül, valamint az elítéltek áthelyezésére – egyik intézettípusból a másikba – helyezi a hangsúlyt, amelynek során a büntetés már letöltött részét, valamint az elítéltek viselkedését veszik figyelembe. A rendszer megvalósításának érdekében a következő típusokra osztották fel a büntetés-végrehajtási intézeteket: zárt, félig-zárt, nyitott típus, valamint a fiatalok nevelő intézetei. A letartóztatást, mint előzetes biztonsági intézkedést, előzetesházakban töltik le a fogvatartottak.



Azóta eltelt 8 év. Jelenleg Lettország büntetés-végrehajtási rendszere 15 büntetés-végrehajtási intézetet foglal magában, valamint a személyi állomány képzésének Oktatási Központját és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát. A lett kormány döntése értelmében 2000. január 1-jétől a börtönöket a Belügyminisztérium hatásköréből áthelyezték az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe, és ez év november 1-jén befejeződött a börtönök szakszerű védelmi rendszerének kiépítése is.

Ez év november 1-jén Lettország büntetés-végrehajtási intézeteiben 8182 fogvatartott volt, ebből 4997 jogerős elítélt és 3185 előzetes fogvatartott. Az állam büntető politikájában bekövetkező változások és az ehhez kapcsolódóan 1999-ben bevezetett „Büntető törvény a szabadságvesztés és a büntetések új alternatíváiról” – elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés – hatásaként a rákövetkező három évben 8%-kal csökkent a Lettországbán fogvatartott személyek száma. Azonban a bebörtönzési ráta (100 ezer főre eső fogvatartottak száma) nálunk még elég magas: 360. A 2002-es év összegzése szerint a büntetések összes válfaja közül a szabadságvesztés büntetés 28,2%-ot tett ki, és az elkövetők 75%-át súlyos bűncselekmény elkövetéséért ítélték el. Az elkövetett bűncselekményekért ténylegesen eltöltendő börtönbüntetésre ítélt személyek számának csökkentésére ügyében a legnagyobb reményt a pártfogó felügyelői szolgálathoz fűzzük, amely ebben az évben jött létre a lett Igazságügyi Minisztérium keretein belül.

A jogszabályok módosulásával egyidejűleg nemcsak a büntetés-végrehajtási intézetek nevét és státuszát változtatták meg, hanem jelentősen megváltozott architektúrájuk és belső szerkezetük is. A legtöbb lakóhelyiséget, amelyben korábban 50-100 elítélt volt elhelyezve, kis alapterületű zárkákká építették át egyenként 1-4 és 4-8 személy befogadására. Ez a folyamat még nem fejeződött be teljesen, mivel jelentős, intenzív finanszírozást igényel, azonban a feltételeket illetően több mint 4800 fogvatartott elhelyezése (57%) már most maximálisan megközelíti a nemzetközi követelményeket.

Lettország büntetés-végrehajtási rendszerének reformfolyamatában jelentős figyelmet fordítottak a konzervatív nézetek leküzdésére, amelyek a totalitárius rendszer örökségeként maradtak fenn. Annak a figyelembevételével, hogy a társadalomban a büntetés-végrehajtás kapcsán hosszú ideig az elnyomó apparátusra asszociáltak, szükséges volt a szervezet tevékenységét a nyilvánosság számára nyitottabbá és érthetőbbé tenni. Az általunk kidolgozott információs politika lehetővé tette egy korrekt kapcsolat létrehozását a tömegkommunikáció képviselőivel, valamint bejutásukat a börtönökbe és az elítéltekkel történő interjúk készítését.

A társadalomra való nyitottsággal együtt fontos volt megváltoztatni a megrögzött nézeteket a börtönökben folyó foglalkoztatásról és az elítéltekkel való bánásmódról. Ez nagyon nehéznek bizonyult, hiszen a dogmatizmus és a konzervativizmus eszméi megszilárdultak a személyi állomány azoknak az idősebb és középkorú nemzedékhez tartozó tagjainak tudatában és viselkedésében, akik a szovjet rendszer alatt szereztek tapasztalatot a büntetés-végrehajtás intézeteiben. A régi, rögződött sztereotípiák elvetésében nagy mértékű segítséget nyújtott Európa államainak büntetés-végrehajtási szervezeteivel való kapcsolataink fejlődése, amelyek jelentősen kiszélesítették személyi állományunk látókörét és tudását. A leggyümölcsözőbb együttműködésnek az 1995-ben az Eu-

rópa Tanács által megerősített NORD – BALT PRISON projekt bizonyult, amelynek keretében Lettország 12 börtöne kötött együttműködési megállapodást Norvégia, Svédország, Finnország és Németország megfelelő börtöneivel. Összegezve elmondhatjuk, hogy a projekt sokban megváltoztatta büntetés-végrehajtási rendszerünk állapotát mind anyagi mind erkölcsi értelemben.

A reform megvalósításának mechanizmusát, a javasolt, prioritást élvező értékeket és az elért sikereket az Európa Tanács, az Európai Unió, a nemzetközi konvenciók és deklarációk alapvető követelményeinek kontextusában vizsgáljuk, amelyek törvényerőre emelkedtek a Lett Köztársaságban.

2003. január 1-jén hatályba lépett Lettország törvénye a „Szabadságvesztés letöltésére szolgáló helyek irányításáról”, amely jogszabályi szinten megszilárdította a személyi állomány helyzetét, jogait, kötelességeit és szociális garanciáit. A törvény elfogadása jelentős mértékben lehetővé tette a hivatásos állomány helyzetének stabilizációját.

A megvalósítást globálisan és progresszíven képzeljük el, azonban cselekedni sajnos lokálisan kell a helyi feltételekből és lehetőségekből kiindulva. Reformunk dinamikus kussága szoros összefüggésben van az állam anyagi és emberi forrásaival. Az anyagi eszközök hiánya, valamint az a tény, hogy 1999. óta a költségvetési deficit évente 33%-os, lelassítja a fogvatartottak szociális, mindennapi helyzetének javulását, nem teszi lehetővé, hogy olyan gyorsan haladjunk előre, ahogyan szeretnénk. Szintén csökken a börtönök újjáépítését szolgáló beruházási programok finanszírozása.

Mindemellett standardjaink még nem felelnek meg teljes mértékben az Európa Tanács és az Európai Unió követelményeinek. Ezért megalapozott és jogos kritikával illettek minket az „Európai Bizottság a Kínzás és a Fogvatartottakkal Való Embertelen Bánásmód Ellen” képviselői, akik 2002. szeptemberében és októberében jártak Lettországban ellenőrzés céljából. Így például nem áll módunkban az előírt 4 m<sup>2</sup> biztosítani személyenként, csak 2,5 m<sup>2</sup> -t biztosítunk a férfi fogvatartottak számára, míg 3 m<sup>2</sup>-t a női és a fiatalok számára. Továbbá a fogvatartottakat 1-4 és 4-8 személyes zárkákban kellene elhelyezni, amíg nálunk még mindig vannak olyan zárkák, amelyekben 8-18 fogvatartott van elhelyezve, ami a Bizottság véleménye szerint elfogadhatatlan. Nem elegendő személyi állományunk tagjainak száma, különösen alacsony a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozók (szociális munkások, pszichológusok és egyéb kategóriába tartozó szakemberek) száma. A személyi állomány és a fogvatartottak aránya 1:5, ami az egyik legrosszabb mutató Európában.

Nem teljes mértékben adott a lehetőség a fogvatartottak számára, hogy iskolai végzettséget szerezzenek, dolgozzanak és rehabilitációs programokban vegyenek részt. Az elítéltek foglalkoztatottsága börtöneinkben 32%-os, az általános műveltséget nyújtó oktatás a fogvatartottak 6%-át, illetve a szakmák oktatása 12%-ukat érinti. Még nem sikerült bebizonyítani a kormánynak, hogy az elítéltek munkáját nem egy gazdasági kategóriával kell azonosítani, hanem úgy kell tekinteni, mint reszocializációjuk legfontosabb eszközét.

A fent említetteken kívül is vannak olyan jelentős nehézségeket okozó problémák, amelyekkel a lett börtönök dolgozói csak az utóbbi években szembesültek.

Először is a kábítószeres és a pszichoaktív szerek használatának növekedése az országban. Új, fiatal csoportok jelennek meg, mint a szerek fogyasztói. Újfajta kábítószeresek jelennek meg a piacon, s új felhasználási módok jelennek meg a kábítószereseknek. Ez a negatív folyamat nem kerülte el börtöneinket sem. Az utóbbi évek során a börtönbe kerülő kábítószeres használók száma 3,5-szeresére nőtt – 2000-ben 628 fő volt, ez a szám 2002-re 2227-re nőtt, amely a fogvatartottak 7,1%-nak, illetve 26,8%-ának felel meg. Nő a kábítószer törvénytelen előállításáért, kereskedelemért, birtoklásáért, terjesztéséért elítéltek száma. Az ilyen kategóriájú elítéltekkel történő munka különös figyelmet és becsületességet kíván meg a személyzet részéről.

A következő probléma a börtönökben lévő AIDS fertőzöttek és AIDS betegek problémája. Számuk szintén évről évre nő. Amíg 1997-ben csak egy HIV fertőzött volt nyilvántartva és AIDS beteg nem volt, addig idén már 522 HIV fertőzött és 26 AIDS beteg fogvatartott volt nyilvántartva. Ez a probléma kapcsolódik az előzőhöz a legközvetlenebb módon, hiszen ezeknek a személyeknek a 95%-a megrögzött kábítószer-fogyasztó, aki intravénásan használta a szereket az intézeteken kívül. Bekerülve a börtönbe ezek az emberek bármilyen eszközzel igyekeznek kábítószerhez jutni, hogy folytassák azok használatát, súlyosan terjesztve az AIDS vírust a fogvatartottak körében.

Végül az utolsó probléma – amely eddig még nem érintett minket komolyan, de a jövőben feltétlenül számolnunk kell vele – az Európai Unióhoz történő csatlakozással kapcsolatos emigrációs folyamat megerősödése, és ebből kifolyólag a külföldi fogvatartottak számának növekedése. Jelenleg a lett börtönökben lévő külföldi fogvatartottak aránya 0,9%, és ezeknek a személyeknek a legnagyobb része a volt Szovjetunió területéről jött. A nyelvi problémák és a szabadulásuk utáni lakóhelyük meghatározása eddig nem jelentett számunkra nagy problémát. Lettország belépésével az Európai Unióba azonban ez a kérdés jelentősen bonyolultabbá válik. Ezt előre látjuk, lehetőségeinkhez képest felkészülünk rá, és biztosak vagyunk benne, hogy más országok tapasztalatait felhasználva megoldjuk ezt a problémát.

Köszönöm a figyelmet.

PETER VAN DER SANDE

# A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködések terén

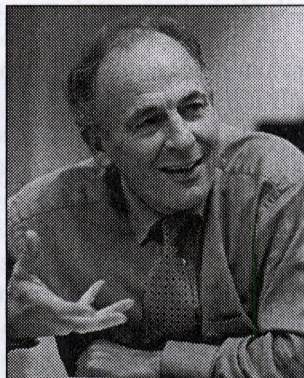
**Hölgyeim és Uraim!**

Először is szeretném megköszönni vendéglátóinknak, hogy meghívtak erre a konferenciára. Már csak hat hónap, és az Európai Unió tíz új tagállammal gyarapodik. A tagjelölti státusz évekig tartott, amelynek során a felvételre jelölt országok sok erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy az európai normákhoz igazodjanak.

Az én hazámnak – s azon belül a holland börtön-szolgálatnak – jutott az a megtiszteltetés, hogy más nyugat-európai országgal együttműködve támogatást nyújtsunk új kollégáinknak Közép- és Kelet-Európában. Az Európai Unió (a Phare projektek révén), a holland kormány (a Matra-programok keretében), az Európa Tanács, a Soros Alapítvány, valamint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) pénzügyi támogatásának köszönhetően megtanultuk: hogyan segíthetünk az EU-felvételt előkészítő folyamatban. Erről a tapasztalatról szeretnék ma beszélni, valamint arról, hogy ez mit jelent a számunkra a jövőben.

Valamennyi európai uniós tagállam nemzeti törvényhozása elfogadta az Európai Börtönszabályokat és a fogvatartottak emberi jogait deklaráló dokumentumokat. Ezek a szabályok és jogok alkotják minden európai börtönszolgálat munkájának alapját. Ezzel együtt a börtönszolgálatok közötti különbségek és a börtönbüntetés eltérő megítélése továbbra is realitás marad. Például nagy eltérés tapasztalható a görög és a svéd börtönszolgálat között annak ellenére, hogy mindkét ország EU-tagállam, és ugyanazokat az európai sztemderdeket vallja magáénak. Az ilyen különbségek tükrözik az egyes országok kultúráját, közvéleményét és politikai értékrendjét, illetve igazságszolgáltatási gyakorlatát és a bűnöző magatartás kezelését. Ennél fogva a börtönreform minden országban nagyon dinamikus folyamat, amely az adott ország társadalmi fejlődésének függvénye.

A Közép- és Kelet-Európát érintő támogató projektjeink – ideértve magyarországi tevékenységünket is – arra tanítanak minket, hogy csak az interaktív megoldások járnak sikerrel. Bármilyen know-how, gyakorlati menedzselési technika vagy koncepció csak akkor eredményes, ha illeszkedik az adott tagjelölt ál-



lam büntetőeljárásaival kapcsolatos közvéleményhez és politikai akarathoz. Ebből következően a nemzeti törvényhozáshoz és a börtönszolgálat lehetőségeihez való alkalmazkodás és átalakulás elengedhetetlenül szükséges volt. Alkalmazott eszközeink voltak a támogatás során: az Európa Tanács értékelő jelentései, szemináriumok, testvérkapcsolati (twinning) projektek, tanulmányutak és az oktatókat oktató („train the trainers”) programok.

Az együttműködés és a támogató tevékenységek hatékonnyá tétele érdekében fontos volt, hogy megismerjük az egyes börtönadminisztrációk szervezeti és kulturális különbségeit. Ennek érdekében értékelő jelentések és kölcsönös találkozók révén határoztuk meg az együttműködés fő kérdéseit.

A közép- és kelet-európai börtönszolgálatokkal kapcsolatos tapasztalataink arra utalnak, hogy a legfontosabb problémáik a következő területeken vannak: a túlzsúfoltság, a jogszabályi háttér, a fogvatartotti ún. napi programok, a kábítószérfüggő és a mentálisan sérült fogvatartottak speciális programjai és rezsimei, a fogvatartottak beilleszkedését és reintegrációját célzó programok, menedzselési kérdések, s végül – de nem utolsósorban – az állomány képzése és oktatása.

Gyakorlatilag minden börtönszolgálat a pénzügyi források hiányát nevezi meg fő problémaként. Igaz, hogy pénz híján nehéz előrelépni, mindazonáltal sokat lehet, és sokat is sikerült tenni egy új hozzáállás révén, illetve egy, a célok elérését szolgáló stratégiai terv kidolgozásával. Minél szűkösebb forrásokkal rendelkezünk, annál fontosabb, hogy lépésekre lebontott tervünk legyen az elkövetkezendő évekre, s azért, hogy gondosan kiválasztott projektekbe lehessen invesztálni. Jó végrehajtási tervvel és ellenőrzéssel kombinálva ez biztosítja, hogy a börtönadminisztráció elérje céljait.

Az együttműködés alapvető feltételei a következők voltak:

1. a központi börtönadminisztráció elkötelezettsége és a helyi kezdeményezésekhez nyújtott támogatása az együttműködési projekttel összhangban, és
2. a testvérkapcsolati együttműködés (twinning) során a kontaktus és a kommunikáció biztosítása a börtönállomány és az érintett büntetés-végrehajtási intézetek között. Ez utóbbi feltételek abszolút meghatározóak annak bemutatásához, hogy hogyan működnek az elképzelések a gyakorlatban.

A szemináriumok munkájához négy fő területet határoztak meg. A négy fő területet további alterületekre osztották.

Az első fő terület a nemzeti jogszabályoknak az európai szabályokhoz, nevezetesen az Európai Börtönszabályokhoz (European Prison Rules) való igazítása volt, valamint annak feltárása, hogy ezekből hogyan alakítható ki a büntetés-végrehajtás menedzselési koncepciója. A kérdést az alábbi témákra bontottuk:

- nemzetközi szabványok és törvényhozás, ideértve az elítéltekre érvényes tíz legfontosabb emberi jogot;
- a börtönadminisztráció/büntetés-végrehajtási szervezet küldetéstudatának és jövőképeinek jelentősége;
- szemlézés, ellenőrzés, felügyelet;

- vezetés;
- kommunikáció;
- együttműködés más szervezetekkel/intézményekkel funkcionális környezetben.

A második fő területet a kezelési rendszerek és a napi programok meghatározása jelenti a büntetőintézetben fogvatartottak – s közülük is a kisebbségek különféle kategóriái – számára. Ezt a kérdést a következőkre bontottuk:

- az elítéltek kategóriái és a kategóriák közötti különbségek;
- a börtönrendszerek típusai: nevezetesen speciális gondozás, drogfüggőség, fokozott biztonság és programok;
- az elítéltek kezelése és az orvosi ellátás biztosítása;
- az elítéltek kezelésének felügyelete;
- az elítéltek visszahelyezése és reintegrációja a társadalomba.

A harmadik terület az állománypolitika és a humán erőforrások menedzselése. Ez a kérdés az alábbi részekre tagolódott:

- a büntetőintézet funkcionális kategóriái, és azok jelentősége a helyi szervezeti struktúrában;
- az állomány és a szakemberek szerepe;
- az állomány toborzása, kiválasztása, képzése és oktatása;
- hatáskör menedzselés;
- integritás, nemkívánatos viselkedés és etikai kódex az állomány számára;
- szakmai karriertervezés és funkcionális felülvizsgálat.

A negyedik fő területet a szervezeti struktúra képezte, amely az alábbi részekre volt osztva:

- maga a szervezeti struktúra;
- a feladatok / felelősségek és hatáskörök kiosztása;
- tervezés és ellenőrzés;
- vezetői szerződések;
- pénzügyi ellenőrzés;
- környezeti és funkcionális kapcsolatok a külvilággal.

Az egyes témakörök kiemelt figyelmet kaptak a Phare programban és más projektekben. Jó példát szolgáltatott erre a drogfüggőséghez kapcsolódó projektek, az állomány képzésére és oktatására kidolgozott programok, az elítéltek reintegrációja és társadalmi visszailleszkedése, a speciális kezelési rendszerek, valamint a napi program strukturálása a börtönrendszeren belül.

Jóllehet a börtönreform a múltban, a jelenben és a jövőben egyaránt folyamatosan változáson megy keresztül, sok eredményt sikerült elérni a tíz új tagjelölt felvételi finisében. Az együttműködést a jövő májusi bővítést követően is folytatni kell – nem csupán a kölcsönös támogatás érdekében, hanem azért is –, hogy tanuljunk egymástól. Egy másik szempont a sok ország között meglévő hasonlóság, amely befolyásolja a különböző börtönszolgálatok működését.

Elmagyaráztuk közép- és kelet-európai kollégáinknak, hogy mennyire fontos a fogvatartottak számának csökkentése, ugyanis a túlszűfolttság sok gondot okoz

a büntetés-végrehajtási intézetekben. Az egyetlen megoldás a beáramló elítéltek számának mérséklése. Ugyanakkor – igaz, hogy a kelet- és közép-európai bebörtönzési ráta magasabb, mint Nyugat-Európában – az arányszámok néhány nyugat-európai országban is emelkednek, ideértve Hollandiát is.

Hazám börtönadminisztrációja napjainkban a fogvatartotti arány növekedésével szembesül, s ez új megoldások feltárására kényszerít bennünket. A helyzetet a hollandiai háttér szembevételével kell vizsgálni, azaz:

- az emberek egyre kevésbé érzik biztonságban magukat;
- folyamatos vita zajlik a közéletben a társadalmi normákról és értékekről;
- a közvélemény az eddigiektől eltérő, szigorúbb hozzáállást követel a büntetés-végrehajtástól és az előzetes fogva tartástól.

Nincs kétségem afelől, hogy ez a jelenség sok jelenlévő számára ismerős.

A jelenlegi politikai helyzet nagyon komoly hatással van a holland börtönszolgáltatásra. Például a közvélemény biztonságérzetét növeli, ha több rendőrt lát az utcán, valamint megfogalmazódik a börtöncellák számának növelése is, annak ellenére, hogy a fogvatartotti ráta viszonylag alacsony: 100000 lakosra 92 fő jut. A gyakorlatban mégis kevés a börtönkapacitás.

A közbiztonságot a visszaeső bűnözés csökkentése is javítja. Ugyanakkor a pénzügyi források hiánya jellemző: nincs elég pénz a szükséges fogvatartási kapacitás létrehozására, új börtöncellák építésére.

Végül – de nem utolsósorban – nagyobb hangsúlyt követelnek a fogvatartás büntető jellegének erősítésére.

Annak érdekében, hogy megfelelő választ adjunk erre a kérdésre, kifejlesztettünk egy új stratégiát, amely többféle igényt vesz alapul. Ezek a következők:

1. Emelkedő fogvatartotti és elítélt-létszámmal kell megbirkóznunk.
2. Új megközelítésre van szükség a szervezeti feltételek javítása érdekében.
3. Egyensúlyra van igény az állomány jó munkafeltételei és a fogvatartottak elfogadható elhelyezési körülményei között.
4. A hatékonyság növelésével pénzmegtakarításra van szükség.
5. Szükség van jó kapcsolatok és jó kommunikáció fenntartására az igazságügyi miniszterrel a javasolt megoldások iránti politikai elkötelezettség biztosítása érdekében.

A fogvatartottak számát illetően alapvetőnek tekintjük a koordináció és kooperáció hatékonyabbá tételét az érintett partnerek között, nevezetesen a rendőrség, az ügyészi hivatal, a bíróságok, a probációs szolgálat és a börtönszolgálat bekapcsolásával. Más szóval, meghatározó jelentőségű az egész büntető felelősségre vonási folyamat tökéletesítése és erősítése.

A jobb koordináció jobb tájékoztatást jelent, például az igénybe vehető zárak számáról, vagy a börtönszolgálat és az ügyészi hivatal megállapodásáról, amennyiben a konkrét körülmények ideiglenes, speciális fogvatartást igényelnek valamely körzetben. Ugyanakkor az ügyészi hivatal politikáját és prioritásait jobban össze kell hangolni az igénybe vehető börtönkapacitással.

Az alternatív büntetések kiszabása kevésbé jelentős bűncselekményre elősegíti a fogvatartotti létszám csökkentését. Ezek alkalmazása azonban attól is függ, hogy a közvélemény elfogadja-e az ilyen szankciókat. Svédországban például az alternatív büntetések nagyon eredményesnek bizonyultak az elítéltlétszám csökkentésében.

S végül – de nem utolsósorban – egy új politikát dolgoztunk ki, amelyet elfogadott az igazságügyi miniszter, s amely lehetővé teszi számunkra, hogy a rövid időtartamú ítéleteket elektronikus nyomkövetéssel (monitorozással) váltssuk ki.

Mi is számos változtatást vezettünk be a büntetés-végrehajtás hatékonyságának javítása érdekében. Eredményesebb differenciálásra van szükség az elítélt-kategóriák között; ez hatékony kockázatértékelés révén valósítható meg. Például az alacsony kockázati profillal rendelkező elítéltek fogvatartása kevésbé költséges cellákban, alacsonyabb fokozatú biztonsági intézkedések mellett is megvalósítható. Ezzel nemcsak pénz takarítható meg, de azt is eredményezi, hogy biztonságosabb zárkák szabadulnak fel a nagyobb kockázati szintet képviselő elítéltek számára.

A speciális kategóriájú elítélteknek biztosított kevesebb juttatás pénzmegtakarítást is eredményez, s kiemeli a fogvatartás büntető elemeit. A „kevesebb juttatás” alatt én kevesebb lehetőséget értek a rezsimek és a napi programok tekintetében, ami egyúttal kisebb létszámú börtöntisztai állományt igényel. A „speciális kategóriák” alatt azokat az elítéltszempontokat értem, akik rövid büntetést töltenek, és akiket először ítélték börtönbüntetésre.

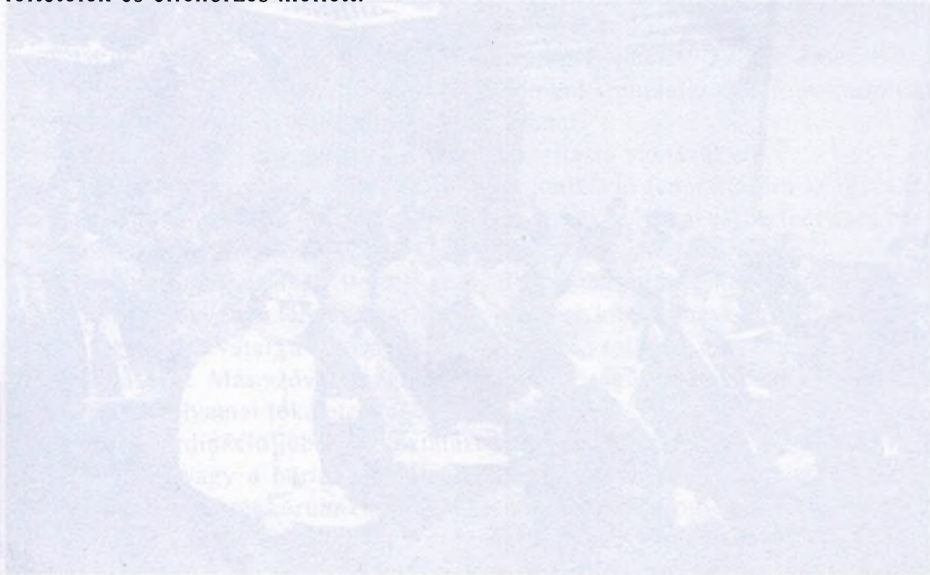


Amint önök is tudják, a holland törekvés az, hogy egy zárkában egy elítélt legyen. Azonban sem férőhely, sem pénz nincs ennek a megvalósítására, ezért arra kényszerültünk, hogy bizonyos kategóriájú elítéltek esetében két fogvatartott osztozzon a zárkán. Ezt a megoldást csak rövid időre fogvatartottak és az illegális bevándorlók esetében alkalmazzuk. A speciális gondoskodást igénylő elítéltek – például a mentális zavarokkal küzdő bűnelkövetők – mentesülnek az intézkedés alól.

A közbiztonságot nem pusztán a büntetőszankciók és intézkedések hatékony végrehajtásával kívánjuk erősíteni, hanem – s ez a fontosabb – azzal is, hogy hatékony reintegrációs programot biztosítunk az elítéltek számára.

További problémát jelent, hogy az elkövetkezendő néhány esztendőben hatalmas költségvetési megszorítással kell számolnunk. Az olyan célok megvalósításához, mint a fogvatartottak reintegrálása, meg kell határoznunk, hogy melyik elítéltet vagy elítéltsóportot választjuk ki a programhoz. Ezzel a céllal egy különleges diagnosztikai eljárást fejlesztettünk ki az elítéltek szükségleteinek és motívumainak meghatározására, valamint annak megítélésére, hogy mi a valószínűsége annak, hogy sikeresen visszailleszkednek a társadalomba. A reintegrációs programok egy részét a börtönön kívül valósítják meg. Ez nem csupán azt jelenti, hogy a programok hozzájárulnak a közbiztonság erősödéséhez, hanem azt is, hogy több zárka áll majd a reintegrációs programokra alkalmatlan elítéltek kategóriák elhelyezésére.

A közbiztonság erősítésének egy másik eszköze a feltételes szabadon bocsátásról szóló törvény, amely lehetővé teszi az idő előtti szabadulást, de szigorúbb feltételek és ellenőrzés mellett.



TONY CAMERON

## A legújabb trendek a skót börtönszolgálatban

Nagy öröm a jelen konferencia résztvevői előtt beszélni – először van módom erre Kelet-Közép-Európában. Megjegyzéseimet elsősorban magyar vendéglátóimnak szánom, mert a nyugat-európaiak számára mindezek már részben ismerősek, különösen finn és holland kollégáimnak. A börtönök pénzügyeivel kívánok foglalkozni.

Két hete Belgiumban jártam, ahol a skandináv országok és Hollandia főigazgatóival találkoztam, s kiderült, hogy ami közös e büntetés-végrehajtási szervezetek között, hogy nincs elég pénzünk. Norvégia gazdag ország – ha nem a leggazdagabb az említettek közül –, de még ők sem tudnak elég pénzt fordítani a börtönökre. Nekünk, a többi országnak Európában, még kevesebből kell gazdálkodnunk. Szüksös a költségvetés, s ahogy a holland büntetés-végrehajtási szolgálat főigazgatója mondta: többet kell kihozunk kevesebből. Felhívom tehát az Európai Unióhoz csatlakozni kívánó államok figyelmét, hogy belépésük után az uniós szabályok következtében a börtönök fenntartása költségesebb lesz, mint eddig. Amellett, hogy meg kell felelni az Emberi Jogok Európai Bírósága előírásainak, az Európai Unió által életbe léptetett szabályzók ezreit is figyelembe kell venni, olyan területeken, mint a közlekedés, élelmiszerbiztonság, munkaidő, munkahelyi egészségvédelem, a szociális ellátás – kezdetben ezek mind növelik a költségeket, és a későbbiekben is számolni kell velük. Európa nyugati részében jelenleg azzal az igénnyel szembesülünk, hogy többet kell nyújtanunk az adófizető pénzéért.

Engedjék meg, hogy néhány szóval ismertessem a skóciai helyzetet. Rendőrségi és börtönügyekben a jogalkalmazásunk teljesen független az angol gyakorlattól. Nemrégiben felállítottuk saját parlamentünket, ami tovább növelte különállásunkat. Skócia lakossága öt millió, börtönnépességünk pedig kissé meghaladja a hatezretet, beleértve mind az előzeteseket, mind az elítélt fogvatartottakat. Százezer lakosra vetítve 120 fogvatartottunk van, ezzel az aránnyal Nyugat-Európa élmezőnyéhez tartozunk.

Egyetlen nyugat-európai országot sem ismerek – kivéve talán Norvégiát –, ahol a börtönnépesség stabil vagy csökken. A létszám mindenhol emelkedik. Norvégia kivétel képez, mert náluk várólista van.

Ha a bűnelkövetőt elítélik, de nem tudják elhelyezni, akkor otthon vár, amíg be nem hívják. Nálunk Skóciában azonban más a helyzet: nekünk mindenkit el kell helyeznünk,



minden egyes elítéltet, méghozzá azon a napon, amikor az intézetbe érkezik. Skóciában 16 börtön van, amelyet a Központi Börtönadminisztráció irányít, én vagyok a börtön-szolgálat főigazgatója. Közvetlen felettesem az igazságügyi miniszter.

A 16 skót börtön egyikét a magánszektor építette, finanszírozza, és huszonöt évre a magánszektor kapott fenntartási megbízatást. Tekintve, hogy valószínűleg én vagyok itt az egyetlen, akinek valós tapasztalatai vannak erről a témáról, beszélni szeretnék róla, mert az embereket érdeklik az új megoldások.

A privatizált börtönökről folytatott beszélgetések gyakran az állam és az államhatalom felvetésével kezdődnek. Én közalkalmazott vagyok – már 30 éve –, soha nem dolgoztam a magánszektorban. A mai vitákon megfigyeltem, hogy a következő szavak gyakran fordultak elő: tábornok, ezredes, egyenruha, börtöntiszt, törvény, rendelkezések és parancsok. A magánszektor által használt szavak: egységköltség, verseny, mérlegkönyv, nyereség és veszteség, költségfinanszírozás, kamatlábak és fogvatartottak mint ügyfelek. A magánszektor két ügyféllel számol: először is velem, mert én fizetek a nyújtott szolgáltatásért, másodsor pedig a 600 elítélttel, akiket a börtönükbe irányítok. A magáncég szerződéses vállalkozó. Az új börtönt működtető cég az öt évvel ezelőtti indításkor úgy határozott, hogy nem alkalmaz olyan tiszteket, akik valaha is az állami rendszerben dolgoztak. Azért döntöttek így, mert nem akarták a közzsféra megoldásait importálni – vagyis azt a hozzáállást, amit mi az állami rendszerben az évek hosszú során kifejlesztettünk és finomítottunk. Saját önálló és különálló kultúrát akartak kialakítani.

Mi börtönügyi szakemberek ritkán gondolunk úgy magunkra, mint monopolistákra. De ha belegondolunk, amikor az állam valakit börtönbe akart zárni, akkor egészen a legutóbbi időkig csak egyetlen egy lehetősége volt minden államban. Az elítéltek fogvatartását egyetlen szervezet végezte. A mi esetünkben is így volt ez.

Az állami monopolhelyzetet támogató büntetés-végrehajtási illetékesek gyakran érvelnek a következővel: „Csak az állam zárhat börtönbe embereket, hiszen ez szabadságvesztést jelent, ez a szankció etikai és morális vonzatokkal jár”. Ilyenkor emlékeztetem őket, hogy hasonló érvekkel találkoztunk a telefon, a víz, a gáz, az elektromos szolgáltatások és a légi járatok privatizálása kapcsán, mondván, hogy csak az állam biztosíthatja ezeket a kulcsfontosságú szolgáltatásokat. Azonban ma már másképp vélekedünk erről. Mi a börtönben olyan helyen dolgozunk, ahol még folyik ez a vita, de ez már az utolsó vitatott területek egyike.

Egy finn kollégával beszélgetve kiderült, hogy mind náluk, mind nálunk bizonyos mértékig a Honvédelmi Minisztérium kezdeményezte a privatizáció beindítását. A házamban épp most készülünk aláírni egy szerződést, amely szerint háború esetén minden légi újratankolást a szerződésben meghatározott cég végzi. Ezen kívül a harckocsik és más eszközök bevetésben történő karbantartása is egy magáncég feladata lesz.

Visszatérve a büntetés-végrehajtásra: ha megvizsgálják azt a szolgáltatást, amit mi nyújtunk, ha például eljönnek az általam felügyelt intézetekbe, látni fogják: az általunk – az állam által – nyújtott szolgáltatás távolról sem tökéletes. Gyakran azt sem könnyű megmondani, hogy mit kap az állam a kiadásokért. Így általában mi, büntetés-végrehaj-

tási szakemberek hajlamosak vagyunk öncélúan érvelni, miszerint a verseny helyénvaló más szektorokban, de nálunk nem.

Valamennyien tudjuk, milyen hátrányokkal jár a monopolhelyzet. A légitársaságok, vasutak, bankok, biztosító-társaságok, elektromos-, gáz- és telefonszolgáltatók mind Kelet-Európában, mind Nyugat-Európában monopolhelyzetben voltak egykor. A monopóliumok erősek és megbízhatóak, ugyanakkor merevek és lassúak is.

Olykor azt mondom beosztottaimnak: „Ha a fő telekommunikációs cégeink az Egyesült Királyságban még mindig monopolhelyzetben lennének, akkor lenne vajon mobiltelefonunk?” A válasz természetesen: „Nem.” Vagy kifejlesztett volna egy állami cég személyi számítógépeket? „Nem.”

A monopóliumok megtörése érdekében megkerestük a magánszektor és elmondtuk, hogy börtönszolgáltatást kívánunk vásárolni tőlük. Erre ők rögtön lényegre törő kérdéssel válaszoltak: „Milyen legyen?”

Általánosságban véve, a magánbörtönök világában két fajta típus létezik, melyeket az egyszerűség kedvéért francia modell és brit modell elnevezéssel látom el.

A francia modellt követik Chilében és valószínűleg Izraelben is, Norvégiában pedig vizsgálják ennek lehetőségét. Ez az a modell, amelyben a magánszektor, egy magánvállalat, banki támogatással, építet egy börtönt vagy pedig egy, az állam által felépített börtönt vesz át. A szolgáltatások nagy részét – egészségvédelem, étkezések, műhelyfoglalkozások, oktatás és a börtönadminisztráció – a magánvállalat biztosítja az elítéltek számára. A biztonság garantálása azonban az állami alkalmazottak feladata. Ez tehát nagyjából a francia modell. Elmondhatom Önöknek, hogy ez a megoldás működik. Ám a hatékonyság nem feltétlenül alakul kedvezőbben, mint teljes állami irányítás mellett. Ezen kívül jelentős kockázatok vannak. Amennyiben rosszul alakulnak a dolgok a börtönben és a börtön megrongálódik az elítéltek lázadása miatt, vagy mert kárt tesznek az épületben, ki tekinthető hibásnak ilyenkor? Vajon a börtönőrök nem végezték megfelelően munkájukat, vagy netán a társaság által szállított élelem volt rossz minőségű? A választól függ, hogy a társaság vagy az állam fizeti-e a számlát. Az egyetlen bizonyos dolognak az tűnik ebben a rendszerben, hogy a két fél harca a kárrendezés anyagi vonzatai felett kiváló pénzszerzési lehetőséget jelent az ügyvédeknek.

A brit modell szerint az ellenőrzés egésze a magánszektor kezébe kerül. Az állam egyedül a helyszín tekintetében dönt. A társaság az, aki finanszírozza, felépítteti és működteti a börtönt. A társaság döntési hatáskörébe tartozik továbbá az is, hogy mindezt miként kívánja megvalósítani. Az állam által elvárt eredmény az egyedüli meghatározó tényező.

A banki támogatással rendelkező – és a bankoknak itt kiemelkedő szerepük van – kereskedelmi szektor kijelentette: „Mi is képesek lennénk ezt kivitelezni. Amennyiben engedélyt kapunk, egy elítélt költségeire vetítve árajánlatot készítünk, és elvégezzük a munkát, Önök pedig ellenőrizhetnek bennünket.”

Kulcsfontosságú a kockázatátíráítás lehetőségeinek felkutatása. Nem hiszem, hogy a jelenlevő börtönigazgatók közül sokan tisztában lennének azzal, hogy a biztosító társaságok mekkora díjtételt jelölnének meg, amennyiben intézményük biztosításával kap-

csolatban megkeresnék őket. Tudják-e mekkora lenne az éves biztosítási összeg? Nem tartom valószínűnek. Egy biztos: igen jelentős költségről van szó. Mi nem voltunk tudatában ennek, ám a magáncégek kénytelenek voltak ezt felmérni, hiszen az árajánlat megtételéhez ez az adat nélkülözhetetlen. Nagyon magas összegről van szó. Feltételezem, hogy az elmúlt 25-30 éves szolgálatuk alatt előfordult, hogy néha rosszul alakultak a dolgok, a számlát pedig ilyenkor azonnal rendezték. Azonban, ha összesítenék az elmúlt 25 évben felmerült költségeket, akkor igen magas összeget kapnának eredménynek. A magánszektor tehát a következőképpen cselekszik: az összes lehetséges kockázatot figyelembe véve teszi meg ajánlatát az elkövetkező 25 évre vetítve.

Országunk, Skócia magánkézben lévő börtöne öt évvel ezelőtt kezdte meg működését. Jelenleg hatszáz fogvatartottat helyez el, ez a legmagasabb biztonsági fokozatú intézmény az országban. A fogvatartottak minden kategóriája megtalálható itt, a női fogvatartottakat kivéve. Vannak itt előzetes fogvatartásban lévő, rövid szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak, közép- és hosszuidős elítéltek, valamint szigorított fogvatartásra ítélték is. Bármilyen kategóriájú elítéltet küldhetünk ebbe a börtönbe, még különlegesen nehéz eseteket is.

Mindössze nagyjából egy évet vett igénybe a börtön felépítése, tehát megközelítőleg fele anynyi idő alatt és fele akkora költség mellett épült fel, mint állami irányítás mellett történt volna. A magáncég töltötte fel a személyi állományt; ők vették fel és tanították be az embereket. Mindezért egyetlen eurót sem kaptak az első fogvatartott megérkezéséig. Az államnak tehát nem kellett megelőlegeznie a pénzt. A bankok szolgáltatták a tőkét.

A Skót Börtönszolgálat számára a legnagyobb feladatot ezzel kapcsolatban annak eldöntése jelentette, hogy pontosan milyen elvárásai is vannak a börtönnel szemben. Nem a börtön belső működésére voltunk kíváncsiak, a műszakbeosztások, illetve az alkalmazottak száma nem igazán érdekelt bennünket. Másként fogalmaztuk meg elvárásainkat: a börtönből senki nem szökhetsz meg, megfelelő minőségű étkezést kell az elítéltek számára biztosítani a megfelelő időpontokban. Lehetővé kell tenni, hogy a látogatók a megérkezésüket követő húsz percen belül találkozhassanak a fogvatartottakkal. Különböző oktatási és műhelyfoglalkozásokat kell biztosítani. Programokra van szükség a bűnelkövető magatartás kezelésére stb. Kizárólag a cégre tartozik, hogy mindezt hogyan oldja meg. Jelenleg 12 elítélt közül egy ebben a börtönben kerül elhelyezésre, így most már össze tudom hasonlítani, hogy ez az intézmény mit nyújt a többi állami vezetésű börtönhöz képest.

Néhányan bizonyára megkérdezik: „Mi történik akkor, ha egy napon a cég úgy dönt, hogy nem folytatja tovább, mert nem nyereséges a vállalkozás?” Kötöttünk egy kiegészítő megállapodást a bankokkal. Ez azt jelenti, hogy ilyen esetben saját alkalmazottainkat helyezhetjük az intézménybe, vagy pedig megbízhatunk egy másik céget a börtön működtetésével, a bank pedig állja a költségeket. Erre azért van szükség, hogy biztosíthassuk a szolgáltatások folytonosságát a 25 éves periódus egészére.

Ez a börtön kihívást és viszonyítási pontot is jelent egyben. Mivel a cég korábbi tapasztalatokkal nem rendelkezett ezen a téren, így szabadon alkalmazhatott új módsze-

reket. Ilyen újítást jelentett a körülbelül háromszáz kamera felszerelése is. A személyzet minden tagjára legalább egy kamera jut, az irányítóterem pedig emlékeztet a Galactica csatahajóra. Minden szállítóeszköz, az összes teherautó és gépkocsi valósídejű műholdkövető rendszerrel van ellátva. Rendkívül magas fokú a biztonság. Mindezt úgy sikerült kifejleszteniük, hogy a börtön megtervezéséhez a világ minden pontjáról bevontak embereket: olyanokat, akik korábban foglalkoztak már hasonló dolgokkal.

Hadd szóljak még a költségekről – a fontsterling jelenlegi átváltási árfolyama helyett eurót fogok használni –, vagyis mennyit fizet az állam egy férőhelyért, egy jó férőhelyért – ami legtöbbször egy fogvatartottat jelent zárkánként – a szükséges berendezésekkel ellátva. A költségek nettó értéken vannak kimutatva 25 éves időszakra 6%-os diszkontlábbal – nem készpénzzel számolunk, hiszen nem rendelkezünk éves szerződéssel, szerződésünk 25 éves időszakra szól –, ezért az erre az időszakra diszkontált összes költség az, ami számít. Körülbelül 16 ezer euró az egy helyért fizetett összeg évente. Ebbe beletartozik a börtön felépítése, fejlesztése, a személyzet betanítása, a biztonsági rendszer kiépítése, az egyes programok költsége, vagyis minden. Ki kellett dolgoznunk az Államkincstár részére egy költségvetést arra vonatkozólag, hogy az államnak mennyibe kerülne egy hasonló méretű és típusú börtön fenntartása 25 éven keresztül a jelenlegi állami munkagyakorlat, fizetési rendszer és nyugdíjak stb. mellett. Az eredményül kapott összeg körülbelül 33 ezer euró évente. Összefoglalva tehát két helyet vásárolhatunk meg ebben a börtönben minden egyes általunk biztosított hely értékében.

Miután ezt a kalkulációt elvégeztük, vizsgálat kezdődött a börtönépítés terén, nyilvánosságra hozták az adatokat, tájékoztatták a Parlamentet. Két indítvány is elhangzott, amiket meg kellett cáfolnom. Fogalmam sincs, mi jó származhatott volna ezekből a felvetésekből. Természetesen a vádak azzal kapcsolatban merültek fel, hogy a minőség a magánszektorban nem olyan jó, mint amelyet az állami szektor tud garantálni. Válaszomban kifejtettem: van három állami alkalmazottunk a magánbörtönben, akik napról-napra ellenőrzik, hogy mi történik, s gondoskodnak arról, hogy megkapjuk azokat a szolgáltatásokat, melyekért fizettünk. Az állami börtöneinkben nincsen három alkalmazottam, akik ellenőriznék az ottani helyzetet, így kénytelenek vagyunk a börtönigazgatók elmondására hagyatkozni. Van, amikor hiszünk nekik, van, amikor nem. Így bizonyos értelemben pontosabb képünk van arról, hogy mit is kapunk a magánbörtöntől, mint arról, amit saját állami börtöneink nyújtanak. Ez bizonyos megdöbbenést keltett.

Rengeteg kockázatot sikerült áthárítanunk. A koncepció a férőhely fogalma köré épül. Ez nem csupán egy ágyat jelent, hanem az ételt, oktatást stb. is. Ha ezek bármelyikét nem teljesíti a cég egy adott napon, akkor az állam nem fizet a férőhelyért arra a napra. A költséget a cégnek kell állnia. Ez rendkívül pozitív hatással van a hozzáállásra, serkenti az elmét. A mi gondolkodásunkra is serkentőleg hatott az, amikor a Parlament előtt felmerült a kérdés: amennyiben ezt a munkát rendszeren el lehet végezni férőhelyenként 16 ezer euróért évente, akkor miért fizetünk ugyanezért az államnak 33 ezer eurót?

Természetesen különböző kifogásokat hozhatunk fel a magánbörtönök ellen. Például épületeink régiek, ám számításainkat egy új épületet – és nem pedig egy régit – fel-

tételezve készítettük el, a hatalmas költségkülönbözöt pedig még így is jelen van. A politikusok tehát azt mondták: „adunk pénzt négy új blokk felépítésére meglévő állami börtönök területén – bontsák le a régi épületeket, és építsenek helyettük újakat.” Most ugyanazt az építető céget bíztuk meg a kivitelezéssel, aki a magánszektor részére felépítette a börtönt, és ugyanazon terv alapján dolgozik.

Néhány év múlva azonban, ha már ezen is túl vagyunk, már nem lesz több kifogás. Fel fog ekkor merülni a kérdés, hogy nem kellene-e megvizsgálni ennek a négy létesítménynek a piacképességét, hogy megtudjuk, ki tenné a legjobb ajánlatot működtetésükre vonatkozóan. A politikusok egyetértének abban, hogy két új intézményre van szükség. Az egyik szintén egy magánbörtön lesz: ez esetben 700 férőhelyes, ami rövid idő alatt komoly mennyiségi és minőségi javulást hoz a fogvatartottak körülményeiben. A másik kihívást fog jelenteni az állami börtönszolgálat és a börtöntiszték szakszervezetének számára. A állami szektor pályázhat a magánszféra ellenében a második új börtön létesítésére és működtetésére. Amennyiben az állami szektor eléri a magánszektor ajánlatát az idő, a költség és a megbízhatóság tekintetében, úgy megkapja a megbízást, ha nem, akkor ez is a magánszféra kezébe kerül. Ez tehát összpontosítja figyelmünket és a szakszervezet figyelmét is.

Hol tartunk ma? Meghatároztuk a két börtönterületet. Nem elegendő csupán annyit bejelentenünk: szeretnénk egy új börtönt létesíteni valahol, mert az építési vállalkozó rögtön azt fogja kérdezni: „Hol van a helyszín? Van bekötőút? Sik területen fekszik?” stb. Pontosan megjelölt területre van szükség, ezért vásárolunk egy új építési telket, a második épület helyszínéhez pedig egy általunk birtokolt földrészt fogunk hasznosítani.

Amint már korábban is elmondtam, kulcsfontosságú a lehető legtöbb kockázat áthárítása. Éppen ebből a célból privatizáltunk nemrégiben minden egészségügyi szolgáltatást. Körülbelül ötven orvost foglalkoztattunk korábban – jelenleg csak egyet. Egy társaságot alkalmazunk. Megkerestük a Skót Egészségügyi Szolgálatot és megkérdeztük: „Vállalnák-e az egészségügyi szolgálatot számunkra?”, mire ők azt felelték „Nem.” Ám egy társaság azt válaszolta „Mi hét évre vállaljuk a szolgálat ellátását.” Tehát tőlem és a börtönön kívül élő más állampolgároktól eltérően, akik a skóti egészségügyi szolgálatot keresik fel elsődleges egészségügyi ellátás céljából, a skóciai fogvatartottak az általunk meghatározott színvonalú magán egészségvédelmi szolgáltatásban részesülnek. Ennek a színvonala bizonyos tekintetben magasabb, mint amelyben az intézményen kívül részesülnének.

Ezen fejlesztések következtében új ismeretek megszerzésére és szakképzett személyzet alkalmazására volt szükség az állami börtönszolgálatban, beleértve olyan embereket is, akik korábban még soha nem dolgoztak az állami szektorban. Akik olyan szakértelemmel rendelkeznek, melynek mi nem vagyunk birtokában, pl. beszerzési ismeretek, felvásárlási tapasztalatok. Tehát olyan embereket foglalkoztatunk, akik előzőleg szupermarketekben és hotelekben dolgoztak.

Bizonyos értelemben egy hotel-láncolatot működtetünk. Arra törekszünk, hogy ami az egyik „hotelben” történik, az megbízhatóan követhető legyen azon a helyen, és ez a

„hotel” legyen hasonlatos a többihez. Ellenkező esetben az ügyfél, a fogvatartott megkérdezheti: „Miért van ez az eltérés?” A költségek mértékét is szeretnénk hasonlóvá tenni. Ezt jelenleg még nem sikerült megvalósítanunk. Inkább – ahogy mi mondjuk – háziiparként működünk, vagyis az egyes helyeken különbözőképpen végezzük a dolgokat. Amint az a banki- illetve szupermarket üzletágakból jól kitűnik: a telephelyek nagy számán keresztül történő ésszerűsítés következetességet biztosít, ezért olyan emberekre van szükségünk, akik ebben szakemberek.

Szükségünk van továbbá pénzügyi szakemberekre. A Pénzügyminisztérium az utolsó hely, ahol vállalati pénzügyekben jártas szakembereket találhatunk. Ezt azért állíthatom ilyen magabiztosan, mert magam is dolgoztam pénzügyi igazgatóként. Nem igazán rendelkezünk pénzügyi szakértelemmel, inkább a szabályzók terén mozgunk otthonosan. Azokra az emberekre van szükség, akik „odakint” ismerték meg a bankszakmát. Megvizsgáltuk a börtönszolgálat üzleti tevékenységét és három részre osztottuk fel: vannak azok a dolgok, amelyeket megfelelően végzünk, vannak azok, melyeket elfogadhatóan, és végül azok, melyeket nem kielégítően teljesítünk. Megpróbáltuk a nem kielégítően elvégzett feladatokat kiiktatni hozzáértőbb szakemberek felkutatásával, akik megfizetünk, hogy a munkát megelőbben teljesítsék.

Ugyanezt a módszert alkalmaztuk az oktatás esetében is. Jelenleg mi nem alkalmazunk tanárokat: szerződéses vállalkozók biztosítják a tanulást és oktatást szolgáló tanárokat.

Az állami szektorban tendencia, hogy az igényt így fogalmazzák meg: „azt akarjuk, hogy ezt érdekel, méghozzá a következőképpen”. Amikor egy élelmiszer-áruházba betérünk egy doboz babkonzervet vásárolni, nem kérdezzük meg, hogy: „Ki gyártotta ezt a konzervet?” „Hogyan készült?” vagy „Mekkora munkát fektettek a konzerv előállításába?” Az egyetlen dolog, amit akarunk, az a doboz babkonzerv. Én mindössze egy jó börtönférőhelyet szeretnék – nem érdekel, hogy a vállalkozó miként éri ezt el. Ha megfelelően teljesítenek, megfizetem őket. Ha nem teljesítenek megfelelően, nem kapnak fizetséget. A babkonzerv analógiája elvileg hasonló, a feladat-meghatározás és a folyamat ellenőrzése sokkal összetettebb a gyakorlatban. Éppen ezért szerződéses viszony bevezetését kezdtük meg az összes állami börtönünkben. Ehhez a magánszektorral kötött szerződésünket vettük alapul. A következő évtől kezdődően minden börtönigazgatónk vállalkozóként fog dolgozni, akik szolgáltatásokat nyújtanak, mi pedig az általuk biztosított börtönférőhelyek függvényében fizetjük meg őket. Az én fizetésemet a kormány által előírt irányított célok határozzák meg, amennyiben jól teljesítek, egy kicsit többet kapok, ha nem teljesítek olyan jól, akkor egy kicsit kevesebbet. Ez nem vonatkozik a börtönigazgatókra.

A lakosság érdekében zárjuk börtönbe az embereket, tehát alapvetően ők a meghatározó ügyfelek, hiszen nélkülük nem kapnánk meg a fizetésünket. Gondolhatják, hogy ez mekkora gondolati változást jelentett egy olyan börtönszolgálatban, amely ragaszkodik a tradíciókhoz, ahol az elmúlt évben vagy évtizedben történeteket megfelelően s ennélfogva folytathatónak minősítik. A magánszektor ösztönzése nélkül az új megközelítés nem valósulhatott volna meg.

Ezen kívül éppen most írtunk alá egy szerződést egy céggel a fogvatartottak szállításáról, ideértve a rendőrség és a bíróság közötti szállítást is. Eddig magasan képzett rendőrtisztokat és börtöntisztokat bízunk meg taxisofőri feladatokkal. A szerződés ennek véget fog vetni.

Alkalmaztunk továbbá egy (amerikai) céget az összes „drogáru” – inkább legális drogot kellene mondanom (vagyis a gyógyszereket) – börtöneinkbe szállításáról. Aznap vagy másnap szállítást garantálnak. Ezen kívül betartják az Európai Unió gyógyszerekre vonatkozó előírásait. Ha van valami, amit nem értek, akkor az az EU gyógyszerekre vonatkozó előírásai, azonban léteznek emberek, akik valóban tisztában vannak ezekkel az előírásokkal, és mi ezt a céget alkalmazzuk ezen feladat elvégzésére.

Felvetettük azt az ötletet is, hogy a bírónak és ügyésznek minden olyan előzetesen fogvatartott után, akit a börtönben kívánnak tartani, napidíjat kell fizetniük a börtönszolgálat részére. Gondolhatják, hogy az érintettek nem voltak túlzottan elragadtatva ettől az ötlettől. Pedig van ebben logika, hiszen az előzetes fogvatartottakat az államügyész és a bíró rendelkezése alapján tartjuk a börtönben. Teljesen helytálló elvnek tekinthető, hogy az fizessen, aki a döntést meghozza. Mindenkinek tisztában kell lennie tetteinek tényleges költségével és – amennyiben lehetséges – rá kell kényszeríteni a költség egészének vagy egy részének megfizetésére. Ez biztosítja a felelősségteljes döntéshozatalt. Ezt sajnos nem sikerült elérnünk.

Remélem, hogy hasznos volt ez az összefoglaló arról, hogy hol is tartunk mi Skóciában. Amennyiben további információra lenne szükségük, például az általam közölt költségvetési adatokról, melyeket egy nemzetközi könyvelő cég ellenőrzött, úgy azokat megtalálhatják a Skót Börtönszolgálat honlapján. Lényegében a magánbörtönökkel kapcsolatos (tekintélyes terjedelmű) szerződés egészét megtekinthetik honlapunkon. Azonban elegendő a szerződés első két-három oldalát elolvasniuk, a többi ötven oldal ugyanis a teljesítés részletkérdéseiről szól. Ha ezeket áttekintik, akkor megértik a szerződés lényegét.

Remélem tisztelt Elnök úr, hogy észrevételeimmel sikerült felkeltenem az Európai Unióba igyekvő kollégák érdeklődését, valamint mindazokét, akik számára az elmondottak újdonságot jelentettek. Köszönöm szépen figyelmüket.

GIOVANNI TAMBURINO

# A biztonsági elítéltkezelés független szabályozói

## A Felügyelő Bírói Testület, mint a büntetés-végrehajtás törvényességének független ellenőrző testülete

Az olasz Büntetés-végrehajtási Törvény értelmében a büntetés-végrehajtás jogszerűségének ellenőrzésével megbízott független szerv a Felügyelő Bírói Testület.

Ezt a különleges bírói testületet az 1930. évi büntetőtörvény és büntetőeljárási törvény hozta létre, amelyet megerősítettek az 1931. évi büntetés-végrehajtási szabályok, de a bírói rendszeren belüli autonóm státuszát csak az 1975. évi 354. sz. törvény ismerte el.

A Felügyelő Bírói Testületet végül is az említett 1975. évi törvény úgy határozta meg, mint különleges bírói testület, amely kizárólagos jogszolgáltatást gyakorol: ez azt jelenti, hogy a korábbi gyakorlattól eltérően tagjai nem tölthetnek be más jogi funkciót.

Az 1975. évi reformot, majd az 1986. évi módosítást követően a Felügyelő Bíró és a Bíróság – funkcióik strukturált rendjének köszönhetően – képes beavatkozni a szabadságvesztés végrehajtásának az egyént érintő fontos lépéseinél, s ilyen módon ellenőrzést gyakorol a börtönadminisztráció tevékenysége felett. Ezt az ellenőrzést olyan szervek hajtják végre, amelyek – intézményi helyzetük-nél fogva (ld. az Olasz Alkotmány 101. cikkének 2. bekezdését) – nagyon magas fokú önállósággal rendelkeznek azért, hogy az általuk végzett ellenőrzés minden befolyástól mentes legyen.

Azon funkciók között, amelyeket a törvény a Felügyelő Bíró tisztségéhez kapcsol, s amelyek tényleges garanciát adnak a kezébe, a következőket említhet-ném meg:

- a bv. kezelési program jóváhagyása az elítéltek részére, lehetőség kikötések alkalmazására a bv. kezelés során, abból a célból, hogy az elítéltek személyi jogainak esetleges megsértését kiküszöböljék;
- határozathozatali jog az elítéltek által tett panaszok terén, amelyek a munkára és a fegyelmezési hatáskörre vonatkozó szabályokat érintik;



· jogosultság az elítéltek panaszainak átvételére, szóban, írásban vagy akár lezárt borítékban.

## Speciális rezsimek: a Felügyelő Bírói Testület által gyakorolt ellenőrzés

Nyilvánvaló okoknál fogva itt most nem térek ki az ellenőrzés funkciójára, amely nagy jelentőséggel bír az úgynevezett „biztonsági *elítélkezelt*ek” szempontjából.

### 1. A Büntetés-végrehajtási Törvény 41-b cikkében meghatározott rezsim

Az úgynevezett „biztonsági kezelések” sorában a Büntetés-végrehajtási Törvény 41-b cikkében megengedett rezsim különösen korlátozó természetű. A Büntetés-végrehajtási Törvény ezen cikke Olaszországon kívül is jól ismert, hiszen sohan kétségbe vonják, hogy ez összhangban lenne az Emberi Jogok Európai Konvenciójával.

A 41-b cikket 1992-ben<sup>I</sup> iktatták be a Büntetés-végrehajtási Törvénybe a maffia emlékeztető meszlásai nyomán, amikor megölték Giovanni Falconét, Francesca Morvillót, kíséretük tagjait és Paolo Borsellinót.

A jogi normatíva abból a határozott meggyőződésből indul ki, hogy a maffia emberei fenntartják bűnözői kapcsolataikat a külvilággal, s így továbbra is irányítani tudják bűnbandáikat. Ez a vélemény kétségbevonhatatlan események sorozatán alapul. Sokáig tartana megmagyarázni, hogyan lehetséges, hogy a maffia tagjai „hülyét csinálnak” a börtönrendszerből. Akárhogy is, ez történt. A bűnözők kommunikációs kapcsolatainak hatástalanítása érdekében egy speciális rezsimet kellett kialakítani, amely korlátozza, de nem szünteti meg kapcsolataikat a külvilággal.

Ezt a gyakorlatot eredetileg ideiglenesnek szánták, válaszként a maffia tagjai által végrehajtott támadásra. A 2002. december 23-i 279. sz. törvény azonban véglegesítette ezt a mechanizmust, s az bekerült a Büntetés-végrehajtási Törvénybe.

A speciális korlátozások rendszere a következők szerint strukturálódik: mindekelőtt alapvetően szükséges, hogy a fogvatartott jogerős ítélettel rendelkezék a törvény által konkrétan meghatározott súlyos bűncselekményre alapozva<sup>II</sup>; továbbá „súlyos fenyegetés fennállása szükséges a közrend és a biztonság ellen”, s ennek összefüggésben kell állnia a bűnözői, terrorista vagy felforgató szervezet jelenleg fenntartott kapcsolataiból levezethető bizonyítékokkal; fontos, hogy csak a biztonsági követelmények betartásához és a bünszervezettel való kapcsolattartás megakadályozásához szükséges elővigyázatossági lépéseket vezessenek be; s végzetül fontos, hogy az igazságügy-miniszter minden esetben, vagyis minden

<sup>I</sup> 1992. június 8-i 306. sz. törvényerejű rendelet, amelyet az 1992. augusztus 7-i 356. sz. törvény helyezett hatályba.

<sup>II</sup> Ezekről a bűncselekményekről a 4-b cikk rendelkezik, amelyet ugyanaz a határozat vezetett be a büntetés-végrehajtási törvénybe, mint amelyik a 41-b cikket. A 4-b cikket teljesen újrafoglalmazta a 2002. december 23-i 279. sz. törvényhatározat.

egyes fogvatartottra szólóan külön rendelkezzen a speciális rezsimről. Ha mind-ezen követelmények teljesülnek, akkor csak a törvény által konkrétan meghatározott korlátozások kerülnek alkalmazásra.

Nyilvánvaló, hogy a 41-b cikk normatív mechanizmusa által biztosított „garancia” elemei rendkívül nyomatékosak.

Mindazonáltal az Olasz Alkotmánybíróság és a törvényhozás egyaránt fontosnak találta, hogy az adminisztratív jogi eszköz (a miniszeri rendelet) ne legyen alkalmazható a Felügyelő Bírói Testület vizsgálata nélkül.

Ez a vizsgálat – amely az érintett személy vagy a védője által emelt „panasz” alapján, és egy igazságszolgáltatási természetű folyamat keretében valósul meg (jóllehet a büntetőeljárás törvény 666. cikke egyszerűsített eljárást enged meg) – nem korlátozódik a miniszeri rendelkezés jogérvényességének értékelésére, hanem azt ki kell terjeszteni, ahogyan azt az új törvény lehetővé is teszi, annak a hitelesítésére, hogy arányban van-e a rendelkezés azokkal a követelményekkel, amelyekre a rendelkezés motivációja alapozódik.

A Felügyelő Bírói Testület – amelynek hatáskörébe a panasz kezelését a törvény rendeli – köteles döntést hozni a kamarákon belül, amely ellen fellebbezni lehet a Semmitőszék előtt (kizárólag törvénsértés eseteiben).

Az új 41-b cikk lehetővé teszi továbbá, hogy a Felügyelő Bírói Testület vizsgálata a szankciót, és azt is, hogy részben helyt adjon a panaszoknak. Ennélfogva megeshet, hogy egy szankciót jogtalanoknak vagy következtetlennak találjanak a benne foglalt rendelkezések egy része alapján. A részleges vagy teljes hatálytalánítás után a miniszter újra kiszabhatja a szankciót, de ebben az esetben a rendelkezésében „rá kell mutatnia az új elemekre vagy a panaszelbírálás során nem értékelte elemekre”.

A 41-b cikk példája paradigmikus jelentőségű annak a bemutatásában, hogy mire törekszünk a büntetés-végrehajtás igazságszolgáltatási jellegének erősítésében. Még olyan területen is, ahol nagyon szigorúak a biztonsági körülmények, a bírói testületnek hatalmában áll annak ellenőrzése, hogy a börtönadminisztráció betartja-e a törvényi előírásokat. A bírói ellenőrzés pedig rendkívül alapos, hiszen egyfelől kiterjed a rendelkezés törvényes alkalmazására, másfelől arra, hogy a rendelkezés tartalma összhangban áll-e a börtönadminisztráció célkitűzéseivel.

Ami azt illeti, a Felügyelő Bírói Testület túlkapasok nélkül élt hatalmával, valamint „*metus majestatis*” nélkül, a miniszeri rendeleteket pedig egy tucatnyi alkalommal visszavonták, legtöbbször részlegesen<sup>III</sup>.

## 2. A speciális felügyeleti rendszer

Az Olasz Büntetés-végrehajtási Törvény egy másik „biztonsági elítélkezelt” a speciális felügyeleti rendszere (a Bv. Törvény 14-b és ff. pontjai) nyújt lehetőséget.

III 2002. december 31-én 659 fogvatartott esett a 41-b cikk hatálya alá, 1992 óta pedig 1549 alkalommal fogadták el a miniszter speciális rezsimre vonatkozó határozatát (ez a szám nem foglalja magában a rendelkezés ismételt alkalmazásait).

Ezt a rezsimit a Börtönadminisztráció indokolt rendelkezésével lehet elrendelni előzetes és elítélt fogvatartottak részére a következő esetekben:

- a) ha olyan emberekről van szó, akik viselkedésükkel veszélyeztetik a biztonságot vagy megbontják a börtön rendjét;
- b) ha olyan emberekről van szó, akik erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával akadályozzák a többi fogvatartott vagy internált tevékenységét;
- c) ha olyan emberekről van szó, akik a börtönélet során hasznot húznak más fogvatartottak alávetett helyzetéből.

Az érintett személynek olyan magatartást kell tanúsítania a börtönön belül, amely szükségessé teszi korlátozások alkalmazását. Itt tulajdonképpen a büntetés-végrehajtás veszélyességéről beszélünk.

A különleges felügyeleti rendszer alkalmazása nem haladhatja meg a hat hónapot, de többször is meghosszabbítható – alkalmanként legfeljebb három hónapra – olyan esetekben, amikor az első elrendeléskor jellemző helyzet továbbra is fennáll.

Az így elrendelt rezsim csak olyan mértékben korlátozhatja a fogvatartottak jogait és a kezelés szabályait, amennyiben az elengedhetetlenül szükséges a rend és biztonság fenntartásához a börtönben.

A korlátozások azonban nem terjedhetnek ki az említett törvény által meghatározott jogok egy részére, így például az ételmezésre, egészségügyi szükségletekre, szabadtéri testgyakorlatokra stb.

Az említett „biztonsági kezelés” kapcsán továbbá csorbitatlan a Felügyelő Bírói Testület szigorú ellenőrzési jogköre.

A 14-b cikk utolsó bekezdése bevezet egy általános bírói garanciát, amennyiben előírja, hogy minden olyan rendelkezés esetében, amely speciális felügyeleti rendszer alkalmazását írja elő, a felügyelő bíró erről haladéktalanul tájékoztatást kap annak érdekében, hogy gyakorolhassa ellenőrzési jogkörét.

Az alapvető garancia egyébként igazságszolgáltatási természetű, amelyet a 14-c cikk szavatol. Ez lehetővé teszi a speciális felügyeleti rendszer alá helyezett személy számára, hogy panaszt tegyen a Felügyelő Bíróságnál.

Az eljárás végén, amelyen kötelezően részt vesz az államügyész és a védőügyvéd, a bíróság határozatot hoz, amely ellen fellebbezni lehet a Semmitőszéknel; ilyen fellebbezéssel egyébként a Börtönadminisztráció is élhet (például a 41-b cikk alapján) – ami az olasz rendszer sajátossága.

JUDR. OTO LOBODÁŠ

# A szlovák büntetés-végrehajtás útja az Európai Unióba az új Btk. tükrében

Engedjék meg, hogy először is köszönetemet fejezzem ki dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy úrnak, a magyar büntetés-végrehajtás országos parancsnokának azért, hogy meghívott erre a nemzetközi értekezletre, melynek témája fölöttébb aktuális, de amelynek jelentőségét mai szemmel talán nem is tudjuk reálisan megítélni.

Meggyőződésem, hogy az e téren történő tapasztalatcsere a különböző büntetés-végrehajtási rendszerekről nem csak új tapasztalatokat hoz, de kedvezően fogja befolyásolni az elkövetkezendő munkánkat is.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, még mielőtt megpróbálom az önök számára bemutatni büntetőjogi normáink fejlődését, és ebből kifolyólag a büntetés-végrehajtás és az előzetes fogvatartás kiemelt jogi előírásait Szlovákiában, engedjék meg, hogy elmondjak néhány alapinformációt a mi büntetés-végrehajtási rendszerünkről.

Szlovákia büntetés-végrehajtási rendszere jelenleg 18 intézetet foglal magába, amelyből hatban előzetes letartóztatás végrehajtása történik, egy intézményünk egyben az elítéltek és az előzetesen fogvatartottak kórháza, míg a többi intézet a büntetések végrehajtására szolgál (ezek közül négyben az előzetes fogvatartás végrehajtása is folyik). Egy állománybeli munkatársra átlagosan 1,9 fogvatartott esik. Szlovákia minden 100000 állampolgárára átlagban 163 elítélt, illetve előzetesen fogvatartott jut. E magas arány ellenére be tudjuk tartani a meghatározott 3,5 m<sup>2</sup>-es egy főre jutó minimális férőhelyet.

Az elmúlt és az idei évben különösen megnőtt az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak létszáma, ami azt eredményezte, hogy kénytelenek voltunk 700 új férőhely kialakítására. Ezt egyrészt olyan objektumok rekonstrukciójával értünk el, amelyek ez ideig más célt szolgáltak, másrészt átalakítottunk egy intézetet, hogy az alkalmas legyen az előzetes fogvatartás végrehajtására is. Ezek a változások azt eredményezték, hogy a túltelítettség csökkent, s elértük a jelenlegi 93%-os – igen kedvező – létszám-kihasználtságot.

Azok az intézet-átalakítások, amelyek a hosszuidős, az életfogytiglani büntetésüket töltő, illetve a veszélyes elítéltek elhelyezését szolgálják, 500 férőhelyes kapacitást jelentenek, befejezésük a jövő év első felében várható.



A büntetés-végrehajtási tevékenységet Szlovákiában a büntetés-végrehajtási testület és az igazságügyi őrség látja el. A tevékenység kereteit az eredetileg 1961-ben kiadott törvény szabja meg, a Btk. és a Bv. törvény az 1965-ös évből származik. Ezek a törvények természetesen időközben kiegészültek azokkal a jogszabályokkal, amelyek tükrözik a megváltozott társadalmi és gazdasági formát. Az 1989-es jelentős változások után a társadalom új elképzeléseket fogalmazott meg a működésről, és új irányelvet határozott meg az állami szervek, így a büntetés-végrehajtás számára is. Szlovákia azon szándéka, hogy belép az Európai Unióba, amelyet a népszavazás is alátámasztott, azt jelenti, hogy egyebek mellett el kell sajátítani azokat az alapszabályokat, amelyek az Európai Unióban érvényesek.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a szlovák büntetés-végrehajtásnál be kell fejezni az átalakításokat, hogy büntetés-végrehajtási rendszerünk összehasonlítható legyen az Európai Unió fejlett országaiéval. Az elvégzett intézkedések mellett – mint például a büntetés-végrehajtási testület és az igazságügyi őrség megalakítása az 1992-ben elfogadott törvény értelmében, amely 2001-ben lett módosítva (ld. a 79/1992 sz. törvény és a 4/2001 sz. törvény), továbbá a Btk. (59/1965 sz. törvény), és a hozzá csatlakozó végrehajtási előírások ismételt megújítása – már csak egy döntő lépés megtétele szükséges az új Btk. alapján, melynek feltételezett hatályba lépése 2005. január 1. Ez pedig az új büntetés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról szóló törvény megalkotása lesz. Ennek alapján fel kell újítani a többi belső rendeletet és rendelkezést, hogy azok megfeleljenek az új büntetőjogi törvényeknek.

A jelenlegi szlovák Btk. – a számos újítás, módosítás ellenére – lényegében és összetételében egy más korszak jegyeit hordozza magán. Ugyanez elmondható a Bv. törvényünkről is.

A múltba tekintve: az elítéltek klasszifikálására rányomta bélyegét az, hogy az 50-es években a fontos szempontok közé tartozott az egyén osztálybeli származása. Ez a szempont már 1961 óta mellőzve lett, és felváltotta a kriminológiai szempont. Napjainkban a szaktárca az eddigi bíróság által meghatározott javító-nevelési csoportok helyett a bánásmód alapját meghatározó differenciálás más rendszerét javasolja. Ezért olyan javaslat kerül előterjesztésre, amely minimális, közepes és maximális biztonsági feltételek alapján fogja megoldani a fogvatartottak kezelését.

Az aktuális büntetőpolitikából kiindulva a Btk. bevezette a „háromszor és ne tovább” alapelvet, amely szigorítja a visszaeső bűnözők büntetőjogi megítélését, és alkalmazza az úgynevezett abszolút életfogytiglani büntetést (171/2003 sz. törvény).

Ezen tényállásoknak célszerűen bele kell olvadniuk az előkészítésben lévő Bv. törvénybe, s bizonyos mértékben az előzetes letartóztatásról szóló törvénybe is. E törvények kiindulópontja lesz az ENSZ által 1957-ben elfogadott általános alapszabályok és az 1987-es Európa Tanács ajánlata a büntetés-végrehajtás

szabályaival kapcsolatosan, a törvényekbe természetesen a külföldön szerzett tapasztalatainkat is beépítjük. A büntetések végrehajtásának differenciálása mellett folytatjuk a büntetés-végrehajtás humanizálását, a feltételek javítását, törekedve az elítéltek minél nagyobb számú, és a fogvatartottak munkavégzési, tanulási lehetőségeihez igazodó foglalkoztatására.



Legnagyobb problémáink közé tartoznak továbbra is, hogy a fogvatartottak száma magas, hogy az egy főre eső minimális férőhely területének növelése – amelyre az elfogadott törvényrendelet kötelez minket – nehézségekbe ütközik, valamint hogy a meglévő objektumok rendszeres korszerűsítése – külön hangsúlyt fektetve biztonságuk növelésére – nem könnyű kérdés. A költség-

vetési juttatás pénzeszközei nem elegendőek ahhoz, hogy a feladatokat rövid időn belül megoldhassuk.

Minőségileg új munkamódszereket kell biztosítanunk a képzés területén a büntetés-végrehajtás állományába lépő fiatal generáció tagjai részére. Jelenleg a továbbképző központ tananyagának korszerűsítésén, az új tantárgyszerkezet kialakításán munkálkodunk a Rendőrtiszti Főiskolával együttműködve az egyetemi végzettségű szakemberek felkészítésére érdekében.

Büntetés-végrehajtási szolgálatunk színvonalának további emeléséhez az egyik alapfeltétel az állandó együttműködés, tapasztalatcsere a környező országokkal, de a többi európai uniós tagállammal is.

A szlovák büntetés-végrehajtási szervezetnek jelenleg olyan koncepciója van kidolgozva, amely alapját képezi a 2010-ig terjedő fejlesztési programnak. A Szlovák Köztársaság EU-csatlakozása és az új, rekodifikált jogszabályok bevezetése után szükséges lesz az eddigi elgondolások helyesbítésére oly módon, hogy azok tükrözzék az európai uniós tagállamiság jelentette társadalmi realitásokat.

Meggyőződésem szerint, az EU-csatlakozást követően a mi szakterületünkön, a büntetés-végrehajtásban az eddigieknél jobb feltételek teremtdnek meg Szlovákiában az anyagi és technikai feltétek javításához, a fogvatartotti férőhelyek növeléséhez és a személyi állomány szakmai felkészítéséhez.

Tisztelt hölgyeim és uraim!

A szlovák büntetés-végrehajtás fokozatos lépésekkel hozta létre igazgatási és szervezési rendszerét, anyagi és technikai alapjait, az elítéltek diagnosztizálását és differenciálását, a fogvatartotti programok rendszerét, az intézetek működésének biztonságát és az egészségügyi ellátását.

Eredményeink, amelyeket eddig elértünk, kedvezőek. Példának okáért megemlíteném, hogy az elítéltek és az előzetesen letartóztatottak foglalkoztatását fokozatosan növeltük, egészen az átlagos 65%-ra, amely eredményt ebben az évben mutattunk ki. A biztonság területén: az elmúlt néhány évben egyetlen elítélt vagy az előzetesen letartóztatott sem szökött meg intézetből vagy munkahelyről, illetve – 1999 óta – a szállítások során. Megelőzési és védelmi szolgálatunk sikeresen teljesíti feladatait a bűncselekmények és a tiltott tevékenységek elleni küzdelemben, annak ellenére, hogy a fogvatartottak száma, s ezen belül a súlyos bűncselekményeket elkövetők aránya növekszik. Az egészségügyi szolgálat létrehozta a kábítószer-használat megelőzésének rendszerét, amely előírt, illetve önkéntes gyógykezelésből áll, s amelynek végeredménye a kábítószermentes zónák kialakulása. Fokozott figyelmet szentelünk a roma származású fogvatartottakra, főképp azokban az intézetekben, ahol a létszámuk magas (a fiatalkorúak intézetében 68%, az elítélt nőknél pedig 47%).

Tisztelt hölgyeim és uraim!

A fentiek, remélem, kellően alátámasztották azt a tényt, hogy büntetés-végrehajtás színvonala Szlovákiában fokozatosan emelkedik, ami feljogosít bennünket arra, hogy derűlátóan nézzünk az eljövendő, az uniós csatlakozást követő időszak elé.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

RAZVAN ADRIAN MOCANU

## A fogvatartottak egészségügyi ellátása Romániában

### A romániai börtönrendszer számokban

1. Románia népessége 2002. december 31-én:  
22 435 000.

2. A börtönnépesség 2002. december 31-én:

- fogvatartottak száma: 48081
- legális kapacitás (fogvatartottanként 6 m<sup>3</sup>-rel számolva): 38227
- ágyak száma: 47829
- telítettségi index: 125,78 %
- a börtönnépesség megoszlása:
  - férfi 46030
  - nő 2051
  - kiskorú (18 év alatti) 1396
  - fiatalok (18-21 év) 4138
  - felnőtt 42547

3. Büntetés-végrehajtási intézetek

- 32 börtön, ebből 9 maximális biztonsági fokozatú fegyház
- 1 kiskorú/fiatalkorú börtön
- 1 női börtön
- 3 átnevelő központ
- 6 börtönkórház



### Az egészségügyi szolgálat struktúrája

A társadalom-biztosítási törvény előírásai szerint a fogvatartottak ugyanolyan egészségügyi szolgáltatásra jogosultak, mint a lakosság általában. A fogvatartottak társadalom-biztosítását az Igazságügyi Minisztérium fedezi erre a célra elkülönített alapjából. Hasonló módon a saját költségvetéséből tartja fenn a kiegészítő orvosi szolgáltatásokat is, az egészségügyi társadalom-biztosítás részeként (megelőző orvosi vizsgálatok, kötelező védőoltások).

Az orvosi állomány és a vizsgálóhelyiségek száma minden börtönben az ellátandó fogvatartotti létszámhoz igazodik. Minden börtönben van legalább egy általános orvos, egy fogorvos és néhány kórházi gondozó.

A fogvatartottak orvosi elsősegélyben részesülnek valahányszor erre szükség van, továbbá megelőző jelleggel vagy kötelező vizsgálatok keretében – beléptetés-kor, áthelyezéskor és szabaduláskor – vagy időszakos vizsgálatok alkalmával részesülnek orvosi ellátásban. A megvizsgált fogvatartottak kezelése a zárkában vagy – ha speciális gondozás és megfigyelés szükséges – a gyengélkedőn történik. Sebészeti s egyéb orvosi vészhelyzet esetén a legközelebbi kórházba szállítják őket.

A szakorvosi segítséget és a klinikai orvosi vizsgálatokat az erre specializált lakossági járóbeteg osztályok biztosítják. Amennyiben kórházi kezelés szükséges, a fogvatartottat vagy a területileg illetékes kórházba vagy börtönkórházba fektetik.

A terhes női fogvatartottak a kintihez hasonló orvosi ellátást kapják. A román büntetőeljárás törvény szerint esetükben az ítélet végrehajtása elhalasztható vagy felfüggeszthető a terhesség idejére, illetve amíg a gyermekük be nem tölti az egyéves kort. Ha a halasztást, illetve a felfüggesztést nem kérelmezik, vagy azt a bíróság nem hagyja jóvá, akkor a terhes nőt börtönkórházban helyezik el orvosi megfigyelésre 90 nappal a szülés várható időpontja előtt. A szülés a közegészségi hálózathoz tartozó kórházban történik, és a gyermek születési anyakönyvi kivonatában semmi nem utal arra, hogy az anya fogvatartott.

Az orvosi segítségnyújtás mellett a börtönorvosoknak közegészségügyi feladatai is vannak, ezek: a börtönigazgatók tájékoztatása az egyéni és közösségi higiénés állapotról, az élelmiszerkészítés és -kiosztás ellenőrzése, valamint a munkáltatást végző intézetekben a munkakörülmények és az orvosi helyzet felügyelete.

A román igazságügy-miniszter rendelete alapján az Egészségügyi és Családügyi Minisztérium által meghatározott közegészségügyi normák a büntetés-végrehajtási intézeteken belül is érvényesek, továbbá a területi közegészségügyi szervezetek szerepet vállalnak a börtönön belüli járványok azonosításában és felszámolásában.

## Orvosi segítségnyújtás növekvő színvonalon

2001-ben a román büntetés-végrehajtás – az öt meglévő kórház átrendezésével és egy sebészeti kórház építésével – programot indított el a kórházi orvosi ellátás minőségének javítására.

Egy húszmillió dolláros hitelből – amelynek felvételére az Igazságügyi Minisztérium kötött szerződést és a román kormány vállalt kezességet – valamennyi börtönkórházat korszerű eszközökkel látták el. Ezzel lehetővé tették a bonyolult sebészeti beavatkozásokat, az intenzív terápia-felügyeletet, a hemodialízist, a biológiai detoxikálást, a kábítószerfüggők és más szenvedélybetegek kezelését, továbbá komplex diagnosztikai vizsgálatok végzését (radiológiai, endoszkópiái, echográfiái vizsgálatok; elektroencefalogramok, elektromyogramok, electrocardiogramok készítése; immunológiai, biokémiai és hematológia minták elemzése). Az orvosi rendelők minden börtönrészlegben biokémiai elemzőkészülékkel lettek felszerelve, amely lehetővé teszi az akut és krónikus betegségek azonosítását.

A sürgős sebészeti beavatkozások miatt szükséges szállítások esetére a börtönkórházak olyan mentőautókkal rendelkeznek, amelyek a szív- és légzőrendszeri újraélesztést (CRR) is lehetővé teszik.

## A Börtönügyi Főosztállyal együtt folytatott programok

A fontosabb közegészségügyi problémák kezelésére, amelyekkel a börtönrendszer szembesül (HIV, AIDS, drogok és tuberkulózis), nemzeti szinten integrált programokat hívtak életre Romániában.

### A HIV/AIDS és a nemi betegségek megelőzését célzó program

A fogvatartottak közötti HIV/AIDS fertőzés megelőzésének problémája állandó elfoglaltságot adott a Börtönügyi Főosztálynak, s programokat indítottak mind az orvosi állomány, mind a fogvatartottak részére. Ennek keretében 1996-ban az orvosok és a kórházi gondozók egy versenyben vettek részt, amely a „formálók formálása” nevet viselte, s amit az UNICEF-fel együttműködve szerveztek és szponzoráltak. 2000-ben pedig egy programot állítottak össze „A HIV/AIDS megelőzése és kezelése a börtönben” címmel, azzal a céllal, hogy gyakorlatba ültessék át a „Nemzeti HIV/AIDS Stratégia” fő irányait.

Ezen a programon belül két egymástól eltérő projekt indult be, amelyeket a New York-i Institute for an Open Society [Intézet a Nyílt Társadalomért] finanszírozott:

- 1.) Az „Oktatás a HIV/AIDS megelőzéséért a börtönökben” projekt 50000 dollárba került, és 2000–2001 között zajlott. A projekt céljai: az orvosi állomány bevonása a HIV/AIDS fertőzés eseteinek megelőzésébe és felderítésébe, a járványügyi megfigyelő rendszer hatékonnyá tétele, a támogatás és az oktatás módszereinek alkalmazása egyenlő felek között az oktatás folyamata során – tájékoztatás a HIV/AIDS fertőzés kockázatairól, a HIV-vel kapcsolatos tanácsadás és vizsgálat továbbfejlesztése.
- 2.) A „Mi törődünk veled... és te?” elnevezésű projekt 24098 dollárba került, s 2002-ből átnyúlt 2003-ba. A projekt célja piramis jellegű fejlődés beindítása a „formálók formálásával”. Kezdetben négy résztvevőt választottak ki, ahol kialakítható az oktatás egyenlő résztvevőkkel (orvosok, kórházi gondozók, szociológusok, biztonsági alkalmazottak és fogvatartottak).

Az „Access” program a „Romániai Szövetség az AIDS ellen” közreműködésével indult 2002 szeptemberében, 51145 eurós költséggel, Phare alapokból finanszírozva. Ennek a programnak az a célja, hogy a fogvatartotti célcsoportból kiképezzen egy oktatói csoportot, felkészítse az állományt, és hogy tudatosítsa a döntési faktorokat a HIV megelőzését célzó programok további bővítésének szükségességéről.

2003–2004-re a következőket sikerült kidolgozni:

- projekttervezet a HIV/AIDS és a nemi betegségek megelőzésére a kiskorú központokban és a craiovai kiskorúak és fiatalok börtönében, a kanadai HIV/AIDS jogi hálózat technikai segítségével és az UNICEF finanszírozásával;

- a „HIV megelőzése a fogvatartottak között” elnevezésű projekt az YSI kutató- és oktatóintézet finanszírozásával;
- a „Nemi betegségek, HIV, hepatitis B és C fertőzési kockázatainak csökkentése és a hosszú távú hatások megelőzése” nevű projekt.

## Program a drogcsempészet és a drogfogyasztás megfékezésére a börtönökben

Jelenleg a börtönrendszernek nem áll módjában kötelezővé tenni a kábítószer-fogyasztás tesztelését. A rendelkezésre álló statisztikai adatok a fogvatartottak saját bevallásán alapulnak. Azonban az adatok még ezt figyelembe véve is a kábítószer-fogyasztók számának növekedését jelzik a fogvatartottak között (2002-ben 1540 fogvatartott, szemben a 2001. évi 1065-tel és a 2000. évi 139-cel).

A témára vonatkozó hazai jogi előírások gyakorlatba ültetése, valamint a nemzetközi gyakorlathoz való igazodás érdekében a Börtönügyi Főosztály egy programtervezetet dolgozott ki a drogcsempészet és a drogfogyasztás megfékezésére a börtönökben, amely a drogfüggő fogvatartott multidiszciplináris megközelítésére összpontosít – az orvosi állomány, a nevelők, a szociológusok, a szociális munkások, a biztonsági tisztek és a felügyelői állomány bevonásával.

A lakossági programokkal való integrált együttműködés érdekében a Börtönügyi Főosztály részt vett a kábítószer elleni küzdelem nemzeti stratégiájának kidolgozásában, továbbá a drogfüggő fogvatartottak esetében alkalmazott orvosi és oktatási intézkedések az igazságügyi miniszter, valamint az egészségügyi és családügyi miniszter közötti rendelete alapján történnek.

2003 elején egy új részleget hoztak létre a drogfüggők kezelésére a rahovai börtönkórházban, és egy utókezelő központ kerül kialakításra a jilvai börtönkórházban. Az említett kísérleti központokban felhalmozott tapasztalatok alapján később valamennyi börtönre ki lehet terjeszteni a kezelési eljárásokat.

## Nemzeti tuberkulózis ellenőrző program a börtönökben

A TBC előfordulása évi 5 százalékos emelkedést mutat, 2002-ben az indexérték 138,7 ezrelék volt, amely Romániát az első öt ország közé helyezi Európában. Más országokhoz hasonlóan Romániában nagyobb a tuberkulózis aránya a börtönökben, mint a lakosság körében (2001-ben 16-szor nagyobb).

Az elvégzett elemzések eredményeként 1999 és 2001 között sor került „A tuberkulózis kezelése a börtönön belül” projekt megvalósítására, amelyet a romániai Alapítvány a Nyílt Társadalomért és a New York-i Institute for an Open Society [Intézet a Nyílt Társadalomért] finanszírozott 40 000 dollár értékben, a börtönökön belüli tuberkulózis hatékonyabb ellenőrzését segítő alábbi tevékenységek segítségével:

- az orvosi állomány képzése;
- a börtönkórházak tuberkulózis kezelésére használatos ágyakkal való felszerelése, hogy II. szintű laboratóriumként működhessenek (amely alkalmas mikroszkópos vizsgálatra és tenyészetek készítésére);

- informatikai hálózat létrehozása az adatbázis tárolásához – számítógépek, megfelelő programok és felhasználói képzés;
- a hálótermek felszerelése köpetvizsgálatra alkalmas eszközökkel.

2002-ben az Egészségügyi Világszervezetnek a tuberkulózis Balkánon való ellenőrzésére létrehozott irodája finanszírozta a börtönrendszeren belüli felügyeleti tevékenységet a Tuberkulózis Ellenőrzésének Nemzeti Programja számára 20 000 dollár értékben.

2001 augusztusa és 2003 áprilisa között – egy Phare projekt keretében – a román börtönadminisztráció egy testvérkapcsolati egyezmény eredményeit kamatoztathatja a spanyol börtönszolgálattal, az együttműködés célja a börtönrendszer reformja az európai normákhoz való igazodás révén.

A Tuberkulózis Ellenőrzésének Nemzeti Programjának betartását felügyelő nemzeti bizottság ellenőrző látogatásainak konklúziói, a spanyol szakértői jelentések ajánlásai, valamint az Egészségügyi Világszervezetnek a börtönön belüli tuberkulózis-ellenőrzéssel kapcsolatos ajánlásai alapján 2003 első harmadában körvonalazták a Tuberkulózis Börtönbeli Ellenőrzésének Nemzeti Programját.

A kezelés folyamatosságának biztosítása és a fertőzött fogvatartott utánkövetése érdekében ennek a programnak a jóváhagyása az igazságügyi miniszter és az egészségügyi és családügyi miniszter közös rendeletével történik. A programmal kapcsolatos képzést 6900 dollárral támogatta az Egészségügyi Világszervezetnek a tuberkulózis Balkánon való ellenőrzésére létrehozott irodája.

- 2003 végére egy Phare projekt keretében létrejön az orvosi információk „elektronikus áramköre” egy elektronikus orvosi fájl formájában. Ez a rendszer valós információkat tárol a konkrét helyzetről: a megbetegedési arányok mutatóitól kezdve a betegeknek nyújtott orvosi segítségig.
- 2003 elején a román büntetés-végrehajtás 2322250 dollár értékben kapott pénzalapokat a „Global Fund of Fight against AIDS, Tuberculosis and Malaria” [Globális Alap az AIDS, tuberkulózis és malária elleni harcra] elnevezésű programhoz, amelynek célja a HIV fertőzés megelőzése, vizsgálat és tanácsadás, orvosi segítség és a pszicho-szociális támogatás szervezése a kábítószerfüggő fogvatartottak részére, valamint tevékenységek szervezése a tuberkulózis ellenőrzés alatt tartására a börtönökben.
- A 2003. évre a Börtönügyi Főosztály egy Phare projekt keretében 1 950 000 euró finanszírozást kért bizonyos tevékenységek támogatására, amelyek célja a börtönrendszer kapacitásának erősítése a fogvatartó körleteken belüli drogfogyasztás és drogsempészet elleni küzdelemben: megfelelő felszerelés és gyorsított a kábítószer azonosítására és a dozirozás meghatározására, valamint az orvosi, a biztonsági és a felügyelői állomány kiképzése.

## A fogvatartottaknak nyújtott megfelelő orvosi segítségnyújtás során felmerülő nehézségek

A Börtönügyi Főosztály állandó erőfeszítései ellenére, hogy bővítse az orvosi állományt, még mindig nem elég az egészségügyi személyzet az egész börtönrendszerben.

A 822 fős egészségügyi állomány 1000 fogvatartottra 16 egészségügyi dolgozót jelent, miközben a börtönnépesség növekedést mutat az elmúlt tíz évben.

A túlsúlyfolttság, a csökkenő elítélt-foglalkoztatási lehetőségek (kb. 30 százalék), a férőhelyek elégtelen száma, valamint a cellán kívüli tevékenységek lefolytatásához szükséges személyzet hiánya az éves morbiditási mutatók emelkedését és a fogvatartottak által igényelt orvosi segítség növekedését eredményezi.

## Konklúziók

Bár teljes gőzzel folyik a román börtönrendszer reformja, egyelőre nem beszélhetünk eredményekről a morbiditási mutatók terén, ennek ellenére vannak egyértelmű jelek, amelyek javulást jeleznek a fogvatartottaknak nyújtott orvosi segítség minőségében. Így például a halálozási ráta ötször alacsonyabb, mint a kinti lakosság körében, sőt további csökkenést mutat, különösen 2000 óta. Csökkent az erőszakos halálos esetek száma is a fogvatartottak között, ez fele a kinti lakosság körében regisztrált eseteknek, kiváltképp az öngyilkosságok számát tekintve (1999-ben 10, 2000-ben 5, 2001-ben 6, 2002-ben 4).

Az orvosi segítségnyújtás feltételeinek javulása – amely az új részlegeknek és kórházaknak, valamint a megfelelő felszerelésnek és szakorvosi személyzetnek köszönhetően a fogvatartottaknak nyújtott ellátás magasabb színvonalával magyarázható – csökkenést eredményezett a büntetések egészségügyi okok miatti lerövidítésének számában (2002-ben 104 ilyen eset volt, szemben a 2001. évi 257 és a 2000. évi 428 esettel).

A romániai börtönrendszer érdemi előrelépést tett az olyan negatív események megelőzése terén, mint az engedély nélküli eltávozás, a munkahelyek elhagyása stb. Ez részben a fogvatartás körülményeinek javulásával magyarázható, ami mérsékli a börtönkörnyezet okozta feszültséget és stresszhatást.

WOLFGANG DEUSCHL

# A büntetés-végrehajtás Bajorországban

**Elnök Úr! Hölgyeim és Uraim!**

Rövid előadásomban a Bajor Börtönszolgálat, a bajorországi büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetét vázolom fel.

## Szervezet

A Bajor Börtönszolgálat központi hivatala a bajor Igazságügyi Minisztériumban található. A „Börtönszolgálat” osztály összesen 25 munkatársat foglalkoztat. Feladatköréhez tartozik a börtönszolgálat szervezése; az állományt érintő ügyek – mint az alapképzés és a továbbképzés – intézése; minden börtönintézet költségvetésének meghatározása és megvalósítása; az építési feladatok ellátása; együttműködés a börtönszolgálatot érintő törvényhozás területén; a fogvatartottak általános képzési és szakmunkás-képzési ügyeinek intézése; az elítélt-foglalkoztatás, valamint a kérvények és a panaszok kivizsgálása.



Az Igazságügyi Minisztérium és büntetés-végrehajtási intézetek közé nincs beiktatva közbülső hatóság. A központi hivatal – amelynek a képviselői rendszeresen látogatják és ellenőrzik Bajorország börtöneit – és a börtönintézetek közötti kapcsolatok jónak bizonyultak az elmúlt időszak folyamán. Ez a kapcsolattartás lerövidíti a döntéshozatalt és biztosítja, hogy a minisztérium ne szakadjon le a börtönszolgálat által alkalmazott gyakorlattól.

Bajorország 36 börtönnel (21 független és 15 társintézet), illetve összesen 11220 férőhellyel rendelkezik. Ebből 726 a női férőhelyek száma. Ezen kívül hat intézet szolgál fiatalkorúak fogvatartására.

A Bajor Börtönszolgálat személyi állományának alap- és továbbképzését biztosító Bajor Büntetés-végrehajtási Iskola Straubingban található.

Említésre méltó, hogy a bajor börtönökben elhelyezett fogvatartottak száma drámai módon megemelkedett az elmúlt években. Míg 1991-ben az átlagos fogvatartotti létszám 9724 elítélt volt, ez a szám 1994-re 11852-re nőtt, 1998-ban pedig az átlagos csúcserték 12600 volt. A fogvatartottak száma később is magas szinten mozgott, 2002-ben 11953 elítéltilétszámnál állapodott meg.

2003. november 11-én összesen 12427 volt a fogvatartotti létszám: közülük 11694 férfi és 733 nő.

Ennek a helyzetnek a fő okai a következők: erőteljesen megnőtt a vizsgálati fogságban lévő külföldi fogvatartottak és elítéltek száma a keleti szomszédos országok határainak megnyitását követően; fokozódott a súlyos bűnelkövetés globalizációja – különösen a szervezett bűnözés és a kábítószerrel kapcsolatos bűnözés terén –; valamint a kitoloncolásra váró fogvatartottak létszámának emelkedése. Jelenleg az előzetesen fogvatartottak 47,4 százaléka külföldi állampolgár. Pillanatnyilag a külföldi állampolgárok a teljes fogvatartotti létszám 33 százalékát teszik ki. Március 31-én 108 ország polgárai képviseltették magukat a 3963 külföldi fogvatartott között.

A büntetés-végrehajtási illetékességét egy ún. „Végrehajtási terv Bajorország részére” elnevezésű dokumentumban határozták meg. Az előzetes letartóztatás – rendszerint – a büntetőeljárást kezdeményező ügyészi hivatal székhelyén valósul meg. A vizsgálati fogvatartás legjelentősebb színhelyei: München (1451 férőhely), Nürnberg (1050 férőhely) és Augsburg (253 férőhely).

A szabadságvesztés büntetés végrehajtása során a következő szabályok érvényesülnek:

Azok a jogerős elítéltek, akik korábban még nem voltak börtönbüntetésre ítélve, vagy csak legfeljebb három hónapra, azok az „első elkövetők” kategóriába sorolva kerülnek börtönbe. A büntetett előélettel rendelkező jogerős elítéltek az ún. „rendszeres elkövetők” kategóriájába kerülnek.

A női elítéltek többnyire az Aichach-i büntetés-végrehajtási intézetben kerülnek börtönzésre. A fiatakorúak Ebrach, Neuburg-Herrenwörth és Laufen-Lebenau börtöneiben töltik le büntetésüket.

## A büntetés-végrehajtás feladata

A német büntetés-végrehajtási törvény 2. paragrafusa az alábbiak szerint rendelkezik: „A szabadságvesztés végrehajtása révén a fogvatartottat képessé kell tenni arra, hogy a jövőben szociális felelősséggel, bűncselekményektől mentes életet éljen a társadalomban. A szabadságvesztés büntetés letöltése ezen kívül a közérdeket is szolgálja azzal, hogy védelmet nyújt a további bűncselekményekkel szemben.”

Ez a meghatározás a büntetés-végrehajtás valamennyi felelős munkatársát az alábbiakra kötelezi:

a) minden igazolható lépést tegyen meg a börtönbüntetés végrehajtása során, amely elősegíti a viszszaeső bűnelkövetés megakadályozását és az elítélt társadalmilag felelős életvitelét a jövőben,

b) legyen tekintettel a törvénytisztelő állampolgárok biztonságára is, és mindent kövessen el annak érdekében, hogy a lakosság védve legyen a további bűncselekményektől.

Ezek az elvek határozzák meg a munkát a bajor börtönökben.

## Elítélt-munkáltatás

Az elítélt társadalmi reintegrációját célzó erőfeszítéseknél meghatározó fontossággal bír a rendszeres munkára való ösztönzés, valamint – szükség esetén – a szakmai oktatás és a továbbképzés. Érdemi és hasznos munkával az elítéltet hozzá lehet szoktatni

egy olyan életformához, amely saját munkájára alapoz. Ebből kiindulva a büntetés-végrehajtási törvény előírja, hogy a jogerős elítéltek (szemben az előzetes fogvatartottakkal, akik nem kötelesek dolgozni) kötelesek fizikai képességeiknek megfelelő munkát vállalni.

Az elítéltek a börtönhöz tartozó létesítményekben, a börtön területén kialakított vállalkozói műhelyekben dolgoznak, vagy az erre alkalmas külső létesítményekbe járnak ki napi munkavégzésre. Ehhez járulnak hozzá a végrehajtó intézet számára végzett tevékenységek.

Az Igazságügyi Minisztérium folyamatos erőfeszítéseket tesz az elítéltek rendszeres foglalkoztatási lehetőségeinek bővítésére, ezért jelentős beruházásokat végzett és végez.

A börtönökben kialakított munkahelyek és más foglalkoztatási lehetőségek csak akkor tarthatók fenn és bővíthetők tovább, ha többek között a szabadpiaci vállalkozások is megnyerhetők az együttműködéshez. Ez sok energiát szabadít fel.

## Iskolai programok és szakmunkásképzés az elítéltek számára

2000-ben

- a felnőtt férfi elítéltek 18 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 28 százaléka,
- a fiatalkorú férfi elítéltek 58 százaléka,
- a fiatalkorú női elítélteknek pedig 40 százaléka nem rendelkezett iskolai végzettséggel.

Nem fejezte be a szakiskolát:

- a felnőtt férfi elítéltek 42 százaléka,
- a felnőtt női elítéltek 58 százaléka,
- a fiatalkorú férfi elítéltek 66 százaléka
- a fiatalkorú női elítéltek 65 százaléka.

A fentiek különösen indokolttá teszik, hogy a Bajor Börtönszolgálat olyan programokat nyújtson az elítélteknek, amelyek révén felzárkózhatnak az oktatás területén. Tanfolyamok vannak a középfokú oktatási végzettség utólagos megszerzésére. Egyes fiatalkorú börtönökben szakmunkásképzés folyik. Emellett jelenleg 865 szakmunkás képzésére van férőhely, ebből 545 felnőtteket fogvatartó intézetekben, 320 pedig fiatalkorú börtönökben.

## Enyhébb végrehajtási szabályok és eltávozás

A végrehajtási szabályok enyhítése, mint például az intézeten kívül végzett munka, a munkavégzésre adott kimenő, rövid eltávozás kísérettel, rövid eltávozás kíséret nélkül, valamint a szabadság a kezelés fontos elemei a büntetés-végrehajtásban. A rövid eltávozás és különösen a szabadság elősegíti az elítéltek társadalmi kapcsolatainak ápolását és a szabadulás előkészítését.

A külső munka és a munkavégzésre adott kimenő az elítélt munkájának értelmes területekre csoportosítását szolgálja, és lehetővé teszi a részvételt az intézeten kívül szak-  
képzésben és oktatásban.

Az enyhített büntetés-végrehajtás és a szabadság biztosításának elengedhetetlen előfeltétele, hogy megfelelő biztonsággal kizárható legyen a szökés, az újabb bűnelkövetés, vagy más visszaélés veszélye.

A bajorországi börtönök megbízható kiválasztási gyakorlatának köszönhetően az enyhített büntetés-végrehajtás és a szabadságra bocsátás alkalmazása terén nagyon alacsony a hibaszázalék.

A 2002-ben engedélyezett 24518 eltávozásból csupán 62 elítélt nem tért vissza, illetve nem önként tért vissza.

2002-ben 14177 rövid eltávozás engedélyezésére került sor. Ebből 18 esetben – azaz az esetek 0,12 százalékában – fordult elő, hogy az elítélt nem tért vissza, illetve nem önként tért vissza.

## A kábítószerfüggő elítéltek kezelése

A bajor börtönökben a drogfüggők kezelése nem a többi elítélttől elkülönítve történik, a helyi tapasztalatok szerint ugyanis a többi elítélttel együtt történő elhelyezés megkönnyíti a kábítószer-fogyasztók kezelését.

2002. március 31-én 1193 olyan elítélt tartózkodott a bajorországi börtönökben (ez az összes jogerős elítélt 15 százaléka), akiket a kábítószerekre vonatkozó törvényben meghatározott bűncselekmények alapján ítélték el. A drogfüggő vagy a drogok által veszélyeztetett elítéltek valós száma ennél valószínűleg nagyobb.

A kábítószerfüggő elítéltek kezelését a börtönben – a helyi feltételektől függően – saját, részdíós vagy szerződéses szakértők végzik. Nagy hangsúlyt helyeznek a börtön-szolgáltatón kívüli kezelést és tanácsadást nyújtó intézményekkel való együttműködésre (drogtanácsadók, közegészségügyi hivatalok, önkéntesen vállalt kezelést biztosító intézetek). Az említett intézetek képviselői bejárnak a börtönökbe, tanácsadás és kezelés céljából. Erre a célra a bajor tartományi kormányzat évente mintegy 1,5 millió eurót különít el.

## A női fogvatartottak büntetés-végrehajtása

Más európai országokhoz hasonlóan a női fogvatartottak részesedése a teljes börtönnépességben viszonylag alacsony. 1994-ben a női fogvatartottak aránya 4 százalék volt, időközben ez a szám 6,2 százalékra emelkedett. Ez az érték azt jelenti, hogy 1992-ben 421 női elítélt volt, 2002-ben pedig az átlagos női elítéltszámból 728 főt tett ki.

A női elítéltek viszonylag alacsonyabb aránya szükségszerűen erősebb centralizációt tesz szükségessé, mint a férfi fogvatartottak esetében. Ez ugyanakkor problémát okoz a női elítéltek családi és szociális kapcsolatainak ápolása terén.

A női jogerős elítéltek mintegy 31 százaléka férjezett, 26 százalékuk elvált.

Az idevágó férfi elítéltekre vonatkozó adatok: 23 százalék nő, 18 százalék elvált.

## A végrehajtás költségei

2002-ben az összes fogvatartott nettó fogvatartási költségei 287,6 millió eurót értek el. Ezzel szemben az összesített bevétel 47,6 millió euró volt.

2002-ben az egy fogvatartottra vetített – minden kiadást számításba vevő – átlagos fogvatartási költség napi 70 euró alatt maradt.

## A büntetés-végrehajtás személyi állománya

A bajor büntetés-végrehajtási intézetekben összesen 4981 álláshely van (a képzés alatt lévöket nem számítva).

Ezek megoszlása a következő:

- 26 álláshely a lelkészeknek,
- 45 álláshely az orvosoknak,
- 55 álláshely a pszichológusoknak,
- 47 álláshely tanároknak,
- 124 álláshely szociális munkásoknak,
- 56 álláshely a börtönvezetés és az adminisztráció tagjainak (beleértve a börtönigazgatókat és az osztályvezetőket),
- 3640 álláshely az általános börtönszolgálati területeken, ideértve a beteggondozást,
- 451 álláshely a munkáltatásban foglalkoztatott dolgozók számára.

## Alapképzés és továbbképzés

1980-ban kezdte meg működését a Bajor büntetés-végrehajtási Iskola Straubing városában.

Az iskola oktatja és képi az általános börtöntisztai állományt, a munkáltatást végző állományt, valamint középvezetői szintű adminisztratív állományt. A képzési időszak az általános börtöntisztai állomány esetében körülbelül 20 hónap. Emellett mintegy 2000 alkalmazott vesz részt körülbelül 180–200 képzési programban évente.

## Társadalmi munkát végző munkatársak

A bajorországi börtönökben fogvatartott elítéltek kezeléséből már sok éve részt vállalnak a társadalmi munkát végző munkatársak. Az ő munkájuk – hatáskörükön belül – megkönnyítheti a fogvatartottak személyes problémáinak megoldását: segítenek az elítéltek továbbtanulásában és szakképzésében, továbbá – s ez a legfontosabb – az elítéltek szabadulásra való felkészítésében.

Jelenleg több mint 450 polgár jogosult a fogvatartottakkal való egyéni gondoskodásra, és további 700 személy teljesít társadalmi munkát, ún. tiszteletbeli munkatársi feladatot a Bajor Börtönszolgálatnál. Ők tanácsadással foglalkoznak, valamint sport- és más szabadidős tevékenységet végző csoportokat vezetnek, segítik az elítélteket személyes problémáik megoldásában, a lakás- és az álláskeresésben, továbbá kíséretet nyújtanak rövid eltávozások alkalmával.

## Építkezések

Jóllehet 1991 óta több mint 433 millió eurót költöttünk építkezésre, s az említett időszakban számos új modern férőhelyet sikerült létesíteni, a Bajor Börtönszolgálat

előtt máig is komoly feladatok állnak. Különösen annak a feladatnak a teljesítése élvez elsőbbséget, amelynek célja a börtönök befogadó kapacitásának a várható elítéltlétszámhoz való igazítása, megkísérelve az egyfős elhelyezést a zárakban.

1997-ben egy 612 főt befogadó új börtön helyeztek üzembe Würzburgban. Ebben az évben fejeződött be egy új börtön létesítése Kempten városában 338 férőhellyel.

2002 óta egy 415 főt befogadó új börtön építése folyik Landshutban, ez a beruházás a terv szerint 2006-ban fejeződik be.



## Távlatok – prognózis

Kijelenthetem, hogy a bajor börtönszolgálat munkája nem lesz könnyebb a jövőben. További emelkedés várható a fogvatartottak létszámát tekintve. Ugyanakkor a személyi állomány növekedésére, amely nagyon sürgős lenne, nem lehet számítani a rossz gazdasági helyzet, és a valamennyi német tartományt jellemző magas lakossági terhek miatt.

Köszönöm a figyelmüket!

DR. VÓKÓ GYÖRGY

## A nemzetközi konferencia első napjának zárszava

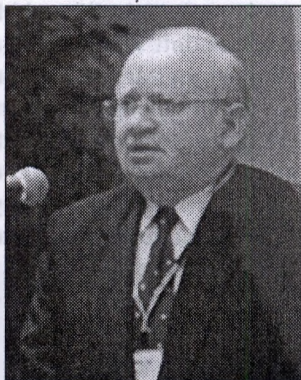
**Kedves Vendégeink, Hölgyeim és Uraim!**

A konferencia első napjának hivatalos programja, a nagyszerű előadások sora befejeződött. Az a megtiszteltetés jutott részemül, mint tanácskozást levezető elnöknek, hogy néhány gondolattal összefoglalásként hozzájáruljak az önök által nagyon gazdag elméleti és gyakorlati tartalommal előadottakhoz, rámutatva a közös pontokra.

Úgy látom, hogy a bűnözés elleni küzdelem a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni és feltárni az okokat a bűnözés kiküszöbölése érdekében mindenütt. Ebből a szempontból is helyeselhetően mindinkább megfelelő figyelem fordul a szankció végrehajtásának a büntető felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepére, s arra, hogy minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységének színvonalától is. Ha a büntetőjog azzal tudja betölteni társadalmi szerepét, hogy büntet, akkor a büntetés-végrehajtási jog is csak akkor tudja betölteni társadalmi szerepét, amennyiben ezt a büntetést érvényesíti. Úgy kell ezt tennie, hogy eredményes, hatékony legyen, ugyanakkor megfeleljen a jogállamiság követelményeinek is. A tágabb értelemben vett büntetőeljárás, a büntető felelősségre vonás folyamatában egymáshoz szorosan kapcsolódó szakaszokról van szó, melyek közül bármelyik szerepének, így akár a nyomozásnak, a bíróság ítélezésének, de a szankció végrehajtásának az elhanyagolása is – továbbá az egyes szakaszok közötti kapcsolódás lazulása – az egész folyamat hatásfokát ronthatja le.

A büntető végrehajtó vagy a végrehajtásban közreműködő szervek a bűnelkövetőkkel, a tettesekkel kerülnek kapcsolatba, jogviszonyba, mégpedig büntetés-végrehajtási jogviszonyba, amelyről a délelőtti folyamán esett szó. A büntető felelősségre vonás e szakaszában a tettesre esik már nagyobb figyelem. Jóllehet a büntetési és a büntetés-végrehajtási elmélet filozófiai alaptételei összecsengenek, a konkrét büntetés és annak végrehajtása elemzésénél a különbségek válnak egyre hangsúlyosabbakká.

Közismert tény – itt több olyan országból is vannak, amelyek az Európai Unió tagjai –, hogy az EU-tagállamok büntető igazságszolgáltatási rendszerei nagymértékben különböznek a másiktól. A szabadság, a jog és a biztonság ki-



építése hatékony, szervezett igazságügyi együttműködést igényel, beleértve a schengeni információs rendszer adataihoz való hozzáférést, illetve az igazságügyi hatóságoknak a dublini egyszerűsítés szerinti közvetlen kapcsolatát is. A lojalitás követelményéből adódik, hogy a megkeresett állam haladéktalanul tájékoztatja a megkereső államot. Ezeknek a feladatoknak a megvalósítására gondolva, úgy vélem, még nagyon sok tennivaló áll előttünk.

A jogharmonizáció és gyakorlat megvalósításának ütemét, tartalmát mindennél komoly mértékben befolyásolta és befolyásolja a bűnözés helyzete is. A bűnözésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és a büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját, igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez és a jogállamiság megkívánta feltételekhez, azaz az elkövetett cselekmény súlyához igazodó büntetés keretei között csak az individualizációval lehet a speciális prevenció szempontjait érvényesíteni. Ugyanakkor figyelembe kell venni a sértek szükségleteit, de ugyanakkor a lakossági elvárásokat is, ahogy a legutóbbi EU-határozatban is olvasható.

A jövőt illetően is egyértelművé vált, hogy a büntetőjogi szabadságvesztés és szabadságkorlátozás a társadalom, az egyén és az állam védelme érdekében nem nélkülözhető. A hatékony bűnüldözés, büntetés-végrehajtás viszont az állam kötelezettsége. A



privatizáció ez utóbbi téren – amint hallottuk ma délután az egyik előadásban – gazdaságos megoldás. Kontinentális európai tapasztalataink a „francia útnak” nevezett, szűkebb területen érvényesülő módszernek kedveznek inkább, Németországban is ugyanennek a megvalósulását tapasztaltam. Természetesen több országban léteznek alkotmányos aggályok is, amelyeket megfogalmaztak az érvényesülés határait illetően.

A bűnmegelőző hatást lényegesen emelheti az elkövető kilétének felderítése, a szankcionálás elkerülhetetlensége, az eljárás és a végrehajtás fogamatba vételének időszerűsége, a szabadságelvonás alkalmazásának célzott – bizonyos elkövetői csoportokkal szemben történő – alkalmazása, amit olaszországi előadónk ma itt be is mutattak számunkra, törvényük módosításának ismertetésekor.

A túlzásfoltosság – amelyet a legtöbb előadó szóvá is tett – és az agresszivitás közötti összefüggés ismert, a börtönlakosság túlnépesedése nemcsak m<sup>2</sup> és m<sup>3</sup> probléma, hanem egy negatív szubkultúra melegágya, a fogvatartottak közötti feszültséget növelő tényező is. Egyrészt az új börtönök építésének programja – számos előadó csodálatos teljesítményekről tájékoztatott bennünket –, másrészt a feltételes szabadságra bocsátásra lehetőségének bővítése is enyhíthet a helyzeten.

Az európai jogharmonizáció mellett számolni kell a gyakorlat közelítésének követelményeivel is. Nem szabad eltérni, hogy következmény nélkül legyen a normasértés, elmaradjon a végrehajtás; a cselekmény által megbolygatott szabadságkorlátokat és védelmi köröket újból meg kell szilárdítani, mégpedig a hatékonyság érdekében gyorsan és nyilvánosan. A büntetőjog, a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás koncepciója és szerkezete középpontjában – a tettest és a sértettet tekintve egyaránt – az ember védelmének és tiszteletének kell állnia, melyből levezethető szabadságának korlátja is, amelyet csak annyiban gyakorolhat, és amelynek tiszteletben tartását csak annyiban igényelheti másoktól, amennyiben embertársainak ugyanolyan, és éppúgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközik.

Az egyes országokban – amint előadóiktól hallhattuk – eltérő a büntetés-végrehajtás feladatköre, így fogalma is. Nem volt szó arról, hogy a magyar büntetés-végrehajtási jog fogalma nagyon széleskörű, sok feladatot egyesít. Napjainkban jelenti

- a fő- és mellékbüntetések (így az alternatív szankciók, amelyek nem járnak szabadságelvonással), a büntetőjogi intézkedések, a büntető eljárási törvényben felsorolt legsúlyosabb jogkorlátozással járó eljárásjogi kényszerintézkedések (örizet, előzetes letartóztatás, ideiglenes kényszergyógykezelés, házi őrizet) végrehajtását;
- ennek előkészítését és megkezdését;
- a büntető végrehajtáshoz kapcsolódó, valamint külön törvényi rendelkezésekkel hozzácsatolt járulékos végrehajtási feladatokat; (például szabálysértési elzárás, igazságügyi vagyoni követelések, bűnügyi és büntetés-végrehajtási nyilvántartás);
- a végrehajtásban közreműködő szervek és személyek feladatait, a végrehajtás hatálya alatt álló személy jogi helyzetét (jogait és kötelességeit), a jogok és kötelességek érvényesítésének módját (külön büntetés-végrehajtási eljárásunk is van), a jogsértő társadalomba visszavezetését, illetve beillesztését.

A magyar büntetés-végrehajtási jog szerves részét képezi továbbá egy több oldalról előremutatóan jól működő jogállami biztosítérendszer is, benne az Európa Tanács konferenciáin és egyes értekezletein pozitív példaként említett magyar ügyészi törvényességi felügyelet, a bírósághoz fordulási jog, széles büntetés-végrehajtási bírói hatáskör, az emberi jogvédő szerepet betöltő ombudsman, a nemzetközi és a társadalmi ellenőrzés.

Mivel az emberi és állampolgári jogok biztosítása iránti igény ott a legerősebb, ahol az állam a legsúlyosabban korlátozhatja ezeket, a szankciók végrehajtása során szempont a társadalom védelme a bűnelkövetőtől, a törvényeit megsértőtől, de szempont a végrehajtás során azok védelme is a társadalom haragjától, a hatóság egyes megtévedt tagjainak esetleges önkényes eljárásától.

Amely végrehajtási tevékenység nem törvényes, nem váltja ki az állam törvényei iránti tiszteletet sem, s mint ilyen, eleve nem lehet hatékony. Ezért van fontos szerepe az olasz kollégák által említett ellenőrzésnek, felügyeleti tevékenységnek.

A büntetés-végrehajtási jogtól függ a büntetőjogi szankció, az eljárási kényszerintézkedés tartalmát képező és más értékektől, érdekektől való ideiglenes, átmeneti, arányos jogfosztás gyakorlati megvalósulása. Ebből is kitűnik, hogy nagyon fontos a szerepe. A büntetés-végrehajtás akkor tudja betölteni korunkban európai uniós feladatait, ha úgy tud hatékonyan működni, hogy megfelel a jogállamiság követelményeinek.

Valamennyien a fejlődésért, a még korszerűbb és hatékonyabb, a humánusot szolgáló állami és jogi intézményrendszerért munkálkodunk. Kérem, engedjék meg; hogy az első konferencia-nap külföldi előadóinak magas színvonalú, színes szakmai élményt nyújtó előadásait külön is megköszönjem. Emelték a Kriminál-expo nemzetközi szakmai-tudományos tanácskozás büntetés-végrehajtási szekciójának színvonalát. Még egyszer külön köszönet ezért, nagyon sok hasznosítható tapasztalatról, gondolatról hallhattunk útban az Európai Unió felé. Legvégül pedig kívánom, hogy a nap hátralévő részében is érezzék jól magukat.

# A „Lehetőségek, megoldások a zsúfoltság csökkentésére” című panelvita összefoglalója

Tony Cameron, a skót büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, a panelvita moderátora bevezetőjében utalt arra, hogy a téma egyik fontos összetevője az, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek túlzásúfoltságuk ellenére is kötelesek befogadni, és a lehető leghatékonyabban elhelyezni az előzetesen letartóztatott és elítélt személyeket.

A panelvita első előadását Martin Váňa, a cseh büntetés-végrehajtás Szaképző Központjának igazgatója tartotta. A cseh büntetés-végrehajtási intézetekben 2003 novemberében 17442 főt tartottak fogva, ami 100000 lakosra vetítve 173 fogvatartottat jelent. 1996 és 2000 között a börtönpopuláció sokkal nagyobb volt, 20000 és 23000 fő között mozgott. A csökkenés – az előadó szerint – a jogszabályok változása, illetve a pártfogó felügyelet létrehozása (ez 2001-ben következett be) miatt történt.

Csehország 35 büntetés-végrehajtási intézettel rendelkezik, ezek közül 11 előzetes házként működik, az intézetek befogadóképessége 100 és 1200 közötti. A túlzásúfoltság miatt 1, illetve 2 személyes zárkákat csak nagyon speciális esetekben tudnak biztosítani. A cseh büntetés-végrehajtásban az érvényes fogvatartotti elhelyezési norma jelenleg 4,5 m<sup>3</sup>, a távlati – időben nem meghatározott – cél a 6 m<sup>3</sup> elérése.

A szervezet fejlesztési terveit az ún. „2015-ös koncepció” tartalmazza. A koncepció a következő hat fő területre terjed ki:

- Felelősség
- Elhelyezés
- Egészségügyi ellátás
- Munkáltatás
- Oktatás
- Biztonság

Az első, „Felelősség” című terület a jogi szabályozással kapcsolatos feladatokat, teendőket foglalja magába. A cseh büntetés-végrehajtás tervei között szerepel – többek között – annak elérése, hogy a végrehajtás fokozatait ne a bíróság, hanem a büntetés-végrehajtási szervezet határozza meg, illetve a foglalkoztatottság mostani 43%-os arányának növelése.

Csehország uniós csatlakozásának előkészítését a büntetés-végrehajtás területén nagyban segítette Hollandia és Németország (Alsó-Szászország). A Phare program keretében – 300 főt érintően – a személyi állomány idegen nyelv tudásának fejlesztése történt meg 2002 szeptembere óta.

A panelvita második előadója **Újszászi Zoltán** **bv. ezredes, a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnoka** volt. Az előadó kifejtette, hogy – miután a zsúfoltság csökkentésének két alapvető módja (a jogalkotás-jogalkalmazás és az új börtönök építése) a büntetés-végrehajtás hatáskörén kívül esik – a meglévő intézetekből, illetve a meglévő fogvatartotti létszámból kell kiindulni.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet az ország legzsúfoltabb börtönei közül a legkevesbé zsúfoltak közé lépett elő napjainkban. Ennek az a magyarázata, hogy 2003-ban került átadásra az új – zöldmezős beruházással megvalósult – intézet, a régi pedig bezárt. Újszászi Zoltán ezt követően a régi és az új intézet statisztikai adatainak összehasonlításával érzékeltette a zsúfoltság fogalmát.

A régi, valaha várbörtönnek épült intézetben a legnagyobb zsúfoltság 1999-ben következett be, amikor az 58 helyre 200 fő feletti létszámot kellett elhelyezni, így volt alkalom, amikor a befogadott fogvatartottakat a környező intézetekbe kellett szállítani.

Az új büntetés-végrehajtási intézet 214 fő befogadására alkalmas, az eredetileg egyszemélyesnek készült zárakban – financiai okokból – két-két fő van elhelyezve, de így is biztosítható a cseh eladó által említett 4,5 m<sup>3</sup>-es elhelyezési norma. A veszprémi börtön Magyarország azon kivételesen szerencsés helyzetű bv. intézetei közé tartozik, ahol – közel optimális adottságok mellett – nem lehet zsúfoltságról beszélni. Az előadó végezetül hangsúlyozta, hogy a jövőben is a kedvező telítettségi adatok megtartására szükséges törekedni, mert túlzásfoltóság esetén a szakmaiság szenvedne csorbát, s ez az intézet túl drága volt ahhoz, hogy így üzemeltessék.

A harmadik előadó, **Bereczki Zsolt** **bv. ezredes, a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka** történeti visszatekintéssel kezdte előadását. A zsúfoltság a magyar börtönügy immáron közel százéves problémája. A magyar börtönrendszer a XIX. század végén keletkezett. Az első magyar büntetőjogi, illetve büntetés-végrehajtási kódex megalkotása után egy nagyszabású börtönépítési program valósult meg. Ez egy nagyon átgondolt rendszer volt: az akkori vármegyeszékhelyen épültek meg az ún. megyei bv. intézetek, amelyek alapvetően az előzetesen letartóztatottak elhelyezésére létesültek, az országhatárok mentén építették fel a nagyobb, ún. letöltő házakat, ahol az elítéltek kerültek elhelyezésre, s az ország szívében is létesültek intézetek. Ez a kiegyensúlyozottan működő, az egyszemélyes elhelyezésre építő rendszer az első világháború végéig működött. A kép gyökeresen a trianoni békeszerződést követően változott meg, amikor is az ország kétharmada, az említett letöltő intézetek jelentős része „lecsatolódt”. Nagyjából innen datálódik a börtönrendszer zsúfoltsága, az a gyakorlat, hogy az eredetileg egyszemélyes zárakban több személyt helyezzenek el.

Bereczki Zsolt szerint az előző előadó által említett körülmény, mi szerint a büntetőpolitika alapvetően befolyásolja a börtönnépességet, nagyon jól megfigyelhető a magyar büntetés-végrehajtás utolsó tíz évének létszámadatain. A kilencvenes évek közepén a fogvatartotti létszám 13000 fő körül mozgott, a büntetőpoliti-

ka megváltozását követően a létszám kb. 19000 főre növekedett, míg egy újabb változás folytán csökkenés következett be, most a létszám 17000 fő körül van.

Az előadó ezután saját intézete bemutatására tért rá. A Budapesti Fegyház és Börtön Közép-Európa egyik legnagyobb bv. intézete, 1894-1896 között épült. A börtön befogadóképessége 1100 fő, 2002 végén közel 2000 volt a fogvatartottak száma. Az intézetben folyó átalakítási munkálatok miatt a befogadóképesség jelenleg 900 főre csökkent, a tényleges létszám 1500 fő körül mozog. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a börtön régi épületében, az eredetileg egyszemélyes zárkákban 2-3 fő, az intézet másik, 1989-ben épült részében zárkánként 6-10 fő fogvatartott van elhelyezve. A börtönben 9 rezsim működik. Az intézet fő feladatai közé tartozik a hét egy meghatározott napján a körszállítások lebonyolítása, ez hetente 1000-1200 fogvatartott szállítását jelenti.

Bereczki Zsolt végezetül a zsúfoltság csökkentésének lehetséges módjaiként – az előző előadókhoz hasonlóan – a börtönépítési program megvalósítását, illetve az alternatív büntetési nemek alkalmazását jelölte meg.

A panelvita következő előadója **Andrzej Szydowski, a lengyel BVOP titkár-ságának vezetője** volt. A lengyel büntetés-végrehajtás 156 intézetében jelenleg mintegy 80000 főt tartanak fogva, egy főre 3 m<sup>2</sup> alapterület jut. A börtönpopuláció folyamatos növekedése ellenére a bíróságok viszonylag ritkán alkalmazzák a próbára bocsátást és az egyéb alternatív büntetéseket. A zsúfoltságra jellemző, hogy jelenleg mintegy 11000 fő elhelyezésére lenne szükség, de csak 600-800 fő befogadására van mód.

A lengyel büntetés-végrehajtási szervezet nagyszabású rekonstrukciókkal, bővítésekkel törekszik a férőhelyek számának emelésére. A biztonság megőrzését rendkívül fontosnak tartják, mert 2000-ben ugrásszerűen megnőtt a rendkívüli események száma.

A lengyel büntetőjog sajátossága, hogy a bíróság csak a szabadságvesztés mértékét határozza meg, az elítéltek rezsimbe helyezését a büntetés-végrehajtás végzi el. Ily módon – a jól működő klasszifikáció révén – a fogvatartottak „egyénre szabott” börtönprogramját tudják megvalósítani.

A személyi állomány létszáma 24000 fő, túlnyomó többségük fegyveres testületi tag. A személyzet és a fogvatartottak 1:3,6 aránya nem túl kedvező, viszont a személyi állomány azon aránya, amely közvetlen kapcsolatban van a fogvatartottakkal, magas: 75%-nyi.

A lengyel büntetés-végrehajtási szervezet elsősorban a differenciálásban, a kisebb szervezeti egységek, speciális rezsimok kialakításában látja a zsúfoltság csökkentésének útját.

**Mariana Morar, a román Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság nemzetközi referense** volt a panelvita utolsó előadója. Romániában a szabadságvesztés fokozatáról a bíróság dönt. A román büntetés-végrehajtási szervezet 43 intézettel rendelkezik, közülük csak 11 épült eredetileg is börtönnek. A fogvatartottak száma 2003. november elsején 44000 fő volt.

A kibontakozóban lévő román börtönreformok három fő területe a következő:

- Jogharmonizáció, az emberi jogok biztosítása
- A börtönrendszer demilitarizálása\*
- Új börtönök építése, a meglévők rekonstrukciója

Az előadó rámutatott, hogy a börtönépítés, illetve -rekonstrukció nem oldja meg egyedül a zsúfoltság problémáját, az csak az alternatív büntetések fokozottabb alkalmazásával csökkenthető.



Az előadásokat követően elsőnek **Martin Váňa** kért szót. Miután több előadó is említette azt a kérdést, hogy a fogvatartottak befogadása a büntetés-végrehajtás számára kötelező – megjegyzésében kifejtette: a cseh büntetés-végrehajtásban volt egy olyan időszak – 2000-ben, a hónapokig tartó zendülésveszély idején –, amikor a kisebb büntetésű elítélteket nem fogadták be.

**Peter Scheffelaar-Klots**-nak, a holland büntetés-végrehajtás képviselőjének az előadókhoz intézett kérdése arra vonatkozott, hogy országukban tervezik-e az alternatív büntetések közül az elektronikus megfigyelés alkalmazását.

**Giovanni Tamburino** – aki az olasz büntetés-végrehajtást képviselte – kérdését **Martin Váňa**-hoz intézte: Az említett be nem fogadottak később letöltötték-e büntetésüket?

**Martin Váňa** válaszában elmondta, hogy a kisebb bűncselekményt elkövetők is letöltötték büntetésüket a válsághelyzet elmúltával. Ezt követően a bíróságok gyakrabban alkalmazták az alternatív büntetések kiszabását. Az elektronikus megfigyelésre vonatkozóan közölte, annak bevezetését egyelőre nem tervezik Csehországban, de jó ötletnek tartja.

**Bereczki Zsolt** hozzászólásában a zsúfoltság okának egy újabb aspektusára világított rá: Kelet-Európában az ítéletek súlyosabbak, amíg az Európai Unió országaiiban az átlagos ítélethossz 1,5 év, addig Magyarországon ez 5,6 év, s az általa vezetett intézetben pedig 8 év.

**Andrzej Szydłowski** közölte, hogy a lengyel büntetés-végrehajtás komolyan érdeklődik az elektronikus megfigyelés iránt, de annak bevezetése nem az ő hatáskörükbe tartozik.

**Tony Cameron** a panelvita lezárásaképpen elmondta – az Amerikai Egyesült Államokbeli Kalifornia példáját hozva fel –, hogy egy ország, állam gazdagsága nem jár feltétlenül együtt büntetőpolitikájának liberalizmusával. Utalt arra az elmentmondásra, hogy míg a büntetés-végrehajtási szervezetek általában a börtönbüntetés rehabilitációs hatásaira figyelnek, addig a közvélemény túlnyomó többsége a börtönbüntetést nem rehabilitációs folyamatnak, hanem valami teljesen másnak tekinti.

\* Ez a személyi állomány „civilizálását” jelenti

# „A büntetés-végrehajtás és az utógondozás” című panelvita összefoglalója

A panelvita moderátora Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese köszöntötte a konferencia hallgatóságát, bemutatta a vita résztvevőit, majd átadta szót az első előadónak.

Slava Novak, a szlovén büntetés-végrehajtás képviselője elmondta, hogy ugyan nincs külön intézmény a börtönből szabadultak utógondozására Szlovéniában, de fejlett a szociális gondozói központok hálózata, amelyek munkáját a Munkügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium felügyeli.

A szlovén büntetés-végrehajtás 6 intézettel, 1067 férőhellyel rendelkezik, a kapacitás kihasználtsága 105%-os. A 100000 lakosra mindössze 56 fogvatartott jut. A maximális ítélethossz: 30 év.

A fogvatartottak társadalmi beilleszkedését – a lakóhelyhez közeli elhelyezéstől kezdve a feltételes szabadon bocsátásig – számos intézkedés segíti elő. A különböző fogvatartotti programok ugyanezt szolgálják. A nevelők egyénre szabott nevelési terveket készítenek, amelynek része egy ún. szociális és szabadulás utáni terv. A büntetés-végrehajtási intézetek az elítéltek szabadulásra felkészítése során együttműködnek – többek között – a területileg illetékes szociális gondozói, illetve munkaügyi központokkal, egészségügyi szolgálatokkal, oktatási intézményekkel és civil szervezetekkel. A büntetés-végrehajtási törvény alapján a bv. intézetnek az együttműködő intézményekkel karöltve egy programot kell készítenie, legkésőbb három hónappal az elítélt szabadulása előtt.

Ma nehezebb az utógondozói munka, mint a nyolcvanas, vagy akár a kilencvenes években, a rosszabb munkavállalási lehetőségek miatt, viszont – szerencsére – a civil szervezetek aktivitása folyamatosan nő ezen a területen.

Damir Žeželj, a horvát börtönkórház biztonsági osztályának vezetője volt a következő előadó. A horvát büntetés-végrehajtás 18 megyei intézettel, 3 fiatalkorúak börtönével, 2 félig-nyitott, egy nyitott intézettel, 2 zárt intézettel, valamint egy börtönkórházzal rendelkezik. Most építenek – Zágrábtól 50 km-re – egy maximális biztonsági fokozatú intézetet a veszélyes elítéltek fogvatartására. Napjainkban 2800 főt tartanak fogva, az intézetek kihasználtsága kb. 100%-os, azonban a börtönpopuláció további növekedése várható. Náluk 40 év a lehetséges leghosszabb bírói ítélet, jelenleg 2 elítéltljük rendelkezik ezzel az ítélettel.

Az előadó a továbbiakban bemutatta, hogy az elítéltprogramok és a szabadulásra előkészítés, illetve az állami intézmények és a civil szervezetek milyen szerepet játszanak a fogvatartottak reintegrálásának elősegítésében. A magas, 18%-os munkanélküliség – mint másutt Kelet-Európában – náluk is nagy gondot jelent. A ha-

tékonyabb utógondozás megvalósítása érdekében Horvátország most fontolgatja egy önálló pártfogói szolgálat létrehozását.

**Wolfgang Deuschl, a németországi Aichach Bv. Intézet igazgatója** már nem foglalkozott a bajor büntetés-végrehajtás bemutatásával, hiszen azt már a nemzetközi konferencia előző napján megtette, rövid előadásában azt vázolta, hogyan folyik a szabadulásra előkészítés a bajor büntetés-végrehajtásban.

**Peter Scheffellar-Klots, a holland büntetés-végrehajtás külkapcsolati igazgatója** történeti megközelítésben mutatta be az elítéltek utógondozásának hollandiai helyzetét. A téma először a hatvanas-hetvenes években került a szakmai érdeklődés középpontjába. A hetvenes-nyolcvanas években már professzionális megoldások születtek ezen a területen: a fogvatartotti programok – különösen az oktatás – kerültek előtérbe, viszont ezek a programok túlságosan a rezsimekhez voltak kötve, s nem voltak elég hatékonyak.

A nyolcvanas években volt egy olyan időszak, amikor nem az Igazságügyi Minisztérium alá volt rendelve az utógondozást végző szervezet, a probációs szolgálat magáncég volt. A kilencvenes évek elején sok új börtön épült, szigorúbbak lettek a rezsimek, ugyanakkor sok speciális program indult be (pl. a kábítószerfüggők, a mentálisan sérültek kezelésére).

1995-től egy speciális reintegrációs program indult el fiatal – 18-23 éves – fogvatartottak számára. A program három alapvető célkitűzése az együttműködni tudás kialakítása, ismeretek nyújtása a szabadulásra felkészítés jegyében és az eredményes kinti munkavállalás voltak. Egy másik, szintén sikeres program a fogvatartás befogadás utáni időszakára, a fogvatartottak szociális képességek megőrzésére koncentrált.

2003-tól kedvezőtlenebb anyagi feltételek közepette a reintegrációs programok nagyobb hatékonyságát kell elérni, ahogy az előadó fogalmazott: „szelektívnek kell lennünk, hogy hatékonyak legyünk”.

**Garami Lajos bv. ezredes, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője** az utógondozás és a büntetés-végrehajtás kapcsolatát az utóbbi szemszögből világította meg előadásában.

Minden korszerűnek mondott büntetés-végrehajtás célja az elítéltek szabadulására irányul. A sikeres reintegrációhoz a fogvatartottak pszichikai képességeinek alkalmasságára és a megfelelő szociális körülményekre egyaránt szükség van. Egyszerre mind a kettővel kell foglalkozni, a börtönben a pszichikai képességek fejlesztésére van elsősorban lehetőség.

A pszichés feltételrendszer javítása leginkább a normalizáció érvényesítésén, vagyis a civil élet tevékenységeinek gyakorlásán keresztül lehetséges. A munkavégzés kötelesség és jog is egyben a magyar börtönökben, napjainkban kevesebb a munkalehetőség. Az oktatási programok repertoárja megfelelő, a programokban résztvevők számát, amely évente 2000-2300 fő, emelni kellene. A magyar büntetés-végrehajtásban a szabadidős tevékenységek egyik alapvető célja életmódminta nyújtása. A több intézetben is működő népfőiskolai vagy cigány népfőiskolai program példaértékű.

A kinti élet modellezésében a külvilággal fenntartott kapcsolat rendkívül fontos. Magyarországon csak minden negyedik fogvatartott van a lakóhelye szerinti megyében elhelyezve. A panaszügyek és átszállítási kérelmek egy jelentős része ezt a problémát érinti. A büntetés-végrehajtás lépésre készül: biztosítani kívánja a lakóhely szerinti intézetbe szállítást legalább a látogatás idejére.

A magyar büntetés-végrehajtás intézetekben kiképzett nevelők által – a szabadulás előtt álló elítélteknek – tartott álláskereső tréningekkel kapcsolatban jók a visszajelzések. A szabadulásra felkészítésben a civil szervezetek szerepe is rendkívül jelentős Magyarországon, számuk a százat meghaladja.

Noha a pártfogó felügyelői szolgálat nemrégiben alakult újjá, a büntetés-végrehajtás és a pártfogói szervezet együttműködése egyáltalában nem új keletű. Napjainkban a büntetés-végrehajtás nevelői apparátusa a fogvatartottak motiválásával, az információk átadásával, s egy fajta mediatori szerep betöltésével segíthetik elő a pártfogó felügyelet munkáját.

**Dr. Hatvani Erzsébet az IM Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala főigazgatója,** a panelvita utolsó előadója szerint az elbocsátás utáni fél év, egy év – akár a jó előkészítés ellenére is – rendkívül hangsúlyos a szabadult életében a meglévő pszichés hátrányok és szociális problémák miatt.

2003. július 1-jétől létezik Magyarországon az integrált, egységes pártfogó felügyelői szolgálat, amely az Igazságügyi Minisztérium irányítása alá tartozik. Eddig is létezett ez a tevékenység, de a szervezet nem egységesen működött. A felnőtt korúakkal foglalkozók 1975 óta tevékenykednek ezen a területen, a fiatalokkal 1970 óta foglalkoznak pártfogók. A felnőttekkel dolgozók a bíróságon, a fiatalokkal foglalkozók a gyermekvédelemben dolgoztak.

A pártfogó az egész büntetőeljárást végigkíséri, megjelenik már a büntetőeljárás korai szakaszában, amikor még lehetőség van a diverzió, az alternatív szankciók alkalmazására. Ekkor pártfogói véleményt készít az ügyesség, bíróság kérésére, illetve alternatív szankciók esetén a pártfogás végrehajtása, egyfajta végigkísérése a feladata. Az újjáalakult pártfogói felügyelet keretei között – a bv. bíró döntése alapján ellenőrző, támogató funkciókat ellátva – megnövekedett szerep hárul a pártfogóra a szabadulás utáni tényleges utógondozásban.

A pártfogó már a büntetés-végrehajtási intézetekben minimálisan 6 hónappal a szabadulás előtt aktívan bekapcsolódik az elítélt szabadulásra felkészítésében, közreműködik a megkezdett programokban való részvétel biztosításában, a családdal való kapcsolatfelvételben és a munkahelykeresésben. Minden börtönből szabadult számára lehetőség van az utógondozás önkéntes igénybevételére. Nagyon fontos lépés a börtönpártfogói státuszok létrehozása. Egy építkező folyamatról van szó, de a legfontosabb letöltő házakban már vannak börtönpártfogók.

További feladat annak megvalósítása, hogy az utógondozás az elkövetők egyéni szükségleteire épüljön, továbbá hogy létrejöjjön Magyarországon is az ún. kockázatértékelés, vagyis annak a feltérképezése, hogy melyek azok a tényezők, melyek a bűnismétlés irányába hatnak. A pártfogó felügyelői szolgálatnak kapcsolód-

nia kell a szociális hálózhoz, az önkormányzatokhoz, a civil szervezetekhez, illetve saját intézményi hálózatot kell kiépítenie.

A reintegráció – mint minden szociális tevékenység – két alapvető feladata, hogy az egyén képességeit és lehetőségeit megerősítse, illetve hogy érzékenyebbé tegye a társadalmat ezekre a problémákra.



Az előadások után **Tajta Gábor**, a Váltó-sáv Alapítvány munkatársa azt a kérdést tette fel a panelvita résztvevőinek, hogy nálunk a civil szervezetek milyen kapcsolatban vannak a büntetés-végrehajtással, és milyen támogatásban részesülnek.

**Slava Novak** válaszában az egyházi szervezetettel való jó kapcsolatukat emelte ki, illetve utalt arra, hogy Szlovéniában nem kapnak állami támogatást a civil szervezetek.

**Damir Žeželj** – Horvátország viszonylatában – ugyancsak az egyházakkal meglévő jó kapcsolatról beszélt. Megemlítette, hogy tavaly óta az AVP (Alternative to Violence Project – magyarul: Alternatívák az Erőszakkal Szemben) nemzetközi önkéntes szervezet tart tréningeket a horvát börtönökben.

**Wolfgang Deuschl** a bajorországi helyzetre utalva hangsúlyozta, hogy az utógondozás elsősorban az állami szervezetek összehangolt munkája révén valósult meg.

**Peter Scheffellar-Klots** elmondta, hogy kb. 40-45 civil szervezettel állnak kapcsolatban. A próbáció költségvetésének 1%-át a civil szervezetek kapják. Gyakori, hogy önkéntesek segítik a családi kapcsolatokat nélkülöző fogvatartottakat, szabadultakat. A költségvetés jelentős csökkentése miatt a holland büntetés-végrehajtás különösen örül a civil szervezetek a szabadulás utáni integráció terén kifejtett munkájának.

**Csöti András** megköszönte a résztvevők értékes gondolatait, közreműködését, és utalt arra, hogy a panelvitával kapcsolatos gondolatait a nemzetközi konferenciát lezáró előadásában fogja elmondani.

CSÓTI ANDRÁS

## A konferencia tapasztalatainak összefoglalása

### Hölgyeim és Uraim, Tisztelt Konferencia!

A szervezőbizottság azzal a megtisztelő feladattal bízott meg, hogy foglaljam össze a konferencia tapasztalatait. Ezzel kapcsolatban engedjék meg, hogy egy örömteli, és néhány mentegetőző bejelentést tegyek.

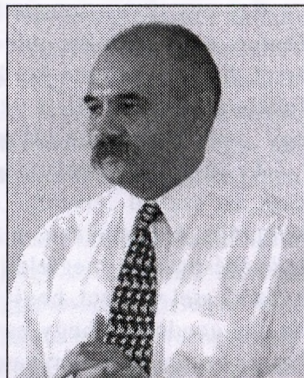
Az örömteli bejelentésem az, hogy noha ez az egyedüli olyan napirend, ahol nincs időkorlát, tehát annyit beszélhetnék, amennyi jólesik, de tartanám magamat a szülőfalumban a mai napig élő közmondáshoz: az a jó, ha a kolbász hosszú, a beszéd meg rövid.

Sajnálkozó megjegyzéseim pedig a következők. Az utolsó előadás után 15 perccel összefoglalni azt, ami egy konferencián elhangzott, elég reménytelen mutatóvány, főleg egy olyan tanácskozáson, ahol az embert számos új információ, gondolat, impulzus érte. Egyébként is, úgy gondolom, egy bizonyos időnek mindenképpen el kell telnie ahhoz, hogy az itt hallottak leülepedjenek, és valóban felhasználható szakmai tapasztalattá váljanak.

Másodszorban úgy vélem, hogy egy konferenciát nem egy felkért személynek, hanem mindenkinek önmagának kell összegeznie, és ez sokkal nagyobb jelentőséggel bír, mintha egy személy mondja el a gondolatait, esetleg megpróbálja befolyásolni a résztvevőket. Azt tartom igazán fontosnak, hogy egy-egy nemzetközi konferencia után mindenki előveszi a jegyzeteit, áttanulmányozza az írásos anyagait, odaül a számítógépe elé, az internetről különböző új adatokat kér le, és aztán összegzi a számára lényeges dolgokat.

Amikor a szervezőbizottság felkérésének eleget teszek, szeretném hangsúlyozni, hogy csupán személyes és fésületlen gondolataimat mondom el, amelyek nem tekinthetők sem a szervezők, sem a magyar büntetés-végrehajtás hivatalos álláspontjának.

Ez a negyedik alkalommal megrendezett olyan nemzetközi tanácskozásunk, amely a Kriminalexpo – az idén a „Kommunikáció a biztonságos világért, kommunikáció a biztonságos Magyarorszáért” címet viselő – rendezvényéhez csatlakozott. Meggyőződéssel vallom – és ez a konferencia is arról győzött meg engem –, hogy a szervezeteink által végzett munka, a büntetés-végrehajtási tevékenység a világ minden pontján különböző okokból felértékelődik. Enged-



jenek meg egy személyes megjegyzést! 28 éve járok börtönügyi konferenciákra. Azzal, hogy a fogadó ország minisztere, politikai államtitkára és főcsoportfőnöke megtiszteli a konferenciát, ott a büntetés-végrehajtásról hangsúlyosan és érdemileg szól, nos, ilyennel még nem találkoztam. Úgy gondolom, ez is kézzelfogható ténye annak, hogy az általunk végzett tevékenység fontos, hogy a velünk szemben megfogalmazott elvárások és követelmények a kormányzat, és azon belül is az igazságügyi kormányzat kiemelt figyelmét élvezik.

Egy-egy ilyen nemzetközi tanácskozás az én számomra azért is nagyon fontos, mert ilyenkor mindenki bemutatkozik, és egy színes összkép alakul ki arról, hogy ki milyen körülmények között, milyen jogszabályi háttérrel, milyen feltételrendszer mellett végzi a munkáját. Ez számomra körülbelül olyan, mint egy „svéd-asztal”, ahová mindenki letesz valamit, azután mindenki vehet is róla.

Az itt elhangzottak megerősítették bennem azt, hogy erről a „svéd-asztalról” csak azt szabad „elvenni” és adaptálni, ami a sajátosságainknak, a történelmi és kulturális értékeinknek, a feltételrendszerünknek, illetve a belső szakmai meggyőződésünknek megfelel. Valamennyi hozzászóló kitért arra, hittel és meggyőződéssel vallotta, hogy hatékonyabb, jobb büntetés-végrehajtást kíván végezni, de úgy gondolom, hogy ha egyszerűen csak mindenhol összeszedjük a legjobbat, és azután összekotyvasztjuk, abból semmi jó nem alakulhat ki. A rendszer csak egységes egészeként működhet, alkotóelemeit nem lehet feleltőltenül cserélgetni.

Néhány gondolatot szeretnék mondani munkánk egyik legfontosabb alkotóeleméről, a jogi szabályozásról. Számunkra – az európai uniós csatlakozás előtt álló országok számára – ezek a szabályok egyrészt ma már „eurokomfortak”, de egyben az ellentmondásokat is magukkal hordozzák, egyúttal gerjesztik is. Másrészt, ha jól figyeltem, akkor a legtöbb ország képviselője azt mondta el, hogy hatályos szabályai „elöregedtek”, azokon a legkülönbözőbb módosításokat elvégezték, de ma már ez a számtalan módosítás olyan belső feszültségeket és ellentmondásokat jelent, amely egy teljesen új, egységes koncepciójú és szerkezetű jogi szabályozás kialakítását teszi szükségsszerűvé.

A magyar büntetés-végrehajtás előtt álló legfontosabb kihívásról önök is hallottak, így elhangzott, hogy a jövő évben normaszöveg szintjén el kell készítenünk az új magyar büntetés-végrehajtási kódexet. Kiemelten az a nagy felelősségünk, hogy ez a kódex nem csak a jelen, hanem az elkövetkezendő 15-20 év büntetés-végrehajtási munkáját fogja meghatározni. Azért nem tévedhetünk, mert nem csak magunkat, hanem az utánunk következő nemzedéket is nagyon nehéz helyzetbe hoznánk. Az elmúlt napokban számtalan olyan elem hangzott el, amelyet munkatársainkkal együtt tanulmányozni fogunk annak érdekében, hogy a legjobb gyakorlatokat átvéve azokat az egységes magyar jogrend keretébe beépíthessük.

Tisztelt Kollégák!

Ez a tanácskozás egy másik dologról is meggyőzött, nevezetesen arról, hogy vágyaink és lehetőségeink az európai uniós csatlakozást követően sem kerülnek

szinkronba egymással. Nevezetesen ez azt jelenti, hogy nagyon sokszor azt szeretnénk, hogy legyen kevesebb fogvatartott, több pénz, legyenek rövidebb ítéletek, alternatív büntetések, több fizetés stb. Mélyen köszönöm nyugat-európai kollégáimnak, hogy őszintén elmondták azt, hogy ennek az ellenkezője várható. Nem jön el a mennyek országa a csatlakozás pillanatában, és sajnos azt követően sem, hanem új kihívások várhatóak. Nagyobb feladatokat, alacsonyabb finanszírozással kell megoldani. Ettől a pillanattól kezdve tehát a vágyainkkal nem nagyon érdemes foglalkoznunk, hanem a lehetőségeinkből adódó leghatékonyabb módon kell dolgoznunk. Ennek érdekében a prioritások meghatározása, az erők és eszközök koncentrálása vagy átcsoportosítása, a legjobb európai gyakorlatok átvétele, esetlegesen a rossz hagyományaink, megrögzött dogmatikus elveink összetörése szükséges ahhoz, hogy az elkövetkezendő időszakban is biztonságosan, költséghatékonyan, eredményesen és szakmai tisztességgel tudjuk végezni a munkánkat.

Egyáltalán nem érzem magam feljogosítva, de – miután minden előadó, aki a csatlakozás előtt áll, megemlítette – úgy gondolom, hogy az átmeneti időszak kezeléséért, a problémák jobb megértéséért, a konkrét gyakorlati segítségért őszinte köszönettel és szakmai tisztelettel adózhatunk a nyugat-európai országoknak, akik a különböző programok, anyagi eszközök biztosításával rendszeres és egyenrangú partner-kapcsolatokkal segítettek bennünket a csatlakozás felé menő úton. Úgy vélem, hogy ez a korrekt együttműködés akkor sem szűnhet meg, ha jogilag deklaráltnan egyenrangú társként veszünk részt az európai közösség munkájában.

A tanácskozás folyamán rám a legnagyobb hatást a költségekkel való gazdálkodás és a magánosítás kérdése tette. A magánbörtönökről több szó esett, a francia, a német, illetve az angol modell vonatkozásában is. Nem tisztem és nem is jogom, hogy ezekben a kérdésekben állást foglaljak, azonban azt tudom, hogy ezekkel a kihívásokkal kell az elkövetkezendő időszakban a legtöbbet foglalkoznunk, és pontosan azért szükséges a legjobb és a leginkább költséghatékony megoldásokat megtalálnunk, hogy céljainkat jól tudjuk megfogalmazni, s a feladatainkat eredményesen teljesíteni.

A túlsúlyfoltosság témaköréhez két megjegyzést szeretnék fűzni, ami megint hangsúlyozottan személyes. Az egyik: a túlsúlyfoltosság kapcsán engem szakmailag legjobban az zavar, és azért van állandó lelkiismeret furdalásom, hogy hogyan lehet hiteles egy olyan igazságszolgáltató szerv, amely saját jogszabályait nem tartja be. Hogyan tud ösztönözni jogkövetésre az, aki maga is - a legmértányolhatóbb okból is - jogot sért. A másik megjegyzésem pedig arra vonatkozik, hogy ha már van ez a probléma, akkor a főcsapás irányát mégis csak arra kéne helyeznünk, hogy valamilyen kompenzációs lehetőségekkel ezt a feszültséget a fogvatartottak körében oldjuk. Nevezetesen arra gondolok, hogy ebben a helyzetben igenis óriási jelentősége van a programoknak, annak, hogy a fogvatartottak minél több időt töltsenek a zárkájukon kívül, hogy minél több sportolási és egyéb lehetőséget biztosítsunk a számukra.

A délutáni pártfogói panelvita munkájához csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy, úgy gondolom, teljesen nyilvánvaló: ennek a tevékenységnek a szükségességét sehol és soha senki nem kérdőjelezheti meg. Végtelen örömmel hallgattam az előadásokban – és megerősített bennünket abban a felfogásban, amit a magyar büntetés-végrehajtás követ –, hogy az utógondozás akkor lehet eredményes, ha a befogadás napján kezdődik. Az utógondozás szempontjából meghatározó, hogy a büntetés-végrehajtás által nyújtott programok a szabadulás utáni esélyeket növelik.

Azzal a felkiáltással, hogy a fogvatartottnak szabadulás után úgy sem lesz munkája, nem lehet őt elzárni attól, hogy ismereteket szerezzen, képezést kapjon, amelyeket ő majd konvertálni tud szabadulása után. Számomra megnyugtató, hogy a magyar pártfogói szolgálat intézményes keretek között végzi a munkáját, és legalább ugyanilyen megnyugtató, hogy a magyar büntetés-végrehajtás a különböző egyházi, társadalmi és NGO szervezetekkel az elmúlt időszakban nagyon jelentős és a gyakorlati munkára építő együttműködési megállapodásokat kötött és a gyakorlatban eredményesen dolgozik együtt.

A konferenciát úgy kezdtük, azzal a minősítéssel, hogy történelmi jelentőségű, mert ez az utolsó alkalom, hogy találkozhatnak tagjelöltek és tagok.

Hölgyeim és Uraim!

Nagyon bízom benne, hogy a májusi csatlakozás után ez a szoros szakmai együttműködés folytatódik, erősödik. Őszintén remélem, hogy a kor nagy kihívásaira – szervezett bűnözés, kábítószer, járványok stb. – továbbra is közösen keressük a válaszokat, megosztjuk egymással tapasztalatainkat, közösen keressük a jó válaszokat, alakítjuk ki a jogszerű, biztonságos gyakorlatot.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.



# PRISON REVIEW

*Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service*

*Appears quarterly \* Volume 23, Number 1*

## CONTENTS

### KRIMINALEXPO

- 1 Dr. István Bökönyi: Preface
- 5 Dr. Miklós Hankó Faragó: The main directions of the modernization of the Hungarian administration of justice and its current tasks
- 11 Dr. Ferenc Tari: The Hungarian Ministry of Justice and the EU-accession
- 21 Dr. László Huszár: Questions and tasks related to the accession concerning the Hungarian Prison Service
- 27 Arto Kujala: The experiences of the Finnish Prison Service regarding the regional co-operation with the neighbouring countries
- 31 Piret Kasemets: The effect of the enlargement of the European Union on the Estonian Prison Service
- 37 Sergey Zlatoustow: The situation of the Latvian Prison Service regarding the EU-accession.
- 41 Peter van der Sande: The activity of the Dutch Prison Service regarding the international co-operation
- 47 Tony Cameron: The latest trends in the Scottish Prison Service
- 55 Giovanni Tamburino: The independent regulators of the treatment of convicted prisoners regarding security
- 59 Dr. Oto Lobodáš: The route of the Slovak Prison Service to the European Union regarding the new Act on the Enforcement of Sentences
- 63 Razvan Adrian Mocanu: The health care provision of the prisoners in Romania
- 69 Wolfgang Deuschl: The Prison Service in Bavaria
- 75 Dr. György Vókó: The concluding of the first day of the international conference
- 79 The summary of the panel-debate called: „Possibilities, solutions for decreasing overcrowding”
- 83 The summary of the panel-debate called: „The prison service and the after-care”
- 87 András Csóti: The summary of the experiences of the conference



# JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

*Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges*

*Erscheint vierteljährlich \* Erster Band des Dreiundzwanzigsten Jahrgangs*

## INHALT

### KRIMINALEXPO

- 1 Dr. István Bökönyi: Vorwort
- 5 Dr. Miklós Hankó Faragó: Generale Tendenzen und aktuelle Aufgaben der Modernisierung der ungarischen Justizpflege
- 11 Dr. Ferenc Tari: Justizministerium Ungarn und die EU-Eingliederung
- 21 Dr. László Huszár: Fragen und Aufgaben bei dem ungarischen Strafvollzug der EU-Integration entsprechend
- 27 Arto Kujala: Erfahrungen des finnischen Strafvollzuges in der regionalen Zusammenarbeit mit den Nachbarländern
- 31 Piret Kasemets: Auswirkung der EU-Erweiterung in dem estländischen Strafvollzug
- 37 Sergei Zlatoustow: Allgemeine Situation des lettischen Strafvollzuges in Rahmen der EU-Integration
- 41 Peter van der Sande: Die Aktivität des holländischen Strafvollzuges in der internationalen Zusammenarbeit
- 47 Tony Cameron: Neue Tendenzen in dem schottischen Justizdienst
- 55 Giovanni Tamburino: Unabhängige Regulation der sicherheitliche Gefangenenbetreuung
- 59 Dr. Oto Lobodáš: Neue Weg des slowakischen Strafvollzuges in die EU in Hinsicht des neuen Strafgesetzbuches
- 63 Razvan Adrian Mocanu: Gesundheitliche Behandlung der Gefangenen in Rumänien
- 69 Wolfgang Deuschl: Strafvollzug in Bayern
- 75 Dr. György Vókó: Zusammenfassung des ersten Tages der Konferenz
- 79 Zusammenfassung der Paneldiskussion „Möglichkeiten und Lösungen für die Verminderung der Überbelegung“
- 83 Zusammenfassung der Paneldiskussion „Strafvollzug und Nachbetreuung“
- 87 András Csóti: Zusammenfassung der Erfahrungen der Konferenz

# TARTALOM

## KRIMINÁLEXPO

- 1 Dr. Bökönyi István: Előszó
- 5 Dr. Hankó Faragó Miklós:  
A magyar igazságszolgáltatás korszerűsítésének fő irányai, aktuális feladatai
- 11 Dr. Tari Ferenc: A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás
- 21 Dr. Huszár László: A csatlakozással kapcsolatos kérdések és feladatok a magyar büntetés-végrehajtásban
- 27 Arto Kujala: A finn büntetés-végrehajtás tapasztalatai a szomszédos országokkal folytatott regionális együttműködés terén
- 31 Piret Kasemets: Az európai uniós bővítés hatása az észt büntetés-végrehajtásra
- 37 Szergej Zlatousztov: A lett büntetés-végrehajtás helyzete az európai uniós csatlakozás jegyében
- 41 Peter van der Sande: A holland büntetés-végrehajtás tevékenysége a nemzetközi együttműködés terén
- 47 Tony Cameron: A legújabb trendek a skót börtönszolgálatban
- 55 Giovanni Tamburino: A biztonsági elítéltkezelés független szabályozói
- 59 JUDr. Oto Lobodáš: A szlovák büntetés-végrehajtás útja az Európai Unióba az új Btk. tükrében
- 63 Razvan Adrian Mocanu: A fogvatartottak egészségügyi ellátása Romániában
- 69 Wolfgang Deuschl: A büntetés-végrehajtás Bajorországban
- 75 Dr. Vókó György: A nemzetközi konferencia első napjának zárszóva
- 79 A „Lehetőségek, megoldások a zsúfoltság csökkentésére” című panelvita összefoglalója
- 83 „A büntetés-végrehajtás és az utógondozás” című panelvita összefoglalója
- 87 Csóti András: A konferencia tapasztalatainak összefoglalása



## KRIMINÁLEXPO 2003



Ára: 400 forint